

KONYA

İÇİNDEKİLER

Büyük Selçukların tarihi	H. Fehmi Turgal
Konya vilâyetindeki Hitit abideleri	Naci Fikret Baştak
Şikâri tarihi	
Meram Bağları	Abdülkadir Erdoğan
Anadoluda Timur'un abidesi	Konya
Mimarî tarihinde bir durak yeri	Konya
Eski Karaman vilâyetine ait kanunlar (Geçen sayıdan mâbâit)	Ferit Uğur
Konyada son Romen devrine ait bir saray bakıyesi	M. Mes'ut Koman
Mimarî zühullere karşı cevap	M. Yusuf Akyurt
Konyada Kazi İzzeddin vakfiyesi	Hayri Önel
Muhik bir talebin is'afı	Konya

Halkı tarafından aydabir çıkarılır

Konyada Sahip Ata Türbesi (Renkli çinilerle süslü)

KONYA REVÜSÜ: 7

KONYA

Halkevi Tarafından Aydabir Çıkarılır.

BÜYÜK SELÇUKLARIN TARİHİ (Aksarayi'ye göre)

HASAN FEHİMİ TURGAL

Büyük Selçukların başlayışı :

Sultan Rüküddin Mehmed Ebutalib Tuğrul Bey bin Mikâil bin Selçuk.

Büyük Selçuklular devletinin ilk Sultanı budur. Saltanata geçişini tarihçiler şöyle an'atırlar :

Nur Buhara havalisinde büyük bir halk kütlesi yaylar ve kışlardı. Bunların uluları Selçuk adında birisi idi. Temiz itikadile, iyi ve doğru gidişlerle üü salmıştı. Bu Selçuk'un İsrail, Mikâil, Musa, Yunus, Ahmed adında beş oğlu vardı. Her birisi Beyliğe, ululuğa yakışın şahsiyetlerdi. Bir zaman geçtikten sonra Selçuk öldü. Oğullarını halk kendilerine Başbuğ tanıdılar. Gittikçe yan ve yürelerindeki insanlar çoğaldı. Varlıkları, malları, davarları arttı. Aralarında iş erleri, silâh, pusat erleri ziyadeleşti.

Maveraünnehr ve Türkistan Padişahı olan İlik Han bunlardan telâşa düştü. Bunlar hakkında Gazneli Sevütekin oğlu Mahmud'dan yardım dilemek üzere birisini elçi olarak yolladı. Elçi şunları söylüyordu :

Burada Türk nenlerden büyük ve

korkunç bir galabalık vardır. Her ne kadar gidişleri ve durumları iyi ise de, kötü bir niyet ve arzu besledikleri sezilmiyorsa da zaman ve ahvalin değişmesile onların niyet ve hareketleri değişerek fitne ve fesada duruşmaları olmaz bir şey değildir. Böyle bir halde önlerine geçmek, hareketlerinden vaz geçirmek imkânsız olacak, fesatları bütün memlekete bulaşacaktır. Bunlar hakkında ne düşünür ve ne buyursunuz, bize de bildirinizde ona göre birlikte tedbir alalım, diyordu. Gazneli Sultan Mahmud bu mesele üzerinde epeyce düşündü. İlik Han ile görüşmek üzere Buhara yakınlarına geldiği zaman Selçuk oğullarına elçi yollayarak Sultan, Hind ülkesine gaza için giderken bütüb müslüman memleketlerinden bir çok alplar, bir çok yiğitler kendi dilekleriyle cihat ve gaza için onun ordusuna katılıyorlar. Bu kutlu ve mübarek hareketlere en küçük bir kuvvetinizin bile katışmaması şaşılacak bir harekettir. Sultan bizzat pek yakın bir yerde bulunuyorken ulularınızdan birisi yüce katına giderek maslahat hakkında buyruklarını alması

pek uygundur gibi dikkati çeken önemli tavsiyeler yaptırdı. Bunun üzerine en uluları olan İsrail onbin seçme yiğitle Sultanın katına yöneldi. Sultan İsrail'in böyle kalın bir kuvvetle geldiğini öğrenince hemen adamlarile haber göndererek şimdilik kuvvet ve askere lüzum yoktur. Küçük bir kıt'a gelsin dedirtti. İsrail üçyüz kadar boylu boslu delikanlıyı yanına katıp yürüdü. Bile-since oğlu Kutalmış'ta vardı. İrişerek Sultanın önünde yer öptüler. Her birisi derecelerine göre ağırlandı. Sultan İsrail'i tahtının yanı başında bir altın sandalya üzerine oturttu. Şö-lenler verildi. Konuşmalar, görüşmeler arasında Mahmud, Selçuk Başbuğuna gerektiği zaman ne kadar askerle yardım edebileceğini sordu. İsrail gençlik gururule yanındaki silâhçısından bir yay alarak işte bu yay gönderilince çarçabuk otuz bin atlı derilip gelir, deyince Sultan bu sözden dana kaldı ve tüyleri ürperdi. Gene sordu, daha başkaca bir kuvvet istenecek olursa dedi, bu kez silâhçısından bir ok alarak işte bunu görürlerse on bin atlı daha atlanır, cevabını verdi. Üçüncü bir sual üzerine her ok için geyimli ve pusatlı onbin atlının derhal yarağlanacağını anlattı. Sultanın bu cevaplardan içi fena halde bozuldu. Bir yayla üç ok için geyimli ve pusatlı altmış bin atlı çıkaran bir adamı küç-üksemek akıl işi olmayacağını düşündü. Bunun üzerine yakınlarile gizli görüşerek İsrail ile oğlunu ve başkaca adamlarını üç gün kendi konuklayacağını, öbürlerini onar onar beylerin konuklamasını kararlaştırıp öylece yapılmasını buyurdu. Hizmette, hurmette en küçük bir eksiklik yapmıyacaktı, gereken ağır-

lamaları yapacaklardı. Beyler onar kişi alıp kendi çadırlarına götürdüler. Yarı giceyedeyin yeyip içtiler; çalup, çığırdılar. Sonunda hepside uykuya daldılar. Sultan konukların birer birer tutulup bağlanmasını emreyledi. Hepsi de bağlı olarak Hind sınırlarındaki Kâlencer Kal'asına götürüldüler. Selçukun öteki çocuklarına bir takım armağanlar ve hil'atlarla bir elçi yolladı. İsrail, Sultanın huzurunda çok büyük hürmetler gördü. Ancak kendisi başka kerre padişahlar katında bulunmamış olduğundan içki sebebinden yakışıksız bazı hareketlerde bulundu. Saltanat şeref ve namusunun muhafazası düşüncesiyle bir kaç gün alıkonulmuştur, müsterih olunuz, itaat ve kulluğunuzda kusur etmeyiniz. Kardaşınız pek yakında izzet ve ikram ile tekrar geri gönderilecektir gibi aldatici sözler söylendi. İsrail'in tevkifini haber alan Selçuklular ayaklandılar. Elçiyi tevkif etmek istedilerse de vaz geçtiler. Sultanın vaitlerine, adaklarına güvenerek elçiyi armağanlarla geri çevirdiler, itaat ve kulluklarını bildirdiler. Padişahın buyruğuna hazır olduklarını söylemesini elçiden rica ettiler. Sultan Mahmud sağ kaldıkça bu sözlerinde durdular, bir çingar çıkarmadılar. Bir kaç yıl sonra Sultan Mahmud'a mura-caat ederek yaylak ve kışlaklarımız daraldı, bize merhamet buyurunuz. Horasan ülkesine geçmemize müsaade ediniz, bütün vergi ve bağlarımızı ziyadesile saltanatınızın naiplerine ödeyelim dediler. Gazne devleti erkânı buna muvafakat etmeği doğru bulmadılar. Sultan kendilerinden hem kuvvet alarak istifade ederiz, hem de varidatımız artar fikrinde bulunarak Horasan'a gelmelerine müsait bulundu.

Selçuklular Ceyhunu geçerek Nesa yolu ile Ebiverd'e gelüb yerleştiler. Sultan Mahmud'un ölümü dolayısıyla (421) oğlu Mehmed'le Mes'ud arasına ihtilâf düştü. Memleket idaresine bir gevşeklik arız oldu. Sultanlık Mes'ud'da karar kıldığı sırada Selçuk Türkmenleri yağma ve talana başlamışlar, bulundukları yerlerde yolları kesmişlerdi. Horasanda asayiş kalmamıştı.

İsrail'in habs bulunduğu Kâlencer Kal'ası'na yüz elli kadar Türkmen yolladılar. Bunlar kal'ada kimi odunculuk kimi sakacılık, kimi bahçıvanlık yaparak yerleştiler. Bir gece fırsat bularak İsrail'i habsten çıkarıp Horasan yolunu tuttular. Sabahleyin kal'a Gütvali (muhafız) haber alınca kal'a bekçilerini, şehir sipahilerini arkalarından koşturdu. Bir orman içinde yollarını şaşırılmış bir halde yakalandılar. Çoğunu ele geçirip astılar. İsrail ile Kutalmış'ın bağlarını daha kuvvetli pekiderek tekrar hapse atıldılar ve bu vak'ayı da yeni hükümdar Mes'ud'a bildirdiler. Sultan bundan son derece kakiyarak İsrail'in zehir verilerek yok edilmesini ve oğlu Kutalmış hakkında ihtiyat ve dikkatin arttırılmasını buyurdu. Bu sebeple Selçuk Türkleriyle Sultan arasında bir kaç kez boğuşma oldu. Selçuklar galip geldiler, iki taraftan da pek çok kişi öldü. Sonunda barış yapıldı. Seyistan, Gazne ve Hind Sultan Mes'ud'da kalacak, Horasan ve diğer memleketlerden elini çekecekti. Selçuklar Nişabur ve Tus'u elde etmişlerdi.

Talan etmek için Ramazanın geçmesini beklediler. Bayrama kadar kailanarak şehirlere el uzatmadılar. Tam bu sıralarda idi ki Abbashlı halife Kadirbillâh'tan elçi geldi. Vaitlerde,

tehditlerde, öğütlerde tevbihlerde bulundu. Bunu Selçuklar kendilerine bir müjde ve kuvvet telâkki eylediler. İtaat ve kulluklarını arzetmekle beraber Mes'ud'tan şikâyetlerde bulundular. Horasan eyaletinin beyliğini kendileri için halifeden iltimas eylemesini rica ettiler. Elçi dönünce halife Selçukların ricalarına bol bol müsbet cevaplarla sancak ve saire yollayarak şereflerini arttırdı. Selçuk oğlu İsrail bu günlerde sağ değildi. Çğulları Ertuğrul Bey (Tuğrul Bey) ve Davud Selçukların emir ve hakimi oldular. Bütün boylar ve akrabaları onların hükmü ve kumandası altına girdiler. Tuğrul Bey artık mühim kuvvetlere sahip olmuştu. Bu kuvvetlerin başına geçerek Irak'a gitti. Horasanı kardaşına bıraktı. Rey şehrini zorla elde eyledi. Artık Sultan olmuştu. Şevketi hergün artıyordu. Harzem, Taberistan, Geylan, Mazenderan, Faris, Kerman ve Azerbaycan da ellerine geçti. Erran da onların olmuştu.

Sultan Mes'ud'tan Kutalmış'ın bırakılmasını istediler. O da kendisini hapisten çıkararak yanlarına gönderdi. Gaznelilerle anlaştılar. Sultan Sencer zamanına değin Gazneli Mahmud'un ailesine el uzatmadılar. Kutalmış, Tuğrul Bey'in huzuruna gelince son derece sevindiler. Kutalmış'a büyük hürmetlerde bulundular. Hiç bir zaman onun hizmetinden geri kalmadılar.

Besasiri, Abbashların itaatinden yüz çevirip Mısır'daki Fatımî Halifelerine tabi olunca Tuğrul Bey ordu çekerek Bağdad'a yürüdü ve aldı. Abbashlı Halife Hille'de hapis edilmişti. Bir yıl kadar hapiste kaldıktan sonra gizlice Tuğrul Bey'e elçi yollayarak halifeliğin ve kendisinin kurtarılmasını rica et-

mişti. Tuğrul Bey bunun üzerine Besasiri'ye karşı yürümüş. İlk önce onu mağlup ederek öldürmüş, sonra da halifeyi hapisten çıkararak hilâfet kürsüsüne oturtmuştu. Abbaslı devleti bu suretle yeniden hayat bulmuştu. Tuğrul Bey'e eskiden halifeler Rük-nüddevle adını vermişlerdi. İşte bundan sonra Tuğrul Bey'e Rük-nüddin lakabı verildi. Bağdad işi bitince Kutalmış'ı Musul ve Diyarbekir ve Şam sınırlarına gönderdi. Bu suretle oraları da ele geçirildi. Taberistan ve Mazenderan hükümdarlığını kendisine tahsis eyledi.

Tuğrul Bey 455 Ramazanında Rey'de öldü. Yirmi yıl ve altı ay kadar hükümdarlık yaptı. Evlatsız olarak ölmüştü. Kardaşı oğlu Alp Arslan veliahdi idi. Sultanlığı ona ısmarlamıştı. Alp Arslan boylu boslu, heybetli bir kişi idi. Amcası öldüğü sırada Merv'de bulunuyordu. Devlet adamları kendisine haber gönderdiler. O gelmezden önce küçük biraderi İlyas'ı vekil olarak saltanat tahtına oturtular.

Kutalmış Sultan Tuğrul'un ölümü haberini alınca Padişahlığı elde etmek üzere ayaklandı. Saltanat bana düşer, benim babam bu yolda ölmüş ve ben de yıllarca hapislerde kalmışım, deyordu. Hepsinden de büyüktü. Askerini toplayarak Rey şehrine geldi, muhasaraya başladı. Alp Arslan'ın gelmekte olduğunu duyunca o da yetişirse hem muhasara, hem ona karşı müdafaa güç olur deyerek koşup İsferrâyin yakınlarında karşıladı. Muhasara için bir miktar asker bıraktı. İki tarafta zorlu harp ediyor, büyük zayıat veriyorlardı. Alp Arslan kaçmak üzere iken Kutalmış'ın atı kaza olarak sür-

çüp yıkıldı ve kendisi de öldü. Saadet ve baht Alp Arslan'a yüz çevirmişti. Hiç yoktan muzaffer olmuştu. Bunun üzerine Alp Arslan Kutalmış'ın bütün hısımları ve akrabalarını öldürmek istedi. Kutalmış'ın küçük oğlu Süleyman Şahı bile pek küçük olduğu halde mahvetmek istiyordu. Veziri Nizamülmülk bunu doğru bulmadı. Hısımları ve akrabaları öldürmek hem doğru bir iş değil hem de devletin için kutsuz ve uğursuz bir harekettir, devletin için çabukça zevalini mucip olur deyince Alp Arslan Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah ile adamlarını memlekette bırakmak uygun olamaz, fesada ve karışıklığa sebep olur fikrinde bulundu. Bunun üzerine vezir kendilerini memleketin sınırlarına gönderirsin, orada sıkıntı içinde yaşarlar, her şeyi unuturlar, ne saltanat ve ne de karabet gibi şeyler düşünmiye vakit bulamazlar, deyerek kutalmış ailesinin Bire ile Reha arasındaki bir mevzide yerleşip konmaları muvafık görüldü. Akrabası ve adamları Süleyman Şah'ı oraya götürdüler. Zaruret ve sıkıntı içinde vakit geçiriyorlardı. Alp Arslan hükümet sandalyasında yerleşince fütuhata başladı. Her tarafa saldırıyordu. Paris'de bulunan Fazlveyh üzerine yürüyüp orasını aldı. Irak taraflarını eline geçir-meğe başladı. Sonunda iki kardaşı ile birlikte Bizans'a hücumu koyuldular. Rum İmparatoru Romanos elli bin zırhlı süvari ile Malazgird'e geldi. Malazgird sahrasında karşılaştılar. Münecimler kendisine munasip ve mes'ut bir saate intizar etmek gerektiğini söyledilerse de ülema ve meşayih ile meşveret ederek gelecek cuma günü hucumu kararlaştırdılar. Hatipler her tarafta mimberlere çıktıkları sırada

İslâm ordusunun zaferine dua edeceklerdi. Bu saati her saate tercih ederek hazırlandılar. Alp Arslan itikadı temiz bir adamdı. Onun bu zihniyetidir ki münecimlerin sözüne bakmıyarak ve ülemanın sözüne uyarak kâfir ordusuna vakit ve fırsat kaçırmıyarak hucum ettirmişti. Rumlar bu hucuma dayanmıyarak bozuldular. İmparator hakir bir kölenin eline esir düşmüştü. Bunun hakkında meşhur bir hikâyeye nakledilir:

Bağdad'da askerin yoklaması yapıldığı sırada kumandan bu kölenin adını bile yazmak istememişti. Ufak tefek bir şeydi. Sultan buna muttali olunca yazınız, belki bize İmparatoru esir eder deye lâtifede bulunmuştu. Öylede oldu. İmparator kendisine her gün için bin altın vererek hayatını muhafaza ettirmişti. Rumlar kat'i surette mağlubiyete uğrayınca Romanos bağlı olarak Sultanın katına getirildi. Ebülfazl—ı Ker-manî derhal kalkarak arkasına bir yumruk endirdi. Sultan bu işi takbih eyledi. Bu adam buraya elli bin atlı ile gelmiş, Rum melikidir, bu suretle hakaret doğru olmaz dedi. Ebülfazl küfrü tahkir maksadile yaptım demesi üzerine Sultan, milletlerin uluları zillate düşseler de onlara merhamet ediniz deye olan kelamı tekrarladi. Sultanın düşmanları hakkında bile böyle yüksek fikirleri vardı. Alp Arslan oğullarını Rum ülkesine gönderdi. Kendisi döndü. Melik Danişmend o sırada Niksar, Tokad, Sivas, Elbistan ve civarlarına sahip oldu.

Alp Arslan İran'da Sultanlık sürüyordu. Son zamanlarında Maverâün-nehr'e yöneldi. Bezmdar adındaki kal'ayı muhasara eylemişti. Kal'anın

gütvalini (muhafız ve sahip) bağlı olarak yanına getirdiler. Sultan kendisinden bazı şeyler soruyordu. Doğru cevap vermedi. Siyaset etmelerini buyurdu. Bu anda herif saklı bulundurduğu hançerini çekip Sultanın üzerine yürüdü. Yanındaki köleleri de bir şey yapamadılar. Esasen Sultan kendisinden son derece emin olduğundan kölelerin müdahale etmesini emretmişti. Hiç ömründe şaşmamış olan oku aksi tesadüf olarak isabet eylemedi. Gütval bu aralık hançerini soktu. Sultan bu yaradan öldü. Bunun hikâyesi uzundur. Burası yeri değildir.

Alp Arslan on iki yıl saltanat sürmüştü. Ondan sonra oğlu Melikşah geçti.

Sultan Muizüddin Ebülfeth Melikşah bin Alp Arslan :

Devlet ve Saltanata hakkile lâyık bir şahsiyet idi. Uzun müddet saltanat sürdü. Dünyanın mühim bir kısmı enine boyuna onun avucu içine girmişti. Derler ki Hakanı esir edip Semerkandi fetheyledikten sonra geri dönmüşlerdi. Veziri Nizamülmülk Hasan; Ceyhun'dan kendilerini ve orduyu karşı yakaya geçiren gemici ücretlerinin İstanbul ve Antakya vergilerinden tesviye edilmesini muvafık görmüş ve ellerine öylece vesika vermişti. Sultan Ceyhun kenarında ödenecek bir ücretin Antakya ve İstanbul vergilerinden verilmesindeki sebep ne olduğunu sormuştu. Nizamülmülk Melikşahın gemici ve sekbânlarının harçları karşılığının Antakya ve İstanbul vergileri olduğunu yaymak ve duyurmak maksadile yaptığını söylemişti. Malûm

olduğu üzere Antakya o sırada zaptedilmiş bulunmuyordu. Ancak Antakya sahibi Selçuk haznesine yıllık üçyüz bin dirhem (Altın olmalı) vergi vermeği taahhüt eylemiş bulunuyordu. Antakya'nın fethi Süleyman Şah elile olmuştur. Şöyleki :

Antakya'nın fethi

Antakya sahibi Akkâ kal'asına gitmişti. Bazı Türk Beyleri Kutalmış oğlu Süleyman Şah'ın yanına geldiler. Kendisi daha önce yazıldığı gibi Diyarbakır hududunda Bire ve Reha havalisinde bulunuyordu. Antakya, hakiminden ve askerden tamamiye boştu. Hepsi de düğün için Akkâ'ya gitmişlerdi. Bin kişi ile kolayca zaptolunur, iyi bir nam kazanmanıza sebep olur dediler. Süleyman Şah bin kadar seçme yiğitle ve gece gitmek şartile yürüdü. Gündüzleri vadilerde gizleniyorlar, geceleri gidiyorlardı. Böylece beş gecede Antakya'ya ulaşıldı. Şehir halkı gaflet uykusu içinde idi. Askerden bir kısmı kal'anın burçlarına çıktılar, şehre girerek kapıları açtılar. Asker tamamiye kal'aya girmişti. Telallalar bağırıldı. Evlerinden çıkanların kanı hederdir dendi. Hükümdarın sarayı da zaptedildi.

Saray muhafızları karşı durmak istemişlersede hemen öldürülmüşlerdir. Ertesi günü şehir büsbütün elde edilmiş bulunuyordu. Süleyman Şah Antakya'lılara çok iyi muamelelerde bulundu. Kendilerini antlarla tatmin eyledi. Yalnız hükümdarın haznesi, silâh ve sair levazım zaptolundu. Müslümanların Antakya'ya gelebilecekleri ilân edildi. Bir çok müslüman gelip yerleştiler. Melikşah'a elçi yollayarak Antakya'nın kendi ulu adına

zaptedildiği, hutbalar okunup sikkeler kesildiği, kal'anın idare ve muhafazası için kime emir verileceği hakkında fermana intizar edildiği bildirildi. Sultan Melikşah bu sırada Türkistan seferine hareket etmek üzere idi. Süleyman Şah'a hitaben yazılan cevap kendisine ulaşmazdan önce Halep valisi Arap ümerasından Şerefüddeve Süleyman Şah'a haber göndererek kendisinin Şam ve Arap illeri mukataalarını tahsile memur olduğunu, binaenaleyh Antakya da bu zümreden bulunduğunu, bunun için her sene Antakya Tekfurı'nun vermekte olduğu üçyüz bin altınlık haracın hemen gönderilmesini yazıyordu. Süleyman Şah şu cevabı verdi: Antakya ahvali Sultana arzedilmiştir, bu suretle ferman gelecek olursa hemen gönderileceği, yalnız Antakya bundan önce kâfir kal'ası iken haraç veriyordıysa da şimdi İslâm beldeleri arasına katılmış bulunuyor, müslüman bir memleketin haraç vermesi nasıl olur gibi şeyler de cevaba yazıldı. Haraç hususunda uygun cevap alamıyan Şerefüddeve askerini alıp Antakya üzerine yürüdü. Hârim yakınlarında karşılaştılar. Süleyman Şah Halep askerini bozduğu gibi Şerefüddeve de savaşta öldü. Süleyman Şah bunun üzerine Halep etrafını ele geçirerek vaziyeti yeniden Melikşah'a arzeyledi. Sultan Melikşah'ın kardaşı Tutaş Dimeşk ve havalisi hükümdarı idi. Şerefüddeve'nin öldürüldüğünü duyunca hiddetlenerek; Süleyman Şah, babası Kutalmış'ın yolunu tutmuş, isyan ediyor, Sultanın kullarını öldürerek memleketler zaptı sevdasını taşıyor, eğer acele olarak haddi bildirilmezse bu fitnenin ateşi saltanat sarayının saçacaklarını

saracaktır, deyerek Şam kuvvetleriyle Süleyman Şah'a doğru yürüdü. El altından Süleyman Şah'ın adamlarına haber yollayarak kendilerini tehdit eyledi. Askerin başbuğları olan bu zatler ikircim bir vaziyet aldılar ve sonrada Süleyman Şah'ı bıraktılar. Süleyman Şah bu vaziyeti görünce meysus olarak kendi canına kendi elile kasdeyledi. Gönderdiği elçi

Sultan Melikşah'ın katına varmış, Antakya'nın ve Halep'in hakimliği kendisine tevcih olunmuştu. Elçisine hil'atler geydirilmiş, kendisine yazılan cevapta şahane iltifatlarla bulunulmuştu. Elçi dönerken Süleyman Şah'ın ölüm haberini götüren elçi ile karşılaştı. Birlikte geri döndüler, olanı biteni arzeylediler. Melikşah kardeşi Tutaş'a bu hareketinden dolayı son derece kızdı. Kendisine tehditlerle dolu bir mektup yazdı.

Süleyman Şah'ın iki oğlu vardı. Birisi Kılıç Arslan'dı. Melikşah babasının mevkiini ona bahşeyledi. Kılıç Arslan her gün terakki ediyor, hareketlerinde istiklal belgeleri görölüyordu. Asaleti her işinden seziliyor, her an öğülecek yararlıklarda bulunuyordu. Melikşah ilim erlerine, din ulularına büyük ihsanlarda bulunuyordu. Onun zamanındaki yüce bilginlerden birisi de İmamülharemeyn Ebülmeali Cüveynî idi. Kendisine muracaat eden her hakim, her âlim mes'ut oluyordu. Yirmi yıl muradınca hüküm sürdü. Onun günlerinde devlete en küçük bir sakatlık âriz olmadı. Yüce bir devlete sahip idi. Böyle azim bir devlette adalet ve hakkaniyeti bütün manasile yaşatmak ne büyük, ne kutlu bir saadettir. Veziri Nizamülmülk ve başkaları dünya tarihlerinde yer alan bir

takım önemli işler görmüşlerdir.

İRAN SELÇUK DEVLETİNİN KISALTILMIŞ BİR TARİHİ.

Burası onun tafsiline tahammül edemez.

Sultan Rüküddin Ebülmuzafer Berkyaruk bin Melikşah.

Babasının veliahdi idi. Kardaşları Mahmud ve Mehmed'le savaşıları olmuştur. Kendisi uğradığı mide hastalığından ölünciye değin yerinde kaldı. **Yerine Mehmed geçti.** Mehmed zamanında memleket sarsıntılardan kurtulurak kendine gelmiştir. Kardaş savaşları arasında İsmailî'ler kuvvetlendiler. Hasan Sabbah davetçileri dünyaya yayıldı, Abdülmelik Attas'ı İsfahan'a yolladı. Bir çok halk mühlitlerin mezhleblerine saptılar.

Nizamülmülk hayatta iken müslümanların vaziyeti emin idi. Hiç bir fitnenin çıkmasına imkân bırakmazdı. Onuu ölümünden sonradır ki mühlitler fitne ve fesada başladılar. Mehmed'in saltanatı on iki yıldır.

Sultan Muizüddin Ebülharp Sencer bin Melikşah.

Kardaşlarının saltanat sürdükleri sıralarda yirmi yıl kadar Horasan valiliğini yaptı. Ebülkasım Mahmud bin Mehmed Sencer'e karşı ayaklanmışsa da bozulunca itaat etmeğe mecbur oldu. Sultan kendisini affederek Irak valiliğini verdi. Sultan Sencer'in günlerinde Oğuzlar Ceyhun'u geçtiler. Sultanın ordusu ve memleketi bu yüzden büyük sıkıntılara uğradı. Sultan geri dönmelerini emretti isede Oğuzlar fazla haraç teklif ederek yerleşmelerine müsaade istediler. Sultan gene muvafakat etmedi. Oğuzlar meysus olunca Sultanın ordusuna saldırdılar.

Sultanı esir ederek Horasan'a götürdüler. Bu sırada bir çok halkta öldü. Ölenler içinde büyük âlimler de vardı. Belh'a geldiklerinde Oğuzlarla birleşmiş ve karışmış olan adamları bir av sırasında kendisini kaçırdılar. Ceyhunu geçerek Termiz'e ulaştılar. Saltanat ve ömrü artık tükenmiş buluruyordu. Öldü. Oğuzlar memleketi tahrip ile meşguldular. Faris hududlarına geldikleri sırada Faris Valisinin kurduğu bir tuzağa düşürülen Oğuz Beyleri kâmilan mahvedildiler. Askerlerinden uzaklaşmış avlanıyorlardı. Meşhur Hakani'nin bu Oğuz kargalaşlığını muşavvir uzun kasidesi vardır.

Sultan Muğisüddin Ebülkasım Mahmud bin Mehmed.

Kardaşından sonra on yedi yıl Irak'ta hüküm sürdü. Zamanında bir çok vak'alar olup bitmiştir. Sencer zamanında Oğuzların zuhuru, biraderler arasında kavgaların temadisi yüzünden bütün kendi kölelerinden ibaret olan eyalet beyleri istiklâl sevdasına düştüler. Ata Bey İldigiz Azerbaycan'da, Ata Bey Pehlivan Irak'ta ve başkaları başka yerlerde başlı başlarına kaldılar. Birader zadesi Melikşah'a karşı Salgur'lar ayaklandılar. Fitne ve fesat her tarafa yayıldı. Halife de bu kargaşahklar içinde şaşırılmış, âciz bir halde kalmıştı.

Sultan Muğisüddin Ebülfeth Melikşah bin Mehmed.

Sultan Mes'ud bin Melikşah ile biraderi Mehmed'i Ata Bey Bozebe ve Vezir Tacüddin ile Faris'e göndermişti. Sultan Bağdad'a gidince Bozebe bunları alıp İsfahan'a götürdü. Mehmed tahta geçirip namına beş nevbet vurdurmağa başladı. Sul-

tan Bağdad'dan çıkıp bunların üzerine gitti. Bozebe ilk hamlede öldü. Bunun üzerine şehzadeler tekrar Faris'e geldiler. Salgurların hurucu üzerine korkub kaçtılar. Amcaları ölünce onun yerine..... oturdu. Büyüklerine ehemmiyet vermedi. Dört ay sonra ümera ittifak ederek kendisini bir ziyafet sırasında tevkif eylediler.

Sultan Gıyasüddin Ebuşuca Mehmed bin Mahmud.

Biraderi hapis edilince Horasan'dan gelerek Selçuk tahtına geçti. Melikşah'ı Hemedan'dan Köşk'e gönderdi. Melikşah oradan kaçarak Horasan'a gitti. Sultan Mehmed ölüpte Süleyman Şah tahta geçinceyedek orada kaldı. Süleyman Şah'a karşı çıkarak İsfahan'a geldi ve orada öldü. Mehmed'in Padişahlığı yedi yıl sürdü.

Sultan Muizüddin Ebülhâris Süleyman Şah.

Sultan Mehmed'in ölümü üzerine bir kaç gün devam eden bir meşveret yapıldı. Neticesinde Süleyman Şah'ta ittifak edildi. Ümeradan bazıları giderek kendisini Musul'dan alıp getirdiler ve tahta oturttular. Pütün devlet işlerini lalası Ata Bey Arslan'a bıraktı. Kendisi işü işretle vakit geçirmeğe başladı. Bu yüzden devlet adamlarının nefretini kazandı. Cülûsundan üç ay sonra kendisi tevkif edilerek Alâüddeve Kal'asında hapse kondu. Azerbaycan'da bulunan Arslan'ı getirerek tahta çıkardılar.

Sultan Rüküddin Arslan bin Tuğrul bin Mehmed.

Saltanatı on yıl ve yedi aydır. Zamanında memleket te mamuriyet yolunu tutmuştu. Hemedan'da öldü.

Sultan Muğisüddin Tuğrul bin Alp Arslan.

Babası öldüğü zaman küçük çocuktu. Saltanat nevbeti gelince Atabey Mehmed bin İldeniz devlet işlerini tamamen üzerine aldı. Memleket İldeniz'in avucu içinde idi. Atabey öldükten sonra devlet temelinden yıkılmağa başladı. Bütün rabitaları çözülyordu. Devlet adamları birbirine düştüler. Ötede beride yerleştiler. Atabey Kara Arslan Irak'a gelerek tahta oturdu. Kendisi için müstakil Selçuk Sultanları gibi beş nevbet urdurdu. Bir gece bir Batıni fedaisi tarafından öldürüldü. Sultan Tuğrul Atabey'in tahakküm ve düşmanlığından bizar olmuştu. Mazarratının def'i için Harzemşah'a muracaat eylemişti. Askerlerden bir kısmı şekavete başlamıştı. Bunların te'dibi için bizzat takibe çıktı ve bu sırada öldü. Büyük Selçuk Orugunun buralardaki devlet ve saltanatı böylece sonlanmış oldu. Irak'ta Selçuk devleti söndüğü sırada Anadolu'daki Selçuk devletinin başında Kılıç Arslan bin Mes'ud bin Kılıç Arslan bin Süleyman Şah bulunuyordu.

Alp Arslan zamanında Anadolu'da zuhur eden Sultanlar :

Süleyman Şah oğlu Kılıç Arslan Diyarbekir hudusunda Bire (Birecik) ve Reha (Urfa) hududunda ve Fırat kıyılarında yaylayıp kışladıkları sırada Rum İmparatoru yüz bin kişilik bir ordu ile İslâm ülkelerine saldırdı. İlk Niksar, Sivas, Tokad ve Elbistan ve sairenin sahibi olan Melik Danişmend üzerine yürüdü. Melik Danişmend Mardin ve Meyyafarikin ve Harput ve Erzincan ve Divriği İslâm Meliklerine haberler ve elçiler göndererek

büyük bir düşman ordusunun müslümanlara doğru geldiğini, eğer karşı durulmazsa bütün müslüman hükûmetlerine bu ateşin sirayet edeceğini bildirdi. Aynı zamanda Kılıç Arslan'ın nezdine de birisini yollayarak birlikte hareket etmesini rica etti. Muzafer oldukları takdirde ganimetin beşte birisini kendisine vadediyor, kızıyla da evlendirerek cihaz olmak üzere Elbistan ve civarını vereceğini temin eyliyordu. Kılıç Arslan ve başkaca beyler birleşerek gazaya koştular. Kırk bin kadar mücahit toplanmıştı. Sivas yakınlarında düşmanla karşılaştılar. Tanrının yardımı müslümanlara yetti. İmparator ordusu pek fena bir bozgunluğa uğratıldı. Pek azı diri kurtulabildi. Melik Danişmend Kılıç Arslan'a bir miktar para göndererek Elbistan'ın teslimi hususunda mazeret beyan eyledi. Kızın cihazile meşgul olduğunu, düğün ve gerdeğin Elbistan'da yapılacağını, o zaman kal'a kendisine teslim olunacağını söylüyordu. Kılıç Arslan bu sözlerden son derece mütesir oldu. Gönderdiği paraları geri yollayarak ben cihadi İslâmı himaye için yaptım. Altın ve gümüş için yapmadım deyerek hemen kendi memleketine döndü. Bir fırsat bekliyordu. Danişmend'in hastalandığını duyunca toplanarak Elbistan'ı, Zabatra'yı zaptyletti ve Malatya'ya da yürüdü. Danişmend hastalıktan kalkınca Kılıç Arslan'la savaşa koştı. Danişmend'in karşı konamıyacak bir kuvvetle geldiği sırada Bizans İmparatorunun da büyük bir kuvvetle Engürü ve Kängırı yakınlarına geldiği haberi çatı. O sırada her iki şehir de müslümanların elinde idi. Her ikisinde de Alp Arslan

n'in yakınlarından birer Melik vardı. İmparator her ikisini de muhasara eyledi. Müslümanların vaziyeti zorlaşınca etraftaki İslâm Meliklerinden yardım istemek üzere feryatçılar çıkarıldı. Hepsi de Kılıç Arslan'ın yanında biriktirildi. Yürüyüp Rum ordusunun üzerine geldiler. İslâm ordusu ulaşmazdan önce İmparator Kângirî'yi almıştı. Bir çok katil ve yağmalar yapıldı. İki asker karşılaşınca Kılıç Arslan galip geldi. Düşman bozuldu. Kılıç Arslan Kângirî'yi geri aldıktan sonra Engürü'ye yürüyerek orasını da kurtardı. İşte bundan sonra Konya'ya giderek orasını da ele geçirdi ve orada saltanat tahtına oturdu. İşte bu sırada büyük Selçuk İmparatorluğu Irak'ta zayıflamış bir halde duruyordu. Kardaşlar birbirine düşmüşler boğazlaşıyorlardı. Halife bu vaziyetten son derece müteessir ve bezgindi. Kılıç Arslan'a elçi yollayarak Rumlarla işini bitirince hemen Bağdad'a gelmesini, İran'daki Selçuk saltanatını kendisine tevcih etmek istediğini bildirdi. Kılıç Arslan İran Padişahlığı hevesil Bağdad'a yöneldi. Kendi oğlu Mes'ud'u veliaht yaparak yerine bıraktı. Hükûmet merkezi olan Konya'da kaldı. İran Selçuklarının büyük adamlarından Çavlı Bey Kılıç Arslan'ın geldiğini haber alınca Diyarbekir askerleriyle karşı çıktı. Kılıç Arslan ordusundaki başbuğlara haber göndererek kimisini avudup, kimisini korkutup sapıttı. Her birisinin yüreğinde büyük Selçuk Sultanının saygı ve korkusu yaşamağa başladı. Kılıç Arslan'ın kumanda erleri ikircim bir vaziyette kaldılar ve nihayet efendilerine kancıklık yaptılar ve kendisini Habur Çayında boğulmağa mecbur ettiler. Meyyafarikin'de gömüldü.

Sultan Mes'ud bin Kılıç Arslan.

Babasının ölüm haberi gelince yasa girdi. Yas günleri tükedikten sonra saltanat tahtına oturdu. Abbaslı Halife'den kendisine sancak ve saire geldi. Talihli ve akıllı bir padişahı. Memleketi her gün büyümekte idi. Danişmend oğlu Yağıbasan'la dostluk yaptı. Birbirleriyle kız alıp kız vererek düğünlük tesis eylediler. Ölüncü yerine oğlu geçti.

Sultan Kılıç Arslan bin Mes'ud bin Kılıç Arslan.

Babasından sonra kırk yıl saltanat sürdü. On bir çocuğu vardı. Hepsi de padişahlığa lâvıktı. Adları şunlardır: Rüküddin Süleyman Şah, Nasirüddin Berkıaruk, Kutbüddin Melikşah, Nureddin Mahmud, Muizüddin Kayser Şah, Muhyiddin Mes'ud, Muğisüddin Tuğrul, Nizam Argun Şah, Sencer Şah, Gıyasüddin Keyhüsrev.

Danişmend'ler zaif düşmüştü. Kılıç Arslan bunların ülkelerine göz dikerek Kayseri ve Sivas'ı aldı. Yağıbasan'ın torunu mefluç ve kütürümdü. Niksar'a kaçtı. Şam hükümdarı Meliki Adil Nureddin Şehid'in katına elçi yollayıp yardım diledi. Esasen onun güveyisi idi. Fahrüddin Abdülmesih kumandasında üç bin kişilik bir kuvvet yolladı. Kayseri ve Sivas'ı geri aldı. Kılıç Arslan'ın bir daha gelememesi için Fahrüddin adında bir başbuğ ile Sivasta bir mikdar kuvvet bıraktı. Nureddin'in ölümüne değin Fahrüddin orada kaldı. Kılıç Arslan Danişmend ülkesini ele geçirmeği gönlüne koymuştu. Bir türlü rahat edemiyordu. Aksaray şehrini bu yüzden inşa ettirdi. Çok zaman orada oturdu. Nureddin'in ölüm haberi ge-

lince Fahrüddin Abdülmesih dönüp geri geldi. Kılıç Arslan Aksaray'dan çıkarak Kayseri'ye geldi ve zaptetti. Zünnun hasta bulunuyordu. Kayseriden çıkarak Niksar'a gitti ve orada da öldü. Zünnun'un yerine oğlu İsmail geçirildi. Pek küçük ve akılsız bir cocuktu. Kılıç Arslan Danişmend Beyleriyle anlaşarak İsmail'i öldürttü. Memleket temamilik kendisine teslim edildi. Kılıç Arslan'ın ülkesi bütün manasile büyümüş ve genişlemişti. Çocuklarının her birisini birer vilâyete yolladı. Her birisi bulundukları yerlerde saltanat süreceklerdi.

Rüküddin Süleyman	Tokad'ta
Nasirüddin Berkıaruk	Niksar ve Koyluhisar'da
Kutbüddin	Sivas ve Aksaray'da
Muhyiddin	Engürü'de
Muizüddin Kayser Şah	Malatya'da
Muğisüddin Tuğrul	Elbistan'da
Nureddin Mahmud	Kayseri'de
Argun Şah	Amasya'da
Sencer Şah	Ereğli'de

Küçük oğlu Gıyasüddin Keyhüsrevi çok severdi. Onu da kendisine veliaht yaptı.

Gıyasüddin Keyhüsrev hükûmet merkezi olan Konya'da tahta oturdu. Rüküddin Süleyman Şah hepsinden ulu idi. Buna razı olmadı. Saltanatı elde etmeğe azmeyletti. Kendisine yar olmıyan kardaşlarını ele geçirerek öldürdü. Kendisine uyanları babalarının verdiği yerlerde bıraktı. Büyük bir kuvvetle Konya'ya gelip kuşattı. Konya'lılar Gıyasüddin Keyhüsrev'i çok seviyorlardı. Konyalılar bir zaman şehri müdafaa ettiler. Barışa yanaşmağa mecbur oldukları zamanda Keyhüsrev'in oğulları İzzeddin Keykâvüs

ve Alâeddin Keykubad ile birlikte emniyet ve selâmetle çıkmalarını ve Elbistan'da yerleşmelerini şart koştular ve bu şartlar üzerine antlaştılar. Rüküddin tahta oturdu. Gıyasüddin Keyhüsrev iki oğlu ile Elbistan'a gitti. Biraz orada kaldıktan sonra kardeşi Rüküddin'e güvenemediğinden kalkıp Şam'a gitti. Sonra dönüp Amid'e ve oradan Canik'e gelerek İstanbul'a yöneldi. Yolda havanın tersliğinden mağrip sahillerine düştü. Daha sonra İstanbul'a geldi. Frenkler (Ehlisalip) İstanbul'a girince Mafruzum Kal'asına gitti. Sonra tekrar Anadolu'ya döndü.

Irak'ta Sultan Tuğrul ölmüş büyük Selçuklar saltanatı sonuna ermişti. Celâleddin Harzemşah Horasan ve Irak'ı zaptettiler. Sultan Rüküddin'e Bağdad'tan üç kerre çet ve sancak geldi. Kendisine Sultanı Kahir lakabı verildi. Şanu şöreti artmış, büyümüş-tü. Gürcü memleketini almak üzere Erzurum'a uğradı. Burasını Saltıklar-dan alarak kardaşı Muğisüddin Tuğrul'a verdi. Yirmi bin kişilik bir ordu ile Gürcistan'a girdi. Gürcüler pusukurmuşlardı. İhtiyatsız hareketi yüzünden bozularak Anadolu'ya döndü. Gürcülerden intikam almak istedise de ömrü müsaade etmedi.

İzzeddin Kılıç Arslan.

Üç yaşındaki oğlunu ümera toplanıp babasının yerine geçirdiler. Biraz sonra Selçuk beylerinin arasına ayrılık düştü. Atabey Ertokuş, Muzafferrüddin Mahmud, Zahirüddin İli, Bedrüddin Yusuf (Yağıbasan oğulları) Hacı Zekeriyâ vasıtasile gizliden Gıyasüddin Keyhüsrev'e haber iletiler. Kalkıp Anadolu'ya geldi. Borlu'ya ulaşarak askerini hazırladı ve doğrudan Konya'ya geldi. Sultan Rüküddin

Kılıç Arslan şehri kendisine bırakıp Aksaray'a gitti.

Gıyasüddin Keyhusrev bin Kılıç Arslan.

İki defa saltanata geçti. İlk işi Rüknuddin'in oğlu İzzüddin Kılıç Arslan'ı bir kal'ada hapsetmek oldu. Orada da öldü. Keyhüsrev'in zamanında memleket daha ziyade büyüdü. Antalya ve Lâdik alındı. Ermenistan'da Karaman vilâyeti zaptedildi. Daha başka bir çok kal'alar ele geçti. Lâdik yakınlarında Laskaris ile yaptığı harpte şehit düştü, yerine; **Sultan İzzüddin Keykâvüs geçti.** Kardaşı Alâeddin Keykubad kendisine muhalefet eyledi. Kayseri'de bozularak kaçtı. Engürü kal'asına kapandı. Bir yıl orada kaldıktan sonra barıştılar. Alâeddin Engürü'den çıkarılıp Minşar kal'asına gönderildi. İzzüddin'in ölümüne değin yedi yıl hapiste kaldı.

Sultan Alâeddin Keykubad.

Biraderinin ölümü üzerine saltanat makamına geldi. On yedi yıl hükümdarlık yaptı. İyi gidişli, rey ve tedbir sahibi bir sultandı. Memleket, adalet ve hakkaniyet içinde mes'ut oldu. Şam ve Diyarbekir melikleri kendisine itaat arz etmek için nezdine geldiler. Celâled-din Harzemşah'ı Erzincan'da Yassıçemen'de mağlûp eyledi. Memleketi büyüdü ve genişledi. Hayrî hasenatının şöhreti dünyaları tuttu.

Sultan Gıyasüddin Keyhüsrev.

Keykubad'tan sonra oğlu Gıyasüddin Keyhüsrev yerine geçti. Köse Dağında Moğol çerisi tarafından mağlûp edildi. Sekiz yıl saltanat sürdü. Ölümünden sonra saltanat oğullarına intikal etti.

İşte benim mesaim bundan sonra başlamaktadır.

Beyşehirinde Eflâtun pınarı abidesi (Eti eserlerinden)

K O N Y A

[Preistorik devirde Konya .— Hitit medeniyeti ve Konya .— Frikya medeniyeti ve Konya —. Yunanlılar ve Romalılar zamanında Konya .— Selçuklular zamanında Konya]

NACİ FİKRET BAŞTAK

HİTİT MEDENİYETİ

IV.

Konya vilâyetindeki Hitit abideleri ve Hititlerin dinleri

1 — Kölit Oğlu Yaylasındaki abide .— Konya vilâyetinde Hitit abideleri pek çok değildir. Maamafih mevcut olanlar gerek cesametleriyle ve gerek arz ettikleri esatirî şahsiyetlerin tarihi edyan noktai nazarından haiz oldukları manalar ile ve gerekse halinde mutahassıs âlimlerin pek çok müşkülâta tesadüf ettikleri hiyeroğliflik kitabelerle haizi ehemmiyetler. Vilâyetimizdeki Hitit abideleri arz ettikleri topluluk itibarıyla başlıca üç zümreye ayrılırlar :

Birinci zümre : Vilâyetin garbi şimali ve garbi cenubî taraflarında münferit bir halde bulunanlardan müteşekkildir. Kölit Oğlu Yaylasındaki Stel, Eflâtun Pınarı abidesi ve Fasıllar Karyesi Steli bu zümreyi vücuda getiriyorlar.

İkinci zümre : Konya şehrinin şark

ve şarkı cenubîsindeki Karacadağ, Karadağ ve Kızıldağ üzerlerindeki abidelerdir.

Üçüncü zümre : Toroslar üzerindeki İvriz abidesiyle Bor Heykelini ihtiva etmekte ve hey'eti mecmuası Tiyanitit kelimesiyle ifade edilmektedir.

Bazı âlimler mesela Garstang; Kölit Oğlu Yaylası abidesini Karabel ve Sipylos'unkiler gibi garp abideleri meyanında zikrederler. Kitabe, Ilgın civarında (Kölit Oğlu Yaylası) denilen bir mahalde ve bu mevkiin takriben beş ve Ilgın'ın on üç kilometre şarkında ve Ilgın'dan Kadınhanı'na giden caddenin takriben üç yüz metre açıklarında bulunmuştur. Bu mevki şimdiki halde Konya'nın takriben seksen kilometre şimali garbisindedir. Burada ova üzerinde hafifçe yükselen bir tepenin üzerinde kadim bir mev-

kiin asar ve bakayası ve geniş bir saha dahilinde münhanî olarak imtidat eden bir kal'a duvarının harabeleri görülmektedir,

Profesör Ramsay'ın tahminine nazaran bu nişanelerden birincisi : Frikya ile Likaonya hududundaki memleketlerin üç büyük şehrinden biri olup kablelyunan = préhellénique devirde Tyriaion denilen mahalli işaret etmiş olması mümkündür. Bununla beraber, Romalılar zamanında Tyriaion hiç şüphesiz şimdiki Ilgın'ın olduğu yerde bulunuyordu. Çok muhtemeldir ki bu tepe zamanı kadimin bir çok sebeplerden dolayı Tyriaion gibi ihmal ve nisyan içine düşerek kendisinin toprakları altında saklanmış başka bir şehrine delâlet etsin.

Bu tepenin üzeri kazılarak 0m,80 irtifaında ve 1m,79 uzunluğunda kilsî bir yassı taş çıkarılmıştır. Taş pek tamam değildir; fakat taşın üst kısmında sağdan başlayarak Bustrofedon (Boustrophédone) tarzında devam eden üç sıra kabartma Hitit hiyeroglifi emniyetle çıkarılabilir. Bu üç uzun satır, yine bunlar gibi kabartma olan ve yekdiğerine muvazi bulunan üç çizgi ile birbirinden tefrik edilmiştir. Bunlar binnisbe iyi mahfuz kalmışlardır. Orada bir şehir ismi iki defa tekerrür etmektedir :

« X—tar—ma » ki bunu da « mena » partikülü takip etmiştir; Bu partikülün diğer metinlerde de şehir isimlerine terafuk ettiğini Cavaignac söylemektedir. Son haberlere göre Hrozni Kölit Oğlu Yaylası kitabesini halle teşebbüs etmiştir. Bu taş hiç şüphesiz « in situ » dir, yani bulunduğu yer temamilen imâl edilmiş olduğu yerdir. Aşikâr bir surette vaz'ı aslisine yakın bulunmuş

olmak ve yaylanın bu kısmında Hitit el işçiliğinin yegâne şahidi bulunmak itibarile abide. hususî bir ehemmiyeti haiz görülmektedir. Her ne kadar münferit bulunuyorsa da bu, onun ayrı bir sınıf gibi addolunmasına sebep teşkil etmez; onun bu yalnızlığı Sipylös ve Karabel'deki eserler gibi bir manayı ifade edebilir. Eğer bu, muayyen şeraite tabi bir elin mahsulü san'atı ise bu şeraitin vücudu zeminü zaman itibarile Hitit te'sirinden ibaret bir hey'eti mecmuayı tazammun edip yoksa başka türlü kabili izah değildir.

2 — Eflâton pınarı abidesi .—

Beyşehir civarında, (Eflâton Pınarı) denilen yerde ve Karalis Gölü havzasında, Hamilton bundan doksane evvel bir abide haber vermişti ki yaptığı fena kroki ve tavsifa'la nazaran tarihi san'atin yaşatmağa çalıştığı iptidaî devreye ait olduğu aşikâr görülmektedir. G. Perrot 1860 da Şibihcezirenin ortasındaki keşif seyahatini oraya kadar vardiirmamıştı; fakat o vakitten itibaren bu havalide tetkikat ve taharriyat icrasına teşebbüs eden seyyahlara Hamilton'un bu güzergâhını iş'ar ve tavsiye etmekten hali kalmamıştır. Maalesef abide, umumiyetle takip olunan yollardan hiç birinin üzerinde bulunmıyordu. Binaenaleyh yeni malûmat elde edinceye kadar uzun müddet beklemek icap etmiştir. Bu ikinci safhada, ilk evvel 1882 Haziranında Ramsay, serî bir ceyelan esnasında, Wilson ile beraber bu abide enkazını yeniden görmüştür; fakat bu mahalde uzun uzadıya kalmaya vakti olmamış ve Perrot'ya isal etmek istediği kroki, alelacele alınmış olduğundan Hamilton'unkinden daha

vazıh bulunmamıştır. Perrot, bu bina-ya dair pek az malûmat ile kalacağı zannile korkmakta iken Maryan Sokolowski'den buna dair bir mektup almış ve bu mektup abidenin sepya ile ve ihtimam ile yapılmış müteaddit resimlerle birlikte bulunmuştur, ki (Perrot) bilâhare bunları Revue Archéologique'te neşretmiştir. Ondan sonra John Henry Haynes 1884 te Küçük Asya seferinde bunun bir çok fotoğraflarını alarak Perrot'ya göndermiştir. 1886 yazında Ramsay Eflâton Pınarını yeniden görmüş ve Perrot'ya yeni bir kaç müşahedesini havi bir mektup göndermiştir. Ramsay bir çok resimler için, Polonyalı seyyahın verdiği izahatı kabul etmemiştir; o, onun gibi görmemiştir; fakat kabartmalar o kadar aşınmış ve tesirâtı havaiye ile o kadar lekelenmiştir ki bu sathın bir çok aksamında, taşın üzerinde bulunan şeyin ne olduğunu söylemek müşküldür; şüpheli ahvalde, fotoğraflar meseleyi kesip atmıyorlar. Yine Sokolowski'nin resimleri hey'eti mecmuayı göstermek hususunda yalnız kalıyorlar. Bu abide bakayasının bulunduğu memleket geniş fakat dalgalı bir ova manzarasını arz etmektedir. Sathı mailleri tatlı ve geniştir. Patikanın mürur ettiği tepeciklerden birinin zirvesine varılınca aşağıda bir çukur içinde topraktan kuvvetli bir arzai zemin ile ayrılmış olan siyahımsı bir kütle görünür. Bu kütle nısıf daire şeklinde küçük bir havzın üzerinde bulunmaktadır. Daireyi resmeden kavsin nihayetinde, suyu pek mebzûl olan bir pınar fışkırmaktadır. Abide kaynağın sağında ve bununla yayın girişini teşkil eden ve havzı kapayan bir nevi seddin arasındadır. Bu seddin

üzerinde bir oluk vardır ki bununla havzın suyu tışarı, çıkarak bir çay teşkil etmekte ve bu da Beyşehir gölüne munsap olmaktadır. Şimdiki halde abide, iri trahit parçalarından inşa edilmiş iki satır=pan'dan tereküp etmektedir; bu iki duvardan birisi, kaidesi havzın suları içine dalmış olan, gösterişsiz bir nevi cephe olup diğeri ise cephe duvarı ile bir zaviyeyi kaime teşkil etmektedir. Ve zaten bunun ancak bir kısmı kalmıştır. Manzarai hariciye pek ihtimamkâranedir. Parçaların tış yüzleri birer çıkıntı=bossage ile tezyin edilmiştir. Eğer cephenin arkasında kâin sahanın etrafını çevirmeğe hadim olmasaydı bu duvarın manası olmayacaktı. Her şey gösteriyorki evvelce orada müstatilî bir oda bulunuyordu. Ve bunun da medhali havza hakim olan duvara muvazi olan duvarda bulunmuş olması icap eder. Bir çok parçalar abidenin arkasında yere yatmaktadır. Bunlardan bir danesinin de seddin duvarına konulmuş olduğunu Ramsay görmüştür. İhtimalki seddin bütün taşları binadan alınmıştır; bu suretledir ki dörtte üçü tahrip edilmiş bulunmaktadır. Bu duvarlar arasında bulunan kısım örtülü idi. Yerde yatan taşlar meyanında bir danesi vardır ki evvelce bir küçük pencerenin sögesini teşkil ediyordu. Taşın aşağı kısmı üzerine, yüksek kabartma olarak, bir hayvan, ağılebi ihtimale göre bir arslan nakredilmişti. Bundan istintaç olunabilir ki yürüyüş halinde gösterilen hayvanların çerçevelediği bir kitabe yeri=Frise bu pencerelerin üzerinde bulunuyordu. Ovaya nazır o'an cephenin de keza tezyinatı vardır; eğer bu noktada toplanmış

olan parçalar ayrı ayrı meydana çıkarılsa ve sed yıkılsa ihtimaldir ki bu tezyinatın anası müşekkilesi meydana çıkar. Şimdiki halde burada heykeltraş'ın san'atini ancak havza nazır bulunan cepheye tetkik etmekten başka çare yoktur. Bu cephe 6 m,83 uzunluğunda ve 0 m,85 irtifaındadır. Şimale müteveccih olan bu cephe, koyu esmer renkte ve yekdiğeri üzerine iltisak hatları açıkça görünecek tarzda mevzu ve pek itina ile yontulmuş, cesametçe pek gayri müsavi on dört iri taştan teşekkül etmiştir. En evvel nazarı dikkati celp eden şey, bu hey'eti mecmuanın en üstüne vazolunmuş olan yekpare taşıdır; üzerinde görülen ve hafifçe yere doğru mail bulunan bir çift kanadın, gölgeleri altında kaim bulunan resimlerin üzerinde uçuyor gibi açıldığı görülmektedir. Bu kümenin daima ortasını işgal eden küre için burada yer kalmamıştır. İri taş üzerinde yalnız alt kısmı gösterilmiştir. Kısmı fevkâninin ortasında çiçekten bir başlık gibi çıkıntı teşkil edecek olan kursun üst kısmının hafzedilmiş olması mümkündür. Aynı tezyinat, bunun altındaki diğer bir iri taşın üzerinde çift olarak görünmekte ve bu da aynı evvelki gibi uzunluğuna açılmakta ise de şu kadar ki daha küçük eb'atta bulunmaktadır. Burada kanatların uçları evvelkinin aksine olarak, bir parça yukarıya kalkıktır. Bu iki parça, burada saçak, pervaz=entablement vazifesini görmekte ve rübaiyyüzzevaya=quadrangulaire iki direk üzerine istinat etmekte ve bu iki direk arasında kalan boşluğu iki kaya parçası doldurmaktadır. İkişer ikişer mütenezir bulunan diğer sekiz parça, bu cep-

henin tersim ettiği mustatili ikmal ederler. Her bir parça, pek yüksek kabartma halinde bir heykel resmile müzeyyendir. Satih üzerindeki şekillerin çıkıntısı, aşınarak alçalmış olmakla beraber, yine 0 m,50 ile 0 m,25 arasında tahalüf etmektedir. Buna rağmen, bu satih şimal rüzgârının darbe-leri altında o kadar bozulmuştur ki onu tezyin eden resimlerin çoğu bir muamma halinde kalmaktadır. Direk hizmetini gören iki taşın üzerlerinde ayakta ve kolları yukarıya kalkmış iki resim vardır. Ramsay, resimlerin oturmuş oldukları fikrindedir. Fotoğrafi üzerinde hiç bir şey sezilmiyor, yalnız sol taraftaki şahsın sivri ve pek yüksek bir külâh geymiş olduğu görülüyor. Sağdaki şahsın daha basık olan serpuşu, Ramzey'e göre, Öyük Sfenks'ininkine, yani Hathor'un serpuşuna benzemektedir. İki direk arasında bulunan iki parçadan alttakinin yani suya temas edenin üzerinde bir şahıs vardır. Ramzey = Ramsay bu kısmın bir mihrap=Autel olduğunu ve kaide ve pervazı bulunmuş olacağını zannediyor. En iyi mahfuz kalmış olan iki kabartma üst sıranın köşelerindeki taşlar üzerindelerdir. Bütün mutahassıslar bunların, Boğaz köyde tesadüf olunan kostüm ile telebbüs etmiş olduklarında müttetikler. Kısa tünik'in dizde kaldığı bir bacak çıplaktır. Bu, numunesi Asuriyede bulunan bir kaide bir tarzıdır. Diğer hepsinden daha az bozulmuş olan bu resimlerde bile baş çok biçimsizdir. Ramzey biraz modius (1) şeklini andıran bir nevi yuvarlak tiare'den bahsetmektedir. Fotoğrafının verdiği silhouette külâhsız

(1) - Modius kuru şeyler için kullanılan bir nevi ölçüdür.

bir baş fikrini telkin etmekte ve her ikisi de kalkmış olan kolların hareketini nazarı itibare alan temaşager, mevzu bahsolan iki şeklin, Yazılıka-ya'da Sanctuaire ile Pronaos arasında nakredilmiş olanların aynı bir takım cinler olup olmayacağını kendi kendisine sorar.

Cephenin diğer resimleri, aynı numunenin tekrarlarından başka bir şey olmayıp onların buradaki mevcudiyetleri gayet kolayca izah olunur: Bu cinler, mukaddes makamın muhafızlarıdır. Onların vaz'u hareketleri de bu makamı kudsîye karşı lâzım gelen hurmette kusur eden bigâne=profane'ları ikaz içindir.

Taşın hali hazırının müsaade edebildiği kadar hükmolunabilir ki bütün bu suretlerin gövdeleri ve yüzleri cepheden tersim edilmişlerdir; fakat heykeltıraş kısaltma=raccourci hakkında hiç bir fikre malik olmadığından bacakları yandan tersim etmiştir. Bu bilittifak kabul edilmiş bir tarzıdır ki daha evvelce Mısır ve Asuriye asarı san'atinde de tesadüf edilmiştir. Fakat burada o taklit ve istiare edecek bir şey olmaksızın kullanılabilmiştir. Bu tesadüften çıkarılabilecek netice gerek diğer tarafın aynı tecrübesizliğidir. Burada işaret edilecek müşabehetler varsa o da Pterie san'ati ile olanlardır. Her ne kadar sakil bir biçimde ise de saçığın birinci kısmındaki kanatlı çift küre, şeklinin hey'eti umumiyesile ve bhusus her iki uçlarında kendini gösteren vazı ile, Boğazköyde kabartmalar sahasında tasvir edilmiş binaların tetviç eden aynı motifi hatırlatır. Elhasıl abidenin bu cephesinin müşikâfane tetkik ve muavenesinden şu hakikat meydana çıkıyor ki burada

görülen suretler Boğazköyde adyton (1) un kapısını muhafaza eden cinlerin aynidir, ve Kapadokya ve Likaonya heykeltıraşları aynı bir membadan istifaza etmişlerdir.

Şu da kabul olunabilir ki Hitit suretlerine bir vasfı hususî veren bazı kostüm teferruatı burada da görülmektedir. Bu, millî elbisenin tenevvülerinden biridir. Her tarafta mantolu yahut mantosuz üzerlerinde belden sıkılmış kısa tünik ve birinin başı üzerinde yüksek ve sivri tiare yahut kyrbasia ve gayet yüksek boylarına ve işgal ettikleri mevkilere nazaran bu iki şahsiyetin buranın büyük mabutları olmaları iktiza eder. Ramzey'e nazaran köşedeki taşlardan birinin üzerinde bulunup binnisbe en az bozulan resmi ihtiva eden kabartma üzerinde burnu kıvrık ayakkabı fark edilebilecekti. Kapadokyada tesadüf olunmayan şey, böyle temamilen cesim malzeme ile inşa edilmiş bir binadır. Binaenaleyh mukayese veyahut müşabehet tarikile bu abidenin hikmeti vücudu tayin edilemez, ve arazinin tetkiki de bu hususu tenvir etmemektedir. Burada, gerek saray ve gerek müstahkem bir köy halinde, bir prensin ikametgâhı olup bunun harabisinden mütevellit enkazın terakümünden hasıl olmuş şu geniş kaideli toprak yığınlarından biri de görülüyor. Eb'adından birisi hala ayakta duran cephe ile gösterilmiş olan ve duvarlarından lâakal birisi kapalı bulunan bu salonun ancak bir mabet olabileceği zannolunmaktadır.

(1) - Yunanca Adyton ve Lâtincede Adytum'un asıl manası sanctuaire demektir. Bir mabette rahipler müstesna olmak üzere herkesin dâhilü şiddetle menedilmiş olan ve çok defa kâhinlerin girip çıktıkları hususî veya gizli oda.

Bu mabet İvriz'de mutalea edilen geniş sahifei mahkûke gibi, suyu bol bir kaynağın kenarında kâin idi. Binaenaleyh burada da mülâhaza edilebilir ki bu abide, yerden fışkırttığı su ile ovayı mümbit ve mahsuldar bir hale getiren ve bu suretle üzüm ve buğday veren mabuda tahsis edilmişti. Kendisini daha ziyade yükselten bir külâh= tiare (Külâhın burada irtifai 0 m,61 idi.) ile bu mabut, direklerden birinin üzerinde tasvir edilmişti. Bunun refikî kimdi ? İvriz'de olduğu gibi rahip mi; Ramzey'e göre, her iki sureti birbirinden ayıran mihrap=Autel bu faraziye ile iyi tevafuk edecektir. Ve yahut Yazılıkaya'da büyük divanın kabartmasında olduğu gibi, mabudun hem validesi ve hem de zevcesi olan bir mabudei refika mıdır ? Taşın hali hazırına nazaran bu suallere kat'iyetle cevap verebilmek mümkün değildir. Velhasıl Eflâtun Pınarı abidesi de İvriz abidesi « Kaynak » mabuduna veya mabutlarına tahsis edilmiş, onun gibi abperesti=Hydrolâtrie'nin bir tezahüründen ibaret bulunmuştur.

Bu bahsin sonunda Hitit'lerin dinlerinden bahsederken bu « Su ibadeti » hakkında da kâfi derecede tafsîlât vereceğiz.

3 6 Fasıllar Steli.— Likao'na'nın cenubu garbîsinde, Konya'dan Beyşehirine giden yolun şimalinde, Beyşehir'in beş saat şarkında ve Eflâtun Pınarı'nın yedi saat cenubu garbîsinde, Fasıllar Karyesi civarında, 1885 senesinde Sterret tarafından bir abide keşfolunmuştur. Bu, yukarı tarafında yuvarlaklaşan ve satırlarından biri üzerinde dört suret bulunan gayet büyük bir Stel'dir. Bu resimler iyi mahfuz kalmışlardır. Orada ka-

bartmalar pek yüksektir. Bazı aksamında 0 m,75 kadar çıkıntı vardır. Maalesef stel sırt üstü yere yıkılmış bulunmaktadır ve gayet ağır olduğundan kaldırmak kolay değildir. Stel ayakta iken irtifai 7 m,23 genişliği kaidede 0 m,75 ve zirve civarında 1 m,65, kahlrlığı üst kısımda 0 m,82 dir. Tabanı toprağa gömülmüştür. Kabartmanın mevzuu şudur. Aşağıda iki Arslan vardır. Bunların yandan görünen gövdeleri stelin her iki tarafında ve onun kenarlarından taşmış bir halde bulunmakta, başları 0 m,60 bir kabartma ile taşın ilerisine doğru irtisam etmektedir. Bu iki arslanın arasında gayet cesim bir suret mevcut olup bunun üzerinde ise bundan da cesim diğer bir suret görülmektedir. Her ikisi de cepheden resmolunmuşlardır. Alttaki resim, ayaklarına kadar inen uzun bir entari geymiştir. Göksü üzerinde çaprazvari kavuşturulmuş ve biraz yukarıya kaldırılmış olan ellerile çenesini tutmaktadır. Başı üzerinde mazgallarla mücehhez bir taç vardır. (Sterret bunun bir kask olduğunu zannetmektedir. Ramzey, burada, Boğaz köydeki mabude ile tevabiinin taşdıkları serpuşu gördüğünü söylemektedir,) Üst tarafta, bacaklarından birisi birinci şahsın serpuşuna dayanan, kısa bir tünik ile mahrutî bir tiare geyinmiş olan bir suret bulunup ön tarafında çıkıntı halinde dört kabarıktır. Sağ kolu kalkıktır; bir hareket yapmakta ve bununla bir emir verdiği zan ve tahmin olunmaktadır. Sol kolu bükülmüştür. Kendi vücudu ile balta arasında, mahiyeti anlaşılmamış olan bir şey'i sıkarak tutmaktadır. Bu suretin ayakları bile gösterilmemiştir. O suretteki stel

ayakta bulunduğu zaman bile bunlar aşağıdan görülmeyeceklerdir. Heykeltıraş yalnız lüzumu olan şeyleri göstermekle iktifa etmiştir. Yüz geniş ve gözler gayet müdevverdir. Çehrenin her iki tarafında büyük kulaklar meydana çıkmıştır. Suretlerin cesameti hakkında bir fikir vermek için şunu söylemek kâfidir ki üstteki şahsın külâhı 1 m,20 irtifamındadır. Bu stel üzerinde, Boğazköy'ün büyük salonunda iki alayın başında yürüyen mabutların aynı bir çift mabut görmeğe mahal vardır. Aradaki fark

bilhassa şudur ki kendisine tevdi edilmiş olan sahai nakrin şekli hasebile, heykeltıraş, suretleri yekdiğerile karşı karşıya koyacağı yerde, burada biribirinin üzerine vazetmiştir. Maamafih burada da, Kapadokya kabartmasındaki mabut ve mabudeden birincisi mahrutî külâhı ve kısa tüniki ile ve ikincisi başındaki mazgalı taç ile ve kendisine istinadgâh hizmetini görecektir yerde iki yanında ahzi mevki eden aslanlar ile tanınmaktadır. Bu suretle Kibel=Cybèle ile Atis=Atyis'in ilk şeklini burada görmüş oluruz. (Ardı var)

ŞİKÂRÎ TARİHİ

(ÜSTÜ GEÇEN SAYIDA)

Ravi ider : Sultan bir ay cenk eyledi. Bulgar kati sarp dağ olmağla düşmanın hakkından gelemediler. Akibet müdara idüb Yahşi Han'a ve Esen'e ve Bahtiyar'a, Oğuz Han'a mektub yazub uğrun gönderdi, didiki : Vallahi size gene mansıbınız vireyim, benim düşmanım İbni Mehmed'dir. Ben hakkından gelirüm, siz gidin, didi. Bu üç bin er bir yere gelüb müşavere kıldılar, dedilerki : Alâeddin ahdine dürüstdür, İbni Mehmed bir devleti dönmüş kimesnedir; biz andan ötürü Karaman oğlu ile cenk idüb bozuşmak ne lâzımdır. bir mektub yazub Sultan'a gönderdiler, didilerki : Sen yerinden gitme, Lârende yüzüne asker gönder, biz Moğol Beyleri ile İbni Mehmed'i tutub ele virelim. Alâeddin Mukbil'i ve Rüstem'i ve Kökez oğlunu yirmi bin er ile Lârende canibine gönderdi. Moğol Beylerin Muğa tarafına gönderdi. Oğuz Hanla Mahmud Paşa'yı Ereğli yüzüne gönderdi. Bulgar Dağı'nın ne kadar yolları varsa bağladılar. Ezincanib, Bir gün İbni Mehmed divan idüb cümle Beylerin bir yere cem idüb müşavereye başladılar. Yahşihan ider : Ey Şahı Rum !

Bu dağda ne zamana değin otururuz. Bundan göçüb Zengân Çeşmesi'ne konalım, eğer Sultanın askeri gelüb cenk iderse cenk idelim. Bu reyi makul görüb göçüb Çeşmei Zengân'a gelüb kondular. Esen uğrun Sultana haber gönderdi. Tiz gelüb irişesin didi. Ezincanib; Sultan askerin sekiz bölük idüb Davud Bey'i bir canibden Ali Bey'i bir taraftan gönderdi ve sair Beylerin her birin bir canipten gönderüb Sultan dahi bir canipten bir sehar İbni Mehmed'in askerin çevirüb hayhuy dünyayı tutdu. İbni Mehmed anı gördü, bölük bölük etrafını asker almış, cümle Rum askerile süvar olub cenge başladı. Anı gördü ki cümle varsak ve Bulgar askeri Sultan canibine geçüb ayağına düşdüler, özür dilediler. İbni Mehmed Babuk Han oğlu Galenca'ya ider : Varsak Beyleri Yahşi Han ve Moğol ve Esen ve Bahtiyar bizden yüz çevirüb Sultan canibine döndüler, hal nice olur, didi. Babuk Han oğlu ider : Cümle Moğol askeri ile uğruna çalışırız. Elhasıl Karaman askeri tiğ çeküb Rum askerin ortaya aldılar. İki asker derya gibi çalkandı. Kılıç yıldırım gibi yaladı. Kan ırmak olub akdı, Ok ve taş

yağmur gibi yağdı. Meydan haşır—ü neşre döndü. Üç gün üç gice cenk oldu. Leş dağlar gibi yığıldı. Dördüncü gün Mukbil Rum askerin iki bölüb Rum Şahı'nın tuğun yıkdı. Andan sonra Moğolu muhkem kırdılar. Babuk Han oğulları kaçdılar. Rum askeri kırıldı. Cümle rızk ve mal, at, katır ve deve kaldı. Tabl—ü alem yıkıldı. Sultan üstüne geldi. Kimin yağma idüb, kimin hazineye aldılar. Andan sonra Sultan kerrü fer ile Lârende'ye geldi. Cümle halk şaduman oldu. Yirmi gün oturduktan sonra göçüb Konya'ya geldi. Tahta çıkub cümle Karaman Beylerin başına cem eyledi. Kalkub hazreti Mevlâna'yı ziyaret eyledi. Ne kadar Evliya var ise ziyaret idüb andan sonra divan idüb düşmana fırsat bulub dağıtdığını, etrafta olan beylere mektubla bildirdi. Cümlesi Konya'ya geldiler. Bir zaman iş—ü nuş idüb her birine yeni hüccet virdi. Ali Bey'i Hamid Oğlu İlyas'a ve Teke Paşa'ya gönderdi. Sinan Bey'i Osman'a gönderdi ve Firuz Oğlun İbni Eşref'e ve İbni Menteşe'ye gönderdi. Şemseddin Bey'in bir oğlu kalmış idi. Akilü dâna idi. Mahmud Paşa dirlerdi. Sultan vezir eylemişti. Sivas'a, Engüri'ye varınca anı gönderdi. Kayseriye Beylerine karındaşı Yakub'u gönderdi. Cümle Moğol Beylerine Halil'i gönderdi. Mer'aş'a Kökez oğlun gönderdi. Germiyan'da İbni Alişira'a Koson Oğlun gönderdi. Birin birin gelüb Konya'da cem olmağa başladılar. Ravi ider : Ali Bey bir gün Hamid Oğlu İlyas'a geldi. İlyas istikbal idüb şehrine götürüb kondurdu. Meğer gayetle badeperest idi, ve hem bir kal'a yapmış idi, yir gök ortasında misli yogdu, kati bfnazir kal'a idi. Namını

Felek Âbâd komuş idi. Ravi ider : Hamid Oğlu Ali Bey'e ziyafet eyleyüb Ali Bey Hamid Oğluna Sultanın mektubun sundu, okuyub mefhumun bildi. Kendini Konya'ya davet eylemiş idi. İbni Hamid ider : İnşaallah varub Sultanın hakipayine yüzler sürelim didi. Ol zamanda âdet bu idi ki Sultanın mektubun getüren ademe bin altun, bir at virirlerdi. Eğer virmezlerse âsi dirler idi. İbni Hamid mest—ü müdam olmağla Ali Bey'e tamam hizmetin virmedi, az virdi. Ali Beye kakıyub andan geçüb Teke Paşa'ya geldi. Teke Paşa istikbal idüb, Ali Bey'i İstanos'a götürüb muhkem ziyafet eyledi. Ali Bey İbni Hamid'den şekva eyledi.

Ravi ider : Teke Paşa Hamid Oğlunu sevmez idi. Ali Bey'e ider : Ey Ali Bey; sen İbni Hamid'den nice riayet umarsın. Kendi namına hutba okutdu, ve sikke urdu, Sultana âsi oldu didi. Ali Bey ider : Varub Sultana bu macerayı bildirmek gerek. Gitmek yarağın gördü. Teke Paşa Ali Bey'e ve Alâeddin'e çok peşkeş virüb Ali Bey'i gönderdi. Ali Beye ider : Ben dahi ardınca varırum Sen varub Hamid Oğlun ahvalin bildir didi. Ali Bey Teke diyarından geçüb kona göçe Konya'ya geldi. Gördü ki cümle etraf Beyleri hep gelmiş. Konya sahrasına bargâh kurmuşlar. Ali Bey doğru divana geldi, içeru girdi, gördü sağ ve sol dolmuş. Moğol Beyleri, Babuk Han oğulları gelüb Sultan günahların bağışlayub yine mansıbların virmiş idi. Aydın Oğlu gelmiş, Saruhan Oğlu gelmiş, İbni Eşref, İbni Menteşe, İbni Bayburd, İbni Turgud, İbni Koson, İbni Elvan, İbni Kaya hep gelmişler, Mer'aş Beyi Melik Nasır, Kayseriyye

Beyleri, Sivas Beyleri cümlesi gelmişler. Sultan Alâeddin dört yüz Bey ile oturub musahabet iderken Sinan Bey içeri girüb Sultana mektub sundu, Süleyman Paşa alub okudu. Dimişki : Padişahım, bendene virdiğin üç vilâyeti Germiyan Oğlu elimden aldı ve beni tokuz gün habs eyledi, ben didim ki : Sultandan korkmazmısın, didi ki : Muradım Sultanla cenge sebeb o'sun. Hamid Oğlu ile bir olub namlarına hutbe okudub, sikke urdular. Alâeddin mektubu dürüb ider : Bu mektub garaz ır. Osman, Germiyan ile aramıza adavet bırakmak ister. Ancak ben İbni Germiyan'dan bu fili ummazın. Bizim anınla dayı (1) yiğen dâvamız vardır ve hem anınla hem zadız, dedem Mehmed Han babasına ol diyarı bağışlamıştır. İbni Germiyan bizim eylüğümüze kemlik eylemeye dirin didi. Mahmud Paşa ider : Padişahım; eğer onda dostluk olaydı cümle Beyler geldi, ol dahi gelürdi didi. Bunlar bu kelimada iken Ali Bey dahi Teke Paşa'nın mektubun sundu, açub anı dahi okudu, mefhumun bildi, taaccüb eyledi. Sultan yirmi gün fikre düşüb bunlara cevap virmedi. Zira mektubları düzme anladı. Bir gün divan idüb otururken Teke Paşa geldi deyu haber geldi. Sultan emr eyledi, cümle Karaman Beyleri istikbal eylediler. Ol gün sakın olub irtesi divana gelüb çok peşkeş çekdi. Hamid diyarında bir maldar kimesne var idi. Sinan Naib dirlerdi. Teke Paşa ile geldi.

Sultan önünde yir öpüb İbni Hamid'den şikâyet eyledi. Teke Paşa ider : Padişahım bu sözlere inan Ha-

(1) : Dayılık. Ali Emiri nushası.

mid Oğlu hain olmuştur ve diyarı fethe muhtaç olmuştur. Ravi ider : Nahak yere bunlar Hamid diyarının harab olmasına sebeb oldular. Komşu hakkın yerine getürmediler, nice hileler eylediler. Sultanın gönlü olub asker cem eyledi. Ravi ider : Bir sebeb dahi bu olduki bir eyu atı var idi. İbni Hamid'e bir çavuş gönderüb atı reca eyledi. Çavuş, bile oturub bade iderken bir söz eyledi, bu söz güç gelüb çavuşu bıçakla urub helâk eyledi. Sultan anı duyub gazaba geldi. Kırk bin er ile göçüb Karaağac'a otacağın kurdu, yedi gün sakın oldu. Divan eyledi. Sağ ve Sol Karaman ve Sivas Beyleri, Türkmen, Moğol, Bulgar Beyleri, dört dilâver, kırk müfti, şeyh ve âlim ve abid ve vezirler oturdu. Cümle yetmiş bin er cem olmuştur. Süleyman Paşa ider : Ey Şah, derya gibi asker cem idüb bu diyara geldik. Kor-karım nahak yere diyarı Hamid'i harab idevüz. Teke Paşa bunları sevmeydi. Sultan ider : Kati makul söyledin. Ben tebdili suret idüb Hamid Oğluna varayım. Eğer izzet iderse eyledi, eğer eylemezse cengimiz bakidir didi. Heman tenhaca tebdilî suret idüb kırk dilâver ile kapucu şeklinde azm eylediler, bir gün Felek Âbad'a geldiler. Sultan Felek Âbad'ı seyr idüb beğendi. Doğru atların sürüb Hamid Oğlunun sarayına yakın geldiler. Kapucular görüb içeri girüb haber verdiler. Meğer kendüsü Sultanın cenge geleceğın duymuş idi. Kethüdasına sordu, gelen kimdir didi. Kethüdası ider : Gelenler Alâeddin'in kapucu başısı imiş. İbni Hamid ider : Neye gelmişler. Kethüda ider : Şöyle anladım ki sen Sultanın çavuşun helâk eyledin. Belli ki bunlar âl ile içeri

girüb seni helâk ideler. Zira seni Sultana hain anlatdılar. İbni Hamid ider : Ya nice idelim. Kethüdası ider : Bunların elinde helâk olmanın aslı yokdur. İrgeç Sultan seninle cenk ider. Heman şehirlüye emr idelim, bunlara taş ur-sunlar. Sonu nice olursa çekevüz didi. Ravi ider : Takdirin işi var idi, anın için reyî muhalif eylediler, zira ezeli âzâlde bu diyar harab olsa gerek idi. Hasılı kelam İbni Hamid emr eyledi. Alâeddin kırk adamıyla dururken şehirli bir uğurdan öyle taş urdular ki Alâeddin üryan dört adamıyla kaçdı. Kalanın hep helâk eylediler.

Sultan askere geldi. Olan mace-rayı bildirdi. Sehari tahta geçdi. Cümle Moğol, Türkmen, Kürd ve Karaman Beyleriyle ülema ve fuzela ve müfti ve şeyhleri cem eyledi. Sultan ider : Dedem Mehmed Bey Hamid'i tabl—ü alem sahibi eyledi. Ben bunların veliyyinimetiylim. Şehirli ve köylü cümle bana âsi olub taş urdular. Bir diyar şahına âsi olsa ne lâzım olur didi. Ülema fetva virdiler; katliâm idesin, cümle diyarın harab idesin didiler. Heman emr eyledi; yetmiş bin Kürd, Türkmen, Moğol, Bulgar, Gülnar ve Karaman askeri menzil bemenzil derya gibi akub Felek Âbad'a geldiler. Bir zıba kal'adır ki her burcu asümana çıkmış. Ezincanib; İlyas bin Hamid yirmi bin erle cenge çıkdı. Bulgar kavmi ileri varub bir fasıl cenk eylediler. Bulgar sındı. Anı görüb yirmi bin Moğol yürüdü. Kati muhkem cenk eyledi. Mukbil beş bin er ile ikdam idüb İlyas'ın alemlî dibine varub didiki : Ey Hamid Oğlu ! Varan kapuculara niçün taş urdun. Anın birisi Hod Sultan idi. İbni Hamid ider : Bilemedik. Takdir böyle yazmış, tedbi-

rin faydası yokdur didi. Mukbil ider : Gel şimdi yine Sultanla buluş, yazık bu diyarın harabına sebeb olma didi. İlyas işitmeyüb cenge mukayyed oldu. Bir hafta cenk oldu. Sekiz bin adem toprağa düşdü. Hamid Oğlu cenge tâkat getüremeyüb kaçdı. Sultan emr eyledi. On iki bin benna, Hısarı Felek Âbad'ı dibinden yıkdılar, yere beraber eylediler, şehri muhkem harab kıldılar, katliâm eylediler. Binihaye adem kırdılar. Diyarı Hamidi şöyle harab eylediler. Dünya dünya olalı böyle zulüm olmamış idi. Ravi ider : Hamid diyarının harab olmasına sebeb Sinan Naib dirler bir lâin oldu. Ezincanib; Alâeddin dönüb Konya'ya teveccüh eyledikde; diyarı Hamid'i harab eyledüğüne muhkem peşiman oldu. Ravi ider : Sultan ağladı ve ömrümde bir böyle hata eylemedim didi. Döndü; Sinan Naib'e : Sen eyledin bunu, Allahü Taalâ senin canını ala didi. Hikmeti ilâhî saatine rast geldi. Bindügi at Sinan Naib'i yere urub helâk eyledi. Hasılı kelâm Sultan Konya'ya gelüb bir ay sakın olub andan Lârende'ye gelüb iş—ü işrete başladı. Ravi ider : Keykubad oğlu Alâeddin'in, Osman Şahnası idi. İnönünde sürüsü gezerdi. Koyun, at deve beslenürdü. Osman anlara müvekkel idi. Zira kâfir ol tarafta yakın idi. Gelüb almasın deyu Osmanı müvekkel kılmışdı. Ol zamanki Alâeddin firar eyleyüb Karaman Oğlu Mehmed Bey kendi Beylerine vilâyet tevzi eyledi. Osman gelüb hurmet idüb Sultanın ne kadar sürüsü varsa getirüb muhalefet eylemedi. Mehmed Bey dahi Osman'a üç pare şehir bağışlayub tabl—u âlem virüb Bey eyledi. Ravi ider : Germiyan Oğlu Alişar (Alişir) bir gün Os-

manı tutub oğluyla habs ayleyüb sonra yirmi bin altının alub kendin azad idüb oğlun itmeyüb, âlemin alub cümle vilâyetin zabt eyledi. Osman firar idüb, yedi nefer ademle Lârendeye gelüb divana girüb, dua idüb ider : Ey Şahı cihanbaht ! Deden Mehmed Han bana tabl-u âlem virüb üç şehir bağışladı idi. O zamandanberi hoş geçerdim. Şimdi Germiyan Oğlu gelüb, cümle diyarım yağma idüb, Oğlum habs idüb, yigirmi bin altunum alub, kılıcımla kâfirden aldığım diyarı bile elimden aldı didi. Süleyman Paşa ider : İbni Germiyan üç senedir bunda gelmedi, Hamid Oğlu gibi o dahi hutbe ve sikke sahibi olmuş ve hem dahi Osman senin deden çırağıdır, bunun diyarında Germiyan Oğlunun medhali yokdur didi. Sultan ider : Ya nice idelim. Birisinin diyarın harab eyledik. Dahi acısı yüreğimizden çıkmaz. İbni Germiyan ile hemzadız diyüb bir mektub yazüb biraderi Davud Bey ile Mahmud Paşaya virüb gönderdi. Osman'a ider: Yörü, var sen diyarına git. Görelim nice olur. Senin diyarın alıvirüb oğlun halâs ideriz didi. Osman diyarına gitdi. Ezincanib; Davud Bey Kütahya'ya geldi. Alishar duyub istikbale çıkdı. Davud Bey'i bir saraya kondurub ziyafet etdi. Davud Bey mektubu sundu. Dimişki : Ey İbni Germiyan ! Bizimle muradın cenk ise bildir. Eğer değilse Osman'ın cümle esvabın ve rızkın ve Oğlun ve yirmi bin altun almışsın bunları geri viresin. Osmanla bizim aramızda hakikat üzere dostluk vardır. Eğer inad idersen diyarı Germiyanı cümle harab ide-

rim, şöyle bilesin dimiş. Alishar ider : Ey Davud Bey ! Osman'ın muradı bizi Sultan ile hasım eylemekdir. Vallahi benim Sultana hiyanetim yokdur. Osman'dan ötürü bizi incidirse Sultana lâyük değildir. Osman bî-asıldır. Kimseye hayrı dokunmaz deyüb heman Osman'dan aldığı altunu esvabı ve oğlun ve tabl—ü âlemin ve cümle diyarın Davud Bey'e teslim idüb Davud Bey andan geçüb Osman diyarına gelüb, Osman cümle Beylerle istikbal idüb, Davud Bey cümle emaneti teslim idüb, bir kaç gün ziyafet idüb, bir gün musahabet iderken Osman Davud Bey'e ider : Bir mahbube kızım vardır. Adı Mihir Âliye'dir. Muradım Sultan'a virmekdir. Lûtfeyle var bir tarik ile arzeye, cariyeliğe kabul itsünler ve hem Moğol Beylerinden Engürü Bey'i Galenca bizi azım incidir, senede yedi yüz akça alur, Lûtfidüb Sultan'a söyle, bu belâyı üzerimizden kaldırsun didi. Davud Bey Cîtmek yarağın görüb Lârende'ye gelüb, divan'a girüb, Sultan'a Osman'ın mektubun viridi ve kızı arzeyledi. Vüzera makul gördüler. Sultan kırk katır mal ve kumaş ile Süleyman Paşa'yı ve Mahmud Paşa'yı gönderdi. Bunlar Osman diyarına gelüb, Osman istikbal idüb, Saraya kondurub ziyafet eyledi. Kırk gün cihaz düzüb andan Sivrihisar'a geldiler. Ravi ider : Kâfir azım galebe idüb ve bir taraftan Moğol gelüb, yağma idüb, firar idüb Sivrihisar'a girdiler. Alâeddin'e mektub gönderdiler. Açub okudu. Dimişki : Varmağa yol virmediler. Bir taraftan kâfir, bir taraftan Moğol gelüb haylı rızkımız

yağma eylediler. Firar idüb Sivrihisar'a düşdük. Germiyan Oğlu dahi üzerimize gelmek murad idermiş dimiş. Sultan ahvali duyub gazaba geldi. Kırk iki bin Kürd ve Türkmen ve Moğol ve Gülnar ve Karaman Beylerin cem idüb menzil bemenzil Turgud'a geldi. Yedi bin er ile Turgud oğlu istikbal idüb Seydigazi'ye geldiler. Ravi ider : Germiyan Oğlu Sultanın geldiğini duyub istikbal idüb Seydigazi'de buluşdu. Peşkeş çeküb özür diledi. Andan Eskişehir önüne konular. Sahra bargâhla doldu. Sultan İbni Germiyan ile yedi gün iş—ü safa eyledi. Mukbil'i ve Rüstem'i ve İbni Turgud'u yirmi yedi bin er ile gönderüb yağmaya gelen Moğol kavmin Beypazarı önünde şebhun idüb dört dilâver ile derzincir idüb Sultanın nazarına getürdiler. Divan idüb İbni Germiyan On yedi Beyle divana geldi. Osman dahi cümle tevabi ile divana geldi. Cümle Karaman Beyleri dahi gelüb Moğol Beylerle Osmanı sulh kıldılar. Bir dahi diyarı Osmana gelmeyeler. Bir hafta iş—ü safa idüb Alâeddin Mihr Aliye'ye İyaz İbni Osman'a üç sancak vilâyet ve tabl—ü âlem virüb kılıç kuşatdı. Ravi ider : Eğer Germiyan ve eğer Moğol Alâeddin huzurunda ahdeylediler ki bir dahi İbri Osman'ın vilâyeti üzerine varmayalar. Sultan cümle Moğol'u azad eyledi. Andan sonra Lârende'ye geldiler. İbni Germiyan'ı da Lârende'ye getirüb kırk gün düğün eyledi. Cümle etraf beyleri geldiler. Saruhan Oğlu, Aydın Oğlu, Menteşe ve Eşref ve Kayseri beyleri ve cümle Moğol beyleri Lârende sahrasın bargâh ile doldurdılar Kırk gün iş—ü işret idüb bir saati mubarekede Sulta-

nı gerdeğe kodular. bir oğlu vücuda geldi. Adını Sulan Mehmed kodular. İrtesi hamama girüb bir bağ köşesinde iş—ü safa eylediler. bir gün divan idüb Karaman ve Kayseri ve Sivas beyleri ve ülema ve şeyh ve müfti ve vüzera oturub musahabet iderken iki pir yahudi içeri girüb Sultan önünde baş kodular. Sultan bildiki Safed'e giden pirdir. Malûmdurki bir su içinden bir mağara'ya girüb, bahçeye çıkub, kırk kubbe görüb, dört yüz tabut görüb, her bir tabut içinde birer kitab bulub, kitabın birisin alub, mağaradan taşra çıkub, kimse okumağa kadir olmayub, bir pir dimişdiki Safed'de (Safat) iki yüz yirmi yaşında bir yahudi vardır, Uğruş dirler. bu kitabı okursa ol okur dimişdi. Meğer ol pir idiki geldi. Alâeddin görüb şad oldu. Kitabı getürdiler. Yahudinin eline virdiler. Alub mutalea eyledi. Ravi ider : Alâeddin yedi vezir, iki yüz yirmi er, kırk yedi müfti ve şeyh ve kadı ve âlim ve şair ve müneccim oturub kitaba kulak urdular. Dimişki : «Ey bilüb okuyan. Bilesinki taife Yunan üç nevidir. Evvelki nev'i Batlamiyosilerdir. Dört yüz kişidir. Bunlardan evvel gelen Takyanus'dur. Bunlara baş olan Hermez Hakimdir. Ahiri İskenderdir. İkinci nev'i Yunan hakimdir. Ahirleri Eflâton'u sânidir. Üçüncü nev'i Ebtalıis'dirler. Ahiri Kayserilerdir. Bunların tahtları Tarsus'dur. Yaylağı Sis ve Lârende'dir. Ekseri Bulgar Dağı'nda perveriş olmuşdur. Elkıssa Ravi ider : Tufan'ı Nuhdan sonra gelen Kınanus'dur. Altı yüz yaşında idi. İlmi hikmet'de efsun idi. Yirmi altı Peygamber'e hizmet eylemişdir. İki oğlu var idi. Birinin adı Hermez idi. Bunlar gelüb Diyarı Rum'u

ve Mağribi gezdiler Cümle halkı şekavet üzere görüb istediler ki, Hind'e gideler, Hazreti Hızır bunları Kûhi Bulgar'a çıkarub bir dağ yaruğundan içeri koyub bir bağçeye götürdü ki abü hâk ve badü nebat ve meyvesi hikmet üzere idi. Hızır bonlara nice ilim öğretti ve bu bağçede çok ilim tahsil itdiler, kırk sene sakın oldular. Lârendede bir şah var idi. Adına Şah Erisan dirlendi Bunlar İdris Peygamber şeriatinde idiler. Namazı matlâ Hurşid'de eda iderlerdi. Bir batdığı vakıt, bir doğduğı vakıt kılarlardı. Kışlakları Tarsus, yaylakları Karaman idi. Ravi ider : Meğer mağribde bir taife var idi. Çımayur (چماور) dirlendi. Adem şeklinde yüzü kıllı, gözleri çini, başdan ayağa sarı zağferan gibi, boyları altmış karış, dişleri ağızlarından birer karış taşra çıkmış hançer gibi idi. Birer tennure bağlanırlardı. Gayri esvab giymezlerdi. Birer harbeleri var idi, taş geçirdi. Mağribden çıkub, Diyarı Rum'a gelüb zabt eylediler. Kimse cenge kadir olmadı. Erisan Şah cümle taifesin alub, yüz bin adem ile Bulgar Dağı'na çıkub öyle tedarik eyledi ki gemiler düzüb cezirelere gideler. Ezincanib; taifei Çımayur, Rum kavmin esir idüb kullandılar. Bunlar it gibi çiftleşirlerdi. Bir avrete yüzü aşardı. Kendi kızına ve oğlu anasına aşardı. Cimâa gayet mukayyet oldular, Allahü Tealâ bunlara bir maraz virdi ki cümlesi cüzam zahmetine uğradılar. Yirmi sene Diyarı Rum'da sakın oldular. Ravi ider : Erisan, Kalmun, Batlamiyos yüz bin er ile Çımayur taifesi ardlarından irişüb azîm cenk itdiler. Fakat cümlesi esir oldular. Erisan Şah'ı helâk eylediler. Kalmun'u, Batlamiyos'u

ahz idüb habs eylediler. Bu taifenin Beyine Recre (رجر) dirlendi. Batlamiyos gördü ki bu taife Frenk (Frengi) zahmetine müpteladır. Batlamiyos Recre'ye ider : Şaha söyle beni azad eylesün Bulgar Dağı'na çıkalm, anda bir ot vardır, alalım, Cümle zahmeti inşaallahü tealâ def edeyim didi. Recre gelüb Avdes (عودس) Şah'a didi. Şah bunları azad idüb, Bulgar'a çıkub, ol nebati bulub timar eyledi. Cümle eyu oldular. Cümlesin azad idüb Bulgar Dağı'n mekân idinüb, Matlâ Hurşid'e karşı her gün ibadet ve tevhid iderlerdi. Sadadan alem güm güm gümlerdi. Yirmi sene bu dağda ibadet itdiler. Burada bir mağara var idi. İçinden su çıkardı. Batlamiyos ve Talmon her gün o mağaraya gelüb su çıkan yerde ibadet iderlerdi. Bir sehar Batlamiyos yine ibadet etmeğe geldi.

Gördüki bir ak sakallı adem oturmuş. Allahü Tealâya niyaz ider. Batlamiyos gelüb, dizin öpüb Kinanos ahvalin sordu. Başından murur iden ahvali hikâyet idüb, Kinanos Batlamiyos'u alub su yaruğundan içeri koydu. Amma Batlamiyos paşmağın mağarada koyub yalın ayak gitdi. Bir göle çıktılar, gölden bir bahçeye çıktılar, hemen cennete benzer. Batlamiyos gelüb Hermez ve Yunan'a buluşdu. Üç sene bunlar ile sakın olub her gün pinarın kenarında ibadet iderlerdi. Bir gün Batlamiyos gezerken bir pinarın kenarında uyudu. Vakiasında bir ak sakallı pir, bir cam sundu, alub içdi, uyandı gördü ki her ne kadar ot var ise kendine söyleyüb ben filâna dermanım didi. Batlamiyos teaccüb idüb, kalkub Kinanos pire gelüb vakia

kıssasın beyan eyledi. Pir şad olub ider : Ey Baltamiyos, sana cam viren Hızır'dır. Bihamdillâh cümle hikmet sana keşfoldu didi. Kırk gün dahi riyazat eyledi. Bir gün sehar zamanında Hazreti Hızır gelüb çağırdı ki; Ey Kinanos ! Şimdengiru taşra çıkın. Allah'ın emri böyledir. Batlamiyos'u Padişah eyleyin didi. Yunan'ın eline bir kitab virdi. İlmî Hikmet beyan ider ve bir kadeh virdi, nuş itdi. Kitabın mefhumu beyan oldu. Bu kitab ile ilmî hikmeti Yunan bildi ve gayirlere bildirdi. Cümle Rum ve Mağrib ve Ermen ve Şam ve Arap ve Acem sekiz yüz sene bu lisanı söyleşdiler ve bu mezhebi ahz itdiler. Yunan dili Yunan mezhebi oldu. Hermez Hakim'e dahi bir kadeh sundu, içdi ve gözüne bir sürme çekdi. Gözün açdı. Allahü Tealâ'nın emrile perde kalkdı. Yerde ne mikdar defain var ise bildi ve madenleri bildi, cinleri gördü ve dilin bildi, ilmî rasad'ı icad eyledi. Tılsım ilmin ve simya ve kimya ilmin bildi. Batlamiyos ilmî hikmeti bildirdi. Bunlar andan sonra mağaradan taşra çıktılar. Ravi ider : Batlamiyos gaib olub, Kalmun gelüb mağarada paşmağın bulub, kendin bulmayub üç sene ağladı. Her gün su kenarında ibadet idüb karında anub ağlardı. Bir gün sehar Kalmun mağaraya gelüb gördü ki dört adem ibadet ider. Bir pir gördü. Yanında Batlamiyos'u görüb feryad idüb, seğirdüb, bağrına basub ağladı. Halin hatırın sual itdi. Macerayı ve pirin kim idüğün ve oğulların bildirdi. Kinanos ve Yunan Hermez'i alub Çımayur taifesi arasına götürdü. Yüz kırk bin adem idi. Bunlar Yunan'ın mezhebin kabul itdiler, ve kitabında beyan olunan lisanı söyleşdiler. Bir

rivayet dahi budur ki Çımayur taifesi bizim lisanımız bilmesün didiler. Yunan bir dil peyda eyledi. Ravi ider : Çımayur taifesinin elinden halk âciz kalmışlardı. Eger avretleri ve eğer oğulları ve eğer kenduları hizmet iderlerdi. Aşikâre cima iderlerdi. Şeriat, tarikat bilmezlerdi. Yunan zuhur idüb Rum ve Mağrib ve Ermenistan kavmi didiler ki üç pir zuhur eylemiş, kavmi ve mezhepleri var imiş deyüb cümle firar idüb geldiler. Altı kerre yüz bin adam birikdi. Yunan mezhebin cümle kabul itdiler, Yunan lisanın söylediler. Batlamiyos bunlara Şah oldu. Hermezi ve Kalmon'u vezir eyledi. İbadet böyle idi ki günde dört kerre bölük bölük olub ibadet ve tevhid iderlerdi. Bir akşam, bir sabah namaz kılardı idi. Şemsin matlâna karşı. Bulgardan inüb Tarsus'u taht eyledi. Misis şehrinde azîm cemiyet eylediler. Altı kerre yüz bin er cem olub cümle Yunan mezhebi üzere ibadet eylediler. Hazreti Adem'den kendularının zamanına gelince ne kadar Peygamber geldi ise iman getürdiler. Hermez yerin dibinde ne kadar define var ise hep çıkarub bunlara bezl eyledi. Öyle gani oldular ki altun, gümüş giydiler. Ravi ider : Bir gün altı kerre yüz bin er Batlamiyos'un başına cem olub didiler ki : Bir alay mel'un elinde nice zebun olurüz. Hermez ve Yunan ider : «Ya nice idelim. Bir alay zalim, din ve iman bilmezler her birisi bin batman taş atar, Rum taifesi onlara takat getüremez». Hermez ider : «Cümle askerimizi cem idüb Lârende sahrasına varalım. İnşaallah ben anlar ile cenk iderim». Cümle altı kerre yüz bin er cem olub Lârende sahrasına kondular. Ezincanib; Çımayur'a haber irişdi ki

Rum kavmi sizin ile cenge geldiler. Üç yüz bin Çımayur cenge hazır oldular. Her biri bin batman taş atardı. Altmış arşın kamet çekerlerdi. İkişer batman demirden birer harbeleri var idi. Bir danesi cümle Rum askerin kırmağa kadir idi. Ezincanib; Hermez Hakim'e didiler ki : Çımayur kavminden kırk kimse gelse altı kerre yüz bin Rum askerin dağıtır. Hermez Batlamiyos'a ider : Anlarla ben söyleşirim, sen askerinle safada ol. Çımayur kavmi üç yüz pehlivan cem idüb gönderdiler. Serdarlarına Cablus dirlerdi. Altmış arşın kamet çekerdi. Hasılı kelâm bu üç yüz Çımayur Rum askerin üzerine kelüb birisi şöyle çağırdı ki yir göğ zelzeleye vardı. Biri bir taş atdı, sekiz yüz adem kelâk oldu. Batlamiyos ve Yunan ve Hermez ve Kalmôn ve Kinanus askerden taşra çıkub karşı vardılar. Simya kuvvetile bunların her biri öyle büyük göründüler ki her biri yüz seksen arşın kaddü kamet çeker. Birisinin budu yüz Çımayur göğdesince göründü, şekilde div şeklinde göründüler. Çımayurlar bu beş kimsenin mahabetine takat getiremeyüb firar itdiler, gelüb şahlarına haber virdiler. Çımayur Şahı emr eyledi. On dört kerre yüz bin Çımayur cem oldu. O gice şehri bırakub Rum askerin üzerine geldiler. Gördüler ki bir azîm sahra, bir büyük su akar. Rum askeri şark canibine, bunlar garb tarafına konub suyun arzı gayet büyük olmakla geçilmeyüb sabah oldu. Azîm cenk eylediler. Akşam oldu. Rum askeri murur idüb Sis sahrasına irişdiler. Ezincanib; Çımayur kavmi askerin firarın görüb menzil bemenzil ardlarınca kövub Sis sahrası'nda mukabil olub yirmi gün cenk

eylediler. Hermez kırk bin adem alı koyub Batlamiyos'ı ve Yunan'ı ve Kalmon'u ve Kinanus piri beş kerre yüz bin askerle Rum'a gönderdi. Bunlar gelüb kimi Lârende'de, kimi Tarsus'da kimi Mağribde sakın oldular. Batlamiyos Lârende'ye geldi. Kalmon Tarsus'da sakın oldu. Yunan Hakim Konya'ya gitdi. Ravi ider : Hermez Simya kuvvetile kırk bin adem altı kerre yüz bin adem mikdan gösterüb Çımayur'u on dört kerre yüz bin er ile kovub Remle Sahrası'na götürdü. Ol gice Hermez Rum askerin alub Rum'a kaçdı. Çımayurlar yine ardlarınca gitmek dileyüb yürüdüler. Kum deryasına gark olub helâk oldular. Ezincanib; Hermez Lârende'ye gelüb Diyarı Rum ve Mağrib ve Ermen'e Batlamiyos Şah oldu. Yunan Hakim dilin söylediler. Yuuan mezhebin ahz itdiler. Çok tılsım bağladılar Dimişler ki : Konya'yi, Lârende'yi, Tarsus'u, Silifke'yi, Misis'i Antalya'ya varınca, Yunan ilmi hendese ve ilmi rasad kaidesi üzre bunları bina eyledi. Yunan Hakim neslinden dört yüz hakim geldi. Ahiri Eflâtun'u Sânidir. Batlamiyos neslinden dört yüz Hakim ve hem Padişah geldi. Ahiri İskender'dir. Cümle hükemaya serdar olan Hermez Hakim'dir. Danyal ve Câmash bunun evlâdındandır. Kinanus cümle ademile Bursa'ya mamur eyledi. Parsi'den galatdı. Aristo. Yusanus, İlyanus, Harekil bu nesilden geldi. Bunlara Ebtahşler dirler.

Ravi ider : Batlamiyos Şah olub cümle Ermen diyarın ve Rum diyarın zabt eyledi. Ol kadar define ve maden çıkardı ki cümle askeri altın, gümüş giyerdi. Yüz on yıl Padişah oldu. An-dan vefat idüb yetmiş yıl Yunan Ha-

kim Şah oldu. Kuvvet bulub on dört pare şehir bünyad eyledi. İstanbulda sakın oldu. Heman bir kasır bünyad eyledi. Kostantin anın evlâdından geldi. Yunan vefat idüb İstîlân Hakim yerine Şah oldu. Lârende'de oturdu. Batlemiyos oğlu Emtar'ı vezir eyledi. İstîlân dahi vefat idüb oğlu Kitanus Şah oldu. Hermez sağ idi. Vezir idüb Antalya'ya ol bina eyledi, anı taht idindi. Batlamiyos oğlu Emtar vefat idüb oğlu Kıtas'a Tarsus'u virdi. Kah Lârende'de, kâh Silifke'de oturdu. Antalya'da Kitanus vefat idüb oğlu Mırayim Şah oldu. Ezincanib; Tarsus da Kitanus ölüb (İskılan) yerine Şah oldu. Mağrib'e varınca hükm eyledi. Dadnus gelüb İskılan ile cenk eyledi. İskılan Dadnus'u öldürdü, cümle mülkü zabt eyledi. Dadnus'un Rum namında bir oğlu kaldı. Antakya'da Şah olub asker cem idüb Aceme varınca hükm eyledi. Erzurum şehrin mamur itdi. Ezincanib Tarsus'da Saklanus Kınus Şah oldu. Azîm asker cem idüb Erciyeş Dağı'nın dibinde Rum'la azîm cenkeyledi, sonra sulh oldular. Kınus Silifke'yi azîm şehir eyledi. Vefat idüb oğlu Umran yerine Şah oldu. Cümle diyarı Rum'a hükm eyledi. Ravi ider : Hermez sekiz yüz sene yaşadı. Sis şehrinde sakın oldu. Câmash Hakim zamanına irişdi. Danyal kırk yıl hizmet eyledi. Hermez Hükemanın ulusu idi, Talimon Şah oğludur. Calinus şakirdidir, frenk tائفesindendir. Talinus oğludur. Kıyanus oğlunun oğludur. Dakyanus zuhur idüb Tarsus şehrin taht idüb yüz otuz sene Şah oldu. Talimon'u ve Calinus'u vezir eyledi. Kinanus'u vezir eyledi. Çok askere malik olub Tanrılık davasını eyledi. Asker çeküb Silifke'ye gelüb,

Umranı tutub habs eyledi. Arzı Rum üzerine vardı. Rum firar idüb İstanbul'a varub şehri mamur idüb mekân idindi. Dakyanus ile sulh oldular. İki yüz yıl Şah oldu. Cümle Rum ve Yunan'ı zabt eyledi. Dimeşk, Mağrib, Ermen ve Frenk'i zabt eyledi. Calinus oğlu Talinus ve Kinanus'u, bunları vezir ve hakim eyledi. Rum İstarbul'da vefat idüb Oğlu İlyanus Şah oldu. Vezirine İlyas dirlerdi. Yunan mezhebin tutarlardı. Ezincanib; Dakyanus cihanı Firavin gibi dalâletle doldurdu. Her kande gitse bin katır altın çekerdi. Bir kemer yaptırmışdı. İki yüz batman bir taşı muallak zincirle asmışdı. Bir ademe siyaset itmek dilese taşın altına getirüb taşı kemerden salıvirirlerdi, inüb helâk iderdi. Ravi ider : Bursa'da Kinanus Hakim oğlu Sehim Şah idi. Dakyanus'a âsi olub Dakyanus asker gönderdi. Bozdular. Helâk itmek için kemerin altına götürdüler. Dakyanus dahi kemerin altına gelüb yukarı bakarken hikmeti ilâhî zincir kırılıb, Dakyanus firar idemeyüb, taş inüb, yani helâk eyledi, Sehim azad eylediler. İstanbul'dan Rum Oğlu İlyanus'u getirüb Şah eylediler. İlyanus adalet idüb Umran'ı habsden çıkarub, azad idüb yine Silifke diyarın deniz kenarında olan kal'alarla hep ona virdi. Cümle Rum ve Mağrib ve Ermen ve Dimeşk yine Yunan mezhebin tutdular. İlyanus askeri İstanbul'da sakın idi. Umran çok yaşadı. İlyanus vefat idüb oğlu Miton Şah oldu. Mısır kavmile azîm cenk eyledi. On bir sene hükm eyledi. Vefat idüb oğlu Firuz Şah oldu. Bu dahi ehli hikmetdendir. Bunun zamanında Acem'de Kerasb Padişah idi. Câmash anın veziri idi. Buhtünnasar seraskeri idi. Buhtünna-

sar büstana (بستانه) gelüb cenk itdiği vakit Rum Şahı idi. Hasılı vefat idüb Oğlu Mısrayim Şah oldu. Bunun zamanında Acem askeri gelüb, zebun olub, haraç verdiler, İskenderun'a gelince. Hasılı Mısrayim vefat idüb Nevruzu Şah eylediler. Nevruz'dan sonra Rum Şah oldu. Andan sonra Miton Şah oldu. Bundan sonra yine Mısrayim Şah oldu. Bundan sonra Filikos meşhurdur, bunun oğlu İskenderi Zülkarneyndir. Cümle âleme hükm eyledi. Kavmi Yunan İskenderde münkati oldu. Bunlardan sonra Ebtahşer'dir. Ravi ider : Kalanlar Sokrat ve Bokrat dört yüz Hakimdir. Yunan Hakim evlâdındandır. İskender Batlamiyosilerdendir.

Hasılı Sultan Alâeddin bin Halil bin Mahmud bin Karaman Yahudîden bu tevarihi dinleyüb dünya fani olduğın anlayub cümle beylere düstur virüb hep diyarlarına gittiler. Ravi ider : Sultanın Osman Oğlu kızından bir Oğlu olmuşdu. Mehmed Şah dirlerdi. Kati Bahadır oldu. On altı yaşında dünyada ne kadar hüner varsa tahsil itmişdi. Okuyub yazmada kâmil idi. Ezincanib; İbni Germiyan'ı idlâl itdiler. Beyleri ve vezirleri didiler ki : Sen Karaman Oğlunun kulu değilsin. Sen de bir Padişah oğlusun. Diyarında Karaman Oğlu namına niçün Hutbe okudursun, ve dahi İbni Osman Karaman Oğluna kızın anın için virdi ki senin diyarını elinden ala. Başın kaydın gör, sonra cefa çekersin didiler. Muhkem idlâl itdiler. Heman Germiyan Oğlu Alişar başına on bin er cem eyledi. Diyarı Osman'a varub cenk eyledi. Bir Oğlun tutub habs eyledi Çok rızkın yağma eyledi. Hamid Oğlu İlyas Germiyan Oğlunun Sultanla adavet eyledüğün duyub çün-

kü mukaddem kendusunu Alâeddin, vilâyetinden sürüb çıkarub cümle diyarın harab eylemişdi. Ol dahi on beş bin er cem idüb Karahisar'a geldi. Germiyan Oğlu dahi kona göçe Karahisar'a geldi. Meğer Sahib vefat eyledikten sonra Karaman Oğlu zabt eylemişdi. Hamid Oğlu gelüb Alişar'a buluşub Alâeddin'den şekva eyledi. Germiyan Oğlu ider : Varub İshaklu'yu alalım didi. Ravi ider : Alâeddin İshaklu'yu Galenca dirler bir Moğol Beyine virmiş idi. Germiyan Oğlu ve Hamid Oğlu yirmi bin er cem idüb, gelüb, Galenca karşı çıkub cenk eyledi. Germiyan Oğlu yigün gelüb Moğol askeri sinub kaçdı, Akşehir'e geldi. Akşehir'de Alâeddin'in Amüsü (1) oğlu İmadüddin ve Sadüddin oturlardı. Kıssayı duyub on bir bin er ile karşı çıkub İshaklu ovasında rast gelüb cenge başladılar. Ezincanib; İbni Eşref ile Turgud Oğlu bir yere gelüb bir maslahat için Sultan'a, Lârende'ye gitseler gerek idi. Germiyan'ın Akşehir üstüne geldiğün duyub, cümle askerlerin cem idüb Akşehir'e cenge gittiler. Ezincanib; Germiyan oğlu Alişar cenk iderken Sadeddin sinub kaçmakda iken Turgud oğlu ve İbni Eşref akerlerle irişüb tiğ çeküb Germiyan oğlu askerinin üstüne bıraktılar. İbni Eşref bin yigid ile Germiyan oğluna yakın irişdi. Çağırub ider : Ey Germiyan Oğlu ! Kaçan Şaha âsi oldun, diyarına kasd eyledin, didi. Germiyan Oğlu ider : Anın için âsi oldum ki Osmanı bir geda iken Şah eyledi. Ash, cinsi yok bir Yürük Oğlu iken Bey oldu, Beyzadeleri beğenmez oldu, ocak erlerin incidir oldu, Karaman oğluna kızın vireli diyarlarımıza

(1) - Amüsü oğlu. Ali Emiri.

el uzatır oldu. Ey İbni Eşref ! Gel, var, Sultan'a nasihat eyle. Ortamuzdan Osman Oğlun kaldırsun. Vallahi bu yıldan sonra kendusunun diyarına bile kasd ider didi. Sultan bilsün, anlasun Aydın Oğlu ve Saruhan oğlu ve Menteşe Oğlu ile ittifak eyledik. Osmandan ötürü Sultan'a adavet iderüz, zira bir biasıldır didi. İbni Eşref ider : Osman Karaman oğlu ile Ata, Oğul davasın iderler ve üç pare şehir bağışladı; sizin sözünüz garazdır didi. Germiyan Oğlu ider : Karaman Oğlu Alâeddin bildüğünden kalmasun. Biz İbni Osman'ı tutub helâk iderüz ve cümle diyarın harab iderüz didi. Heman kılıç çeküb cenge başladılar. Bir taraftan Eşref ve İbni Turgud ve Atabey ve Sadeddin muhkem cenk kıldılar. Yedi gündün sonra Karaman askeri sinub, kaçub Konya'ya geldiler. Ezincanib; İbni Germiyan Akşehir'i zabt idüb bir kaç gün sakin oldu; İlgin'i bile zabt eyledi. Ezincanib; Lârende'ye şekvacı irişdi. Didiler ki : Ne yatarsun, İbni Germiyan diyarı Osman'ı yağma idüb beş bin er ile Akşehir'i ve İshaklu'yı ve İlgin'u alub Sadeddin geru Konya'ya geliyor didiler. Heman Alâeddin karındaşı Davud Bey'i Lârende de koyub kendüsü Konya'ya geldi. Moğol Beyleri ve İbni Turgud gelüb, İstikbal idüb, Sultan konub ahvali sordu. İbni Eşref sinub kaçıkları ve Osman hakkında İbni Germiyan'ın söylediklerin didi. Süleyman Paşa ider : İbni Germiyan bu sözü yerinde dimiş. Elhasıl Sultan gazaba gelüb, ahdim olsun, diyarı Germiyan'ı at ayağı altında koyayım, harab ideyim didi. Mahmud Paşa ider : Padişahım, eğer Osman hatırı için idersen eyleme; zira Osman'da haki-

kat yokdur. Osman'ın zuhuruna sen sebep oldun. Fırsat bulduğu gibi senin diyarına kasd ider, eğer itmeyecek olursa başıma şart olsun didi. Cümle Beyler bu söz hakdır didiler. Sultan fikre vardı. Bunlar bu sözde iken İbni Osman içeri girüb, yir öpüb, Germiyan'dan şekva eyledi. Benim diyarım aldıktan sonra senin dahi üç pare şehrin aldı, benimle husumet ider; senin kulun iken sana dahi kasd eyledi. Lûtf eyle; Allahın buyruğu üzre kızım virdim, oğlumsun, benim acımı bundan ahvir didi, ağladı. Ravi ider : Sultan emr eyledi. Mukbil ve Rüstem otağı on bin (1) asker ile alub gitdi. Oğuz Han ve Emir Şah Gülnar ve Bulgar askerile gittiler. Andan sonra Moğol Beyleri Atabey, Eminüdevle, Şahnâsır, Cafer, Galenca, Bah-tiyar ve Esen; andan sonra Karaman Beyleri İbni Kökez, İbni Göcer, İbni Firuz ile Sultan Alâeddin yirmi iki bin Karaman askerin alub yürüdüler. Ezincanib; Germiyan Oğlu kardaşın gönderüb diyarı Osman'ı harab eylemiş idi. Sultan duyub muhkem bihuzur oldu. Ravi ider : Sultan İbni Osman'a Mukbil, Rüstem ve Oğuz Han'ı yirmi bin er ile katub, tabl—u âlem virüb ve kılıç kuşadub ider : Ben Germiyan ile cenge başlayınca sen var, diyarını zabt eyle, harabın mamur eyle didi. İbni Osman diyarına gitdi. Alâeddin otuz sekiz bin er ile Akşehir'e geldi. Şehir halkı istikbal idüb Germiyan'dan şekva eylediler. Andan geçüb, İshaklu'ya gelüb, Çay'a kondu. Berçinli nahiyesini ve Bolavadin'ı İbni Osman'ın bir oğlu var idi, ana virdi. Ve Karamuk nahiyesin dahi bağışladı. Ezincanib; Germiyan Oğlu

(1) - On dört bin. Ali Emiri nushası.

on yedi bin asker ile (2) Karahisar'da otururdu. Sultanın Çay'a konub oturduğun duyub asker çeküb cenge başladı. Sultan otuz sekiz bin er ile mukabil cenge başladı. Bir siyah gice idi, cenk eyledikleri gice. Kılıçlar yıldırım gibi şule virdi. Yirmi gün muhkem cenk eylediler. Germiyan Oğlu sinub Karahisar'a kaçdı. Alâeddin otuz sekiz bin er ile ardınca geldi. Germiyan Oğlu Karahisar kal'asına girdi. iki ay beklediler. Germiyan Oğlu zebun oldu. Zahiresi kalmadı. Ahir araya adamlar girüb sulh kıldılar. Germiyan Oğlu gelüb destmalin boğazına takub özrün diledi. Sultan cümle Karaman Beyleriyle oturub didi, ki : Ey İbni Germiyan ! İbni Osman benim çırağımdır ve hem dünya ve ahiret baba idinmişimdir. Şimden sonra İbni Osman'ı incitmiyesin didi ve senin diyarından Karamuk nahiyesin, Berçinli nahiyesin ve Bolavadın'ı bu üç diyarı İbni Osman'a bağışladım. Elinden almayasın didi. Ahdü eman eylediler. Yirmi gün Germiyan Beyleri Karaman Bevlere karışub işü safa eylediler. Ahidnameler yazdılar. Andan Sultan Konya'ya ve Germiyan oğlu Kütahya'ya gitdi. Ezincanib; İbni Osman diyarın yine zabt itdi. Mukbil cümle maslahatın görüvirüb andan kalkub Lârende'ye gelüb, Sultan'a Osman'ın muhabbetnamesin virüb, Sultan şad olub işü işrete ve safaya başladı. Ravi ider : iki yıl sulh üzre olud. Bir gün germiyan şikâre bindi. Dağların şikârın idüb giderken Hamid Oğluna rast geldi. Cördü ki altı yüz atlusu var. Alışar ider : Ey Hamid Oğlu ! Ahval

(2) - Yedi bin. Ali Emiri nushası.

lin nice oldu. İbni Hamid Karaman Oğlundan şekva eyledi. Cümle diyarım harab eyledi. didi. Germiyan Oğlu ider : Pederimden kalma mülkümden üç pare diyarı Osman Oğluna bağışladı. İlyas İbni Hamid ider : Sen bana yar olsan ben Karaman Oğlu ile söyleşürdüm. Ravi ider : Bu iki Bey ittifak idüb yirmi iki bin er cem idüb, Germiyan Beylerinden Sarı Mustafa dirler bir kimseyi serdar eylediler. Dört bin er ile gönderdiler. Osman Oğlun Berçinli'de (Barçinle) bulub, tutub, Kütahya'ya götürüb habs eylediler. Ezincanib; Osman Oğlunun habs olduğun duyanlar Alâeddine bir mektub ile bildirdiler. Ravi ider : Meğer Şam'dan Kaytebe taifesi zuhur idüb Abdürreşid dirler bir kimse Kayseriyye'ye gelince zabt eyledi. Sivas'ı aldı. Andan geçüb Kayseriyye'de sakin oldu. Davud Bey Kayseriyye'de idi. Kaçub Lârende'ye geldi. Şamîlerin Rum'u zabt eyledüğün Alâeddin'e takrir eyledi. Sultan Melûl oldu. Cümle Beylerin cem idüb sefer yarağın gördü. Otuz sekiz bin er cem eyledi. Divan idüb iki yüz on bey gelüb oturdular. Şamîlerle ahval nice olur deyu müşavere itdiler. Alâeddin Beylere ider : Emir Hüdanındır. Heman göçelim. Bunlar musahabet iderken Osmanın mektubun sundular. Mahmud Paşa okuyub mefhumun bildiler.

Dimiş ki : Ey Oğlum Alâeddin ! Düşman elde iken helâk eylemedin. Şimdi iki düşman bir oldular. Eğer geç gelürsen anlar senin üzerine varır. Şöyle bilesin dimiş. Sultan ider : İki canibimiz düşman. Ey beyler ! evvel kangı tarafa gidelim, Süleyman Paşa

ider : Şamîler aldığı diyarı ancak zabt ider, üstümüze gelmezler. Germiyan Oğlu tarafına gidelim didi. Sultan Alâeddin otuz sekiz bin er ile göçüb karındaşı Davud Beyi on bir bin er ile Kayseriyye yolların beklemeye gönderdi ki Lârende'ye kimse gelmiye. Ezincanib; Alâeddin Konya'ya gelüb Hazreti Mevlânayı ziyaret idbb, kurban kesüb, andan Akşehir'e geldi. Menzil bemenzil İshaklu'ya gelüb Çay arasında olan mahalle kondular. Mabeynlerinde mektublar gönderüb sulh olamadılar, bir gün ikt taraf gelüb cenge başladılar. Yedi gün azım cenk oldu, leşler dağ gibi yığıldı. Toz yerden şöyle kalkdı ki Karamanîlerle Germiyanlılar fark olunmaz oldu. Ravi ider : Hamid Oğlu cenkden yorulub altı yüz er ile askerden çıkub göl kenarında üstünün knnı yuyub bir mikdar meks idüb yatdı. Ezincanib; Aksaray beyi Halil bey bin yiğid ile Konya'ya geldi. İbni Turgud ve İbni bayburd altı bin yiğid ile Konya'da muhafız kalmışlar idi. Halil bey Turgud Oğlunu alub iki bin sekiz yüz ademle Akşehire göl kenarına irişdiler. Meğer Hamid Oğlu anda yatur idi. Osman Oğlu bile zincirde bir ağaca bağlı idi. Halil ve İbni Turgud yatanın Hamid Oğlu idüğün bilüb altı yüz er ile cümlesin bend itdiler, Osman Oğlun halâs itdiler, Ravi ider : Germiyan Oğlu firar itdi. Turgud Oğlu ve Halil bey gelüb Alâeddin önünde yir öpüb Hamid Oğlun arzylediler. Sultan şad olub ider : Ey hain, niçün hiyanet eyledin. Hamid ider : Padişnım, ben kemlik eyledim, cürmüm af eyle, helâk eyleme. Cümle diyarım senin olsun. Bir adem benimle bile koş, Felek Âbâd'a

varub rızkımı ve avretimi alub, çıkub, gidüb, cümle mülkü teslim ideyim, benim kanıma girme didi. Cümle beyler dahi şefaati itdiler. Sultan, İsmail namında bir Türkmen beyin dört bin er ile koşub, Hamid Oğlun azad idüb, Felek Âbâd'a geldiler. Hamid Oğlu Şehre girüb İsmail Ağa şehir önünde kondu. Üç gün İbni Hamid görünmedi. Heman şehirlü ile ittifak idüb kimi taş ve kimi tiğ çeküb Ağanın üstüne yürüdüler. Çok ademin helâk eylediler. İsmail Ağa kaçub Sultan'a geldi. İlyas'ın eylediği hileyi beyan eyledi. Alâeddin ider : Sabr eyle, evvel Germiyan Oğlunun hakkından gelelim. Andan sonra İbni Hamidi bulalım didi. Ravi ider : Alâeddin gelüb Karahisar'ı zabt eyledi. Karaman beylerinden birine virüb andan geçüb Kütahya'ya geldi, anı dahi zabt eyledi. Germiyan oğlu nabedid oldu, bulamadı. Yirmi gün sakin olub andan geçüb Akşehir'e geldi. Ravi ider : Hamid Oğlunun Mustafa dirler bir kethüdası var idi. Alâeddin Mustafa'ya haber gönderdi, eğer Hamid Oğlu İlyas'ı tutub getirürse cümle Hamid diyarın ana vireyim didi. Ezincanib; Mustafa ile ahdi muhkem idüb, bir gün fırsat bulub, İlyas'ı tutub, bin yiğid ile alub Alâeddin'e götürdü. Alâeddin kerrüferle Lârende'ye gelüb Hamid Oğlunu zindana koyub, karındaşı oğlu Halil Bey'i Kütahya'ya, on bin Moğol askerile gönderdi. Halil gelüb Kütahya'yı zabt eyledi. Osman Oğlu Mustafaya yine mansıbın virdi, gönderdi. Ve Hamid Oğlunun kethüdasına Eğri Dere Borlusun virdi. Hasılı kelâm Sultan Alâeddin evveli baharedek sakin olub Nevruz günü emr eyledi Karaman

Beylerin cem idüb yirmi bir bin dilâ-ver safi demüre gark olub on bin dahi Bulgar'ın senkendazları, on bin dahi Türkmen ve Oğuz ve Gülnar'askeri, yirmi bin dahi Moğol askeri, Atabey, Eminüddeve, İmadüddin, Galenca ve Bahtiyar ve Esen cümle Moğol beyleri gelüb cem oldular. Sultan divan idüb beylerle musahabet idüb otururken kırk dane pir çıka geldiler. Didiler ki : Mustafa kethüdanın zulmü tead-disi Diyarı Hamid'i harab eyledi. Lûtf idüb bize gene Hamid Oğlun bey eyle. Şimden sonra sana hiyanet it-meyelüm deyu Kelâmı Kadime and içdiler ve hem kırk dane hüsvanî küp mal bulmuşlar, anı dahi virdiler. Sultan Hamid Oğlun azad eyledi, hil'at virdi. İder : Ey İlyas Seni helâk eylesem gerek idi, Ecelin irişmemiş. Amma şimdengeru âsi olursan cümle aslını ve cinsini bile kırarım didi. Tabl—ü alem ile on bin er virđi, İlyas İbni Hamid Felek Âbâd'a geldi. Ezin-canib; Mustafa, diyarı Sultanın gene Hamid Oğluna virdiğin duyub askerin cem idüb kırk küp mal alub bir dağ'a çıkdı. İlyas gelüb, Felek Âbâd'ı gö-rüb, cümle harab yerlerin mamur idüb, geçüb oturdu, Mustafa'ya haber gönderdi, Cümle malı Sultan'a gön-deresin, belki sana bir mansib vire, riayet eyleye didi. Mustafa mektubu pare pare eyledi. Kırk küp mala kud-reti olan hiç Sultan'a baş eğer mi didi. İlyas bu sözü duyub Beylerine ider : Karaman Oğlu bu malı bizden alur, vacib olan oldur ki zor ile Mus-tafa elinden bu malı alavuz. Hemen yirmi bin er ile geçüb Mole önünde irişüb azım cenk eyledi. Mustafa'yı helâk eyledi, askerin kırub malı Sul-tan'a gönderdi. Lârende'ye gelüb

Beylere bahş eyledi ve bir kaç gün işü safa eyledi. Ezincanib; Şamiler Kayseriyye, Sivas ve bunlara münasib ne denli kasaba var ise alub zabt eylediler idi. İki yıl geçdi. Karaman Oğlu varub cenk eylemedi. Kayseriyye kavmi bunların zulmüne takat getire-meyüb Kayseriyye Beyleri bir mektub yazub Karaman Oğluna gönderdiler. Dimişler ki : Ey Karaman Oğlu ! Biz senden incinmedik, sen bizden neye incindin. Bizi bir alay tatın elinde esir eyledin. Lûtf idüb, asker cem idüb gel, bizi bunların elinden halâs eyle, yahud on bin adem gönder, bize yar-dım eyle. Biz bunlar ile cenk idelim, yahud cümle kırılalım, yahud halâs olalım. Beyler ider : Padişahım lâynk olur ki, bunları zalim elinden halâs idevüz.

Sultan emr eyledi. Kırk dört bin er cem idüb menzil bemenzil varmağa başladılar. Mukbil mukaddem olarak on bin er ile o gice gitdi. Ezincanib; şehirli Alâeddin'in geldiğin duyub ve Ahi namındaki sipahiyi serdar idüb Şamilerle cenge başladılar. Abdürreşid şehirlinin gulüb eylediğin duyub yirmi bin Şam askerile cenge çıkdı. Şehir kavmi taş urdular. Taşın biri Abdürreşid'e rast gelüb helâk eyledi. Oğlu Ali Kaytebe (Kuteybe?) Bey olub cenge başladılar. Etrafu ekna Karaman Oğlunun geldiğin duyub on dört bin köylü ve şehirli er cem olub yedi gün muhkem cenk eylediler. Şehirli bir mikdar zebun olub Hısar'a kaçacak mahalde on bin er ile Mukbil irişdi. Anın ardınca Mehmed Şah irişüb ba-dehu on bin er ile Rüstem ve Oğuz irişdi. Kayseriyyeli anı görüb şad ol-dular. Tiğ çeküb Şamileri şöyle kır-dılar ki Şamiler sinub kaçdılar. Sulta-

nın otağın kurdular. Devlet Tuğun hürce dikdiler. Sultan dahi virmi bin er ile çıkageldi. Gördü ki düşman sinub kaçmış, şad oldu. Şehirli gelüb, ayağına düşüb, arzı muhabbet eyledi-ler. Alâeddin bac ve haracı kaldırub muhkem riayet eyledi. Kayseriyye Bey-leri ziyafet idüb Sultan Sivas'ın zaptına adem gönderdi. Badehu Sultan altmış bin er cem idüb Erciyes Beyi Evran Bey'i, Ahu Beyi cem idüb ve Bektaş Beyi alub şikâre bindiler. Ol gün bir dağda şikâr eylediler. Ezincanib; Ol zamanda bir ayı peyda olmuş idi. Yirmi yıl yolları kesmiş idi. Nice ademler helâk eylemiş id. Sultan şikâr idüb giderken bu ayının vafını haber virdiler. Sultan Evran Bey'e ider : Ayının mekânı her kande ise varub seyr idelim. Emr eyledi; altmış bin demür donlu çeri ile dağı ortaya aldılar. Sürüb çok canavarlar helâk eyle-diler. Askerin hayhuyundan bir dağ paresi gibi bir canavar zuhur eyledi. Dünya dünya olalı bir böyle büyük canavar peyda olmamış Asker anı görüb vehme düşdüler. Ravi ider : Asker çabuk çabuk çekilüb öne geç-diler. Ayı askerden ürküb yürüdü. Altmış bin erin sadası dağlara zelzele virdi. Ayı çığırub yürürken rast geldü-ği ademi atıyla donuyla getirüb aşağı atdı. Yüz adem helâk eyledi. Ravi ider : Asker her canibin bağlayub Alâ-eddin'in önüne uğratdılar. Sultanın ol mahalde bir Edhemî atı var idi. Ana binnerdi. Siyah kutasdan nişanı var idi. Kırk yıl olmuş idi, ana binnerdi. Heman ay'ının üstüne atın sürdü, eline okun yayın alub çeküb atdı, bir gözünü çı-kardı. Ayı çığırub yürüdü, Sultanı pen-çe ile şöyle çeldi ki atıla tekerlendi. Alâeddin'i Allah sakladı. Bir kılın

hata gelmedi. Sultan yerinden arslan gibi sıçrayub kılıcın çeküb çaldı, ayı-nın bir kolun düşürdü. Ayı sıçrayub yıkıldı. Alâeddin gayret idüb gene irişdi. Muhkem bir dahi çaldı, kellesin gövdesinden ayırdı. (Eluhdetü aler-ravi) . Üstad Şehnamede şöyle yaz-mış ki : Üç yüz ritil başı geldi. Ritil-dan murad vekıyyedir ve postu kırk yigide oturmağa kabil olur dimiş. Ezincanib Alâeddin Şah altmış bin er ile bir pinar kenarında kondu. Kayseriyye Beyleri ile üç gün iş—ü safa idüb dör-düncü gün göçüb menzil bemenzil Develi Karahisar'a geldiler. Lü'lü' dir-ler bir dizdarı var idi. Karşı çıkub Sultana ziyafet eyledi. Kırk gün anda iş—ü safaya meşgul olub andan göçe kona Lârende'ye geldiler.

Bir kaç gün oturub göçüb Konya'-ya geldi. Hasılı kelâm ravi ider : Ol zamanda adet bu idi ki : Etrafta olan Beyler yılda bir kerre üç gün gelüb Lârende'de sakin olurlardı. Sultandan yeni hüccet alub gene diyarlarına gi-derlerdi. Yahud Sultan çıkub etrafı devr iderdi. Ellerine hücceti nev virirdi. Zira azil ve nasib yokdu. Ezincanib; Alâeddin kırk bin er ile devre çıkub Konya'dan kalkub Akşehir'e geldi. Be-yine hüccet virüb andan göçüb Hamid diyarına geldi. Eğirdir (İğridir) şehrine kondı. Hamit Oğlu ziyafet idüb kırk bin altun virüb hüccet aldı. Andan geçüb Menteşaya geldi. Ol dahi kırk bin flori virüb hüccet aldı. Otuz bin flori dahi Teke Oğlu virdi. Andan Sa-ruhan kırk bin flori virdi, hüccet aldı. Andan Aydın Oğluna geldi. Outz bin flori virüb hüccet aldı. Andan İbni Eşref'e, andan geçüb Osman Oğlu Murad Bey'e geldi. Yirmi bin altun virüb hüccet aldı. İbni Osman'ın Mus-

tafa dirler bir Oğlu var idi. Alâeddin anı muhkem severdi. Üç sancağı mansıb virmişti. Alâeddin ile bile konar göçerdi.

Ezincanib; Sultan cümle diyarı devr idüb harcın alub, yeni hüccet virüb, kona göçe Lârende'ye geldi, iş—ü safaya başladı. Ravi ider : Şamîler Kayseriyyeden kaçub gittikleri zaman da, Sultan Lârende'ye dönüb gideceği esnada, Haleb serhaddine on bin Türkmen ve Kürd askerile Rüstem ve Mukbil'i koyub dimiş idi ki : Eğer Şamîler zuhur iderse cenk idesiniz. Ezincanib; yirmi bin er ile Melik Nasır Haleb'den geçüb bir azım ovada Mukbil'e ve Rüstem'e ve Moğol Beyi Atabey'e rast gelüb muhkem cenk eylediler. Moğol askerın kırdılar. Mukbil ve Rüstem kaçub Adana'ya gelince koğdular. Lârende'ye feryadçı irişüb heman Alâeddin kırk bin asker ile kalkub oğlu pir Ahmed ile Kökez Oğlunu beş bin er ile Lârende'de ve Oğlu Mehmed Beyi Konya'da, Davud Beyi Kayseriyyede, Ali Beyi Sivas'da koyub, Alâeddin otuz bin er ile, süvari ve yayak, kalkub nakkare döğüb, alem şukkaların açub, askerın safi demüre gark idüb, yürüdü. Menzil bemenzil Tarsus'a gelüb, Daniyal Peygamberi ziyaret idüb, andan geçüb kona göçe Haleb üstüne irişdi. Ezincanib; Melik Nasır'a ne durursun, kırk bin Karaman askeri diyarın yakub, yıkub geliyor deyu haber irişdi. Heman otuz bin Haleb ve Şam askeri karşı çıkmaya başladılar. İki asker karışub cenge başladılar. Kâh sulh, kâh cenk... bunlar bunda. Ravi ider : Veledi Esen Alâeddin'in Haleb'e gitdüğün duyub, Varsak taifesin cem idüb, Karataş'dan zuhur idüb, Tar-

sus'a gelüb, Yahşihan'ı idlâl idüb, Bahtiyar'ı idlâl idüb, yirmi bin er cem idüb Saltanat davasına kalkub, Tarsus'da hutbe okudub, Karataş içinde alem kaldırub, Mut üstüne varub, Mutu zabt eyledi. Namına sikke urub Bahşayış Han'ı (Yahşi Han?) Şah idüb Sadeddin ve Esen vezir olub, Mut şehrin-den geçüb, Gülnar'ı zabt idüb, Karabağ ve Alâiye'ye varınca zabt eyledi. Şeyh Zekerriyya bin Mürîd ile gelüb, buluşub Bahşayış Han'a ider ; Eğer azım Şah olayım dersen Karaman Oğlu Alâeddin Silifke kal'asında Mehmed Oğlu Ertena'yı habs eyledi. Sekiz yıldır zindandadır. Varub çıkarub halâsına kask eyle didi, ve çağırduğun gibi tahta geçirüb Şah eyleyesin, evvelden Şah oğlu Şahdır, cümle Rum muhibbidir, çıkduğun duydukları gibi başına yüz bin er cem olur didi. Ravi ider : Bahşayış şeyhden bu sözü işidüb on iki bin er ile Silifkeye gelüb, zindandan Mehmed Oğlu Ertenayı çıkarub tahta geçürdi. Ertena'nın zindandan çıkduğun duyub dört bin ademle Bulgar Beyi geldi. Ve iki bin yiğid ile Bozdoğan Oğlu Yusuf geldi. Elhasıl yirmi dört bin er cem olub Küme yaylağına (1) çıkub, bargâhlar kurub iş—ü işrete başladılar Ezincanib; Emir Şah Gülnar da hakim idi. Mehmed Oğlu Ertena'nın zuhurun duyub, kaçub Lârende'ye geldi. Şehzade pir Ahmed'le buluşdu, gafil olma düşman zuhur eyledi didi. Pir Ahmed duyub beş bin er cem idüb Ermedsun'dan Mirza Bahadır Oğlu Yakub dahi dört bin er ile geldi. Kökez Beyin dahi iki Oğlu var idi. Birine Mehmed ve birine Ömer dirlerdi. İkişer bin er ile anlar da geldiler. Göcer Oğlu geldi bin yiğid ile, Firuz Oğlu

(1) - Küm Yaylağı. Ali Emiri nushası

geldi bin yiğid ile. Yakub Han'ı serdar idüb on iki bin yiğidle Küme Yaylağına gönderdiler. Ravi ider : Yakub Han oniki bin er ile Küme'ye geldi. Bir siyah gice idi, göz gözü görmezdi. Düşman askerın şebhun eylediler. Bahşayış Hanla Esen, sekiz bin Varsak, yedi bin Gülnar askeri Yakub Hanla mukabil olub muhkem cenk eylediler. Düşman galib geldi. Karaman askeri hem kaçub hem cenk eylediler, ta Zengân Çeşmesi'ne gelince. Ezincanib; Pir Ahmed Bey Lârende'de bin yiğid ile Kökez Oğlun koyub, kendusı dokuz bin yiğid ile cenge irişdi. Yakub Han Pir Ahmed Beyin geldiğin görüb, tekbir getirüb düşmanın üstüne yürüdü. Ezincanib; Bahtiyar Han Ertena İbni Mehmed'i on bin er ile Lârende üstüne gönderdi. Kendusı Zengân'a geldi, cenge başladılar. Çok adem helâk oldu. Ezincanib; Ertena

Lârende'ye irişdi. Kökez Oğlu duyub şehirlüden dört bin adem cem idüb, karşı çıkub cenge başladı. Ertena ider : Ey Kökez Oğlu, gel şehri bana vir, sana riayet ideyim. Bilürsün ben Padişah Oğlu Padişahım didi. Kökez Oğlu iltifat eylemeyüb muhkem cenk eyledi. Amma gayet zebun oldu. Murad itdi ki şehri koyub kaç. Heman anı gördü ki, tabl—ü nakkare sadası peyda oldu. Meğer şehzade Mehmed Bey düşman galebe eyledüğün duyub on sekiz bin er ile irişüb, tekbir getirüb yürüdüler, şöyle urdılar kılıcı ki düşman sınıb dağa kaçdı. Ezincanib Pir Ahmed Bey düşmanı kaçırub kendusı şehre geldi biraderinin geldiğin duyub şad oldu; gelüb, buluşub iki şehzade şehir önüne kondular. Ölenlere ağladılar, yaralı olanların yarasını bağladılar, Bunlar hunda...

(Ardı var)

MERAM BAĞLARI

ABDÜLKADİR ERDOĞAN

Eski Divan Şairlerinin hepsi değilse de üçte ikisinin Konya'ya düşkün olduğunu görüyoruz. Anadolu ve Rumeli'de yetişen ne kadar adı belli şair varsa Konya'ya can atmışlar ve bir gece olsun Meram Bağları'nda (Gedâbâd) a göğüs gererek yatmışlardır. Konya zenginleri ötedenberi yaz aylarını Meram Bağları'nda geçirirler. Eski zamanlarda bu Meramcılığın daha düzenli gittiğini söylerler. Türbe Önü'nde bir ev, Meram'da bir bağ edindikten sonra ölenin gözü arkasında gitmezdi. Kışın konuklarına kapılarını açmak ve onları el üzerinde tutmaktan ne kadar zevk alırlarsa yazın da Meram Bağları'nda misafirlerini ağırlamaktan o kadar haz duyarlardı. Bahar mevsimlerinde Konya'ya akın eden gezgin ve bilginler Dede Bağları'na ve Dere Dağları'na yayılarak baştan başa yeşillere bürünmüş olan Dere Boğazı'nın gözleri ve gönülleri okşıyan güzelliğinden ilhamlar alırlar, mazmunlar yaratırlarmış.. O devirlerden kalma şiir mecmualarında o günlerin hatıralarını tesbit edilmiş buluyoruz. Nabî, Ruhî, Sâbit, Yahya, İzzet Molla, Âli gibi meşhur

şairlerden başka Recaî, Revanî, Mahmud gibi o kadar tanınmamış bir çok şairlere katılan Nesib, Safaî, Hafız, Vehbî, Garibî Meşamî gibi yerli şairlerin ve memur olarak gelip te Konya'da bir müddet kalan Mü'min, Derviş, Âkif, Ziya, Memduh, Nazım, Ali Kemali Paşaların muhtelif zamanlarda burada bıraktıkları edebî parçalar hep Meram Bağları'nın verdiği neşenin neticesinden başka değildir. Konya'nın helvası Sadirler'in saç böreği, Dere'nin baklavası gibi Meram'ın da yazın kuzusunu, güzün çebicini bedava yedirmek Konya'lılara hiç bir külfet sayılamazmış. Yerliler yabancılara yedirdikleri helva ve baklavanın parasını almadıklarını yalnız ben söylüyorum sanmayınız. Yukarıda atlarını andığım şairler Konya'lıların bu selekliliğine (Cûmertlik) hep şehadet ediyorlar. Evliya Çelebi bile Konyalıların insana döver döver helva yedirdiklerini Seyahatnamesine geçirmeyi unutmamıştır. Meram'daki sayılı büyük köşkleri bir tarafa bırakalım: Şöyle böyle her bağın misafir ağırlıyabilmek için önü açık bir sekisi, yahud kavakların altına seril-

miş bir kilim ve keçesi bulunurdu. İçecek sularını çaydan aldıkları ve bu suları süzmeden içmedikleri için serin bir yerde en azdan iki büyük küp bulundurulardı. Hangi evin küpleri dolu ve suyu duru ise sahibinin ağırlığı ve ailesinin kadınlığı o nisbette üstün sayılırdı. Hatta yakınlar da ölen Konya'lı bir Hacı ağanın misafirlerine ikramını daha fazla göstermek için hizmetcisine yüksek sesle: (Ahmed! Suyu onaltıncı küpten getir.) dediği Konyaca mesel

olmuştur. Bu küpler üzerine yine topraktan bir kapak ve kapağın üstüne üzlük dediğimiz bir bardak konur ve bununla küpten alınan su destilere doldurulur, destiler daima göz önünde bulundurulurdu. İşte Meram Bağları'nda kuzu kızartması yenirken bu kırmızı bardaklarla su içmeye herkes canını verirdi. On sekizinci asır sonlarında Konya'da bir memuriyet verdiği anlaşılan Mü'min Paşa'nın, (Ah-senî) mahlâsile Meram âlemini tasvir ederken:

Koma elden sebûyî hiç, ayak bas bezmi rindâne
Ki daim şöreti bardağılandır şehri Konya'nın.

Demesinden bu bardakların vaktiyle elmastıraş billûr gibi elden ele dolaştığını öğrenmekteyiz.

Konya'dan başka hiç bir yerde adı söylenmiyen Konya'nın da yalnız Meram Bağları'na serinlik serpen bir rüzgârı vardır.. Buna halk (Gedâbâd) derler. Her gün ikindiden sonra bu yel çıkarken yapraklar devinmiye, ruhlar sevinmiye başlar. Bunun püfür püfür esişi ne ağaçları fazla sallandırır, ne de öteki poyraz ve Bozyel gibi hisilti vererek ruhları sarsar. İnsanları neş'elendirmek, nebatlara se-

rinlik vermek için bu yel Meram semtine ayrılmış tabiatın bir mevhibesidir. Bir çok yerleri gören gezginler bu hususiyeti ancak Meram Bağları'nda görebildiklerini söylemektedirler. Değerli bir şair olan Konya Defterdarı Âli, Meram'ın bu zevkını hiç bir yerde bulamadığını söylüyor. Ona göre yalnız Meram Bağları değil, Konya'nın her bir bucağı cennettir. Toprağı misk, taşı cevherdi. Biz ötedenberi Konya'nın tozundan, toprağından dert yanarız. Şair Meşamî ise Konya hakkında:

Cennet âbad oldu yine her kenarı Konya'nın
Gülşeni firdevse benzer her baharı Konya'nın.

Matla'lı söylediği bir manzumesinin şu:

Tozuna tânetmeyin ehli basiret olana
Tutyayı İsfahanîdir gubarı Konya'nın.

Beytiyle Konya'nın tozuna bile toz kondurmak istemiyor. Konya'dan memnun olmamış gibi görünen şairlerde yok değil. Bunun birisi Eski Valilerden Ayaşlı Es'ad Muhlis Paşadır. Konya'ya vilâyetle geldiği zaman

Camî'nin (كعبة العشاق بأشدّ این مقام) kıt'asını tahmis ederek Konya'nın ruhaniyetini göklere kadar yükseltmiş iken bir yıl sonra Erzurum'u boylarken de:

Bilir ki Konya'da olmaz küşade goncel kâm
Ne seyri gülşen eder dil, ne meyli Bağ Meram.

deyerek gitmiştir.

ikincisi de yine Ayaşlı Meşhur Şa-

kir'dir. Bu da Konya'dan uzaklaşır-
ken :

Konya'nın Sillesi öyle bizi zûreyledi kim
Tokada boynumuzu eğmeye mecbur olduk.

diye şikâyet eylemiştir.

Bunlardan birisinin resmî diğerinin
ailevî geçirdiği bir sıkıntı tesiriyle
Konya'yı beğenmemiş gibi görünmüş-
lerdir. Şakirin dönüp dolaşıp en sonra
yine geldiğini ve Konya'da can ver-

diğini görüyoruz. (Konya) nın bu
sayısında Meram ve Konya hakkında
şimdiye kadar yayılmamış olan dört
şairin dört parçasını sunuyorum. Bun-
lardan birincisi eski Konya Defterdarı
Âli'nin dir :

Nevbahar eyyamıdır, badeyle câmin vaktidir

Servkad, sîmin bedenlerle hıramın vaktidir.

Cennetâsâ dilküşâ, âlimakamın vaktidir.

İşü işret etmeye gel kim Meram'ın vaktidir.

Güller açılmış ta, sünbül zülfün etmiş tarümar

Yar gelsin deyu el açmış dua eyler çınar

Sayesinde oturup bir dilberi eyle kenar

İşü işret etmeye gel kim Meram'ın vaktidir.

Döşeyüb işret bisatın âleme evvel bahar

Bir güzel yüzlü, güler mahbube dördü sebzezar

Sana istikbal için durur şeha servü çınar

İşü işret etmeye gel kim Meram'ın vaktidir.

İrişüb desti ecel tencamesin çâketmeden

Ya havadis bu gönül tıflını gamnâk etmeden

Meyvai ömrü fena yeli esüp hâketmeden

İşü işret etmeye gel kim Meram'ın vaktidir.

Şöyle tezyin eylemiştir âlemi buyı bahar

Gerdenin eğüp benefşe hayrete varsa ne var

İster isen kalmasın Ayinei dilde gubar

İşü işret etmeye gel kim Meram'ın vaktidir.

Yakasın Çâkeylemiş bağ içre zanbak gül gibi

Yaseminler Kâkülün dağıttılar sünbül gibi

Kumrular feryad edüptür her sehar bülbül gibi

İşü işret etmeye gel kim Meram'ın vaktidir.

Şehri Konya Gülşeni cennet oluptur serteser

Toprağı san miskü anberdir anın taşı güher

Kim bilir ki bu demi (Âli) yine kimler eder

İşü işret etmeye gel kim Meramın vaktidir.

İkincisi de Konya Beylerbeyi Mümin Paşa'nın şu parçasıdır :

Hak budur cennet imiş abü havası Konya'nın

Ravzai rıdvan imiş bildim esası Konya'nın

Kal'ai zatülbürucu hayretetzayı cihan

Ta semekten bürcü sevre var binası Konya'nın

Matlai nuru huda olsa revadır her yeri

Kande baksan hazır olmuş evliyası Konya'nın

Tazeler âbi revâni âdemin ruhun müdam

Pürmeram imiş Meram'ı canfezası Konya'nın

Şahid istersen anın darüsselâm olduğuna

Hûre nisbet bak peridir mehlikası Konya'nın

Bilmezidim hak bu denlû menbai irfan imiş

Ehli dilden varımış irfan şinası Konya'nın

Özümlü kurban idem şirin eda dildarına

Başka illerde bulunmaz bu edası Konya'nın

Nice şirin olmasın şirin edalı dilberi

Şöhretin helva ile bulmuş gıdası Konya'nın

Hak verirse can şu denlû adlû dâd idem dilâ

Âlemi tuta kamu adlû sadası Konya'nın.

Ger civanı, ger Meram'ı, ger safası (Ahsef)

Şerholuamaz söylemekle iş burası Konya'nın.

Üçüncüsü de şair Meşamî'nindir :

Cennet âbâd oldu yine her kenarı Konya'nın

Gülşeni firdevse ta'neyler baharı Konya'nın

Aksi balâyı bülendiyle sanevber kadlerin

Gösterir Tûbâ misalin cuybarı Konya'nın

Niçe makbul olmasın bir katra âbın nûşeden

Mürdegâna can verir Mukbil Pınarı Konya'nın

Tozuna ta'netmeyin ehli basiret olana

Tutyayı İsfahanîdir gubarı Konya'nın

Tarümar etti kara zülfü Karaman illerin

(Abdi) derler şimdi var bir şehriyari Konya'nın

Baisi cemiyeti erbabı irfansın bugün

Geçmesin sensiz (Meşamî) ruzgârı Konya'nın.

Dördüncüsü de Şair Sevadî'nin Konya ve Meram'a temas eden şu beyitleridir :

Ne aceb şehrdir bu hittai pâk

Ki safasıyla çarh urur eflâk

Harü haşâki cümle sebzevü gül

Bâmu usfûru kumru—vü bülbül

Dağının dameninde sebze—vü bağ

Ki Meram derler ana ehli ferağ
Ne Meram, reşki gülsitanı İrem
Gayreti bezmgâhı Kayser—ü Cem
Âli evlerle sebzesi gûya
Ruşen etmiş menazilini sema
Bolluğundan garibe Helva'yı
Yedirir döge döge helvayî (1)

Hicrî on birinci asır şairlerinden
Sevadî'nin bir mesnevisinden alınan
bu son parçaya göre o zamanlar Me-
ram'ın çok mamur olduğunu öğreni-
yoruz. Meram'daki eski köşkler hak-

kında söylenmiş öyle güzel tarihlere
tesadüf ediyoryz ki bunları da mûna-
sıp zamanlarda yaymaya çalışacağız.

(1) - Helvacı.

ANADOLU'DA TİMUR'UN ÂBİDESİ

(NOT)

İstanbulda Esat efendi kütüphanesi-
nin 3411 No. lı mecmuasında Timur
Tire'ye geldiği sırada bir taş üzerine
aşağıdaki satırları kazındığı zikrolun-
maktadır. Bugün bu taşın mevcut
olup olmadığını bilemiyoruz. Mecmua-
ya göre taşın muhteviyatı Farsça ol-
mak üzere şöyledir :

بسم الله الرحمن الرحيم Elhamdü liva-
cib-il vücud, ve müfiz-il hayri v-alcûd
v-essalâtü alâ Resûlihi Muhammedin
ve Âlihittayyibin. Ve badü çün beina-
yeti Aferidkâr, Hazret-i Padişah-ı fer-
manferma-yi heft iklim, Dârâyı İran-ü
Turan, Uluğ Bik Sultan Timur Gürgân
halled-Allah-ü mülkeh ve Sultaneh,
Bâdez fethi İran-ü Tûran ez ser haddi
Hatay-ü Hindistan ta Nevahi-i Mısır
der bist-ü seşüm-i mah-i Zilhicce sene
erbea ve semanemie tamam-i mema-
likra bifazl-ı Melik-i Kayyum müsahhar
fermude. Ve Hakim-i Rum ba püser der
cenk destgir şügend. Ve mecmu-ı
asakir-i o şikeste ve münhezim şügend.
Badezan beazimet-i kışlamış sevahil-i
derya der amede. Hudud-ı Mağnisa
ve Balat ve Nevahi-i Antalya ve Alâ-
ıyyera zamim-i süradikatı saltanat
kerdanidend. Ve derin Vilâyet-i Ay-

dın menzil-i nüzûl üftad. İn dü sih satır
der sahife-i senk menkuş geşte, ta
ebna-yi ruzgâr keyfiyet-i inhal muttali
şevend. Ez hakikat-i havadis-i eyyam
itibar gîrend. Vallahü yehdi men ye-
şau ilâ sıratın müstakim. Velhamdü
lillâhi rabbilâlemin.

Zafername müellifi Sahib Kıran
Timur Han'ın Tire'ye gelişlerini şöyle
anlatır :

Ulu mevkîp, Timur Taş'ın Mende-
res Çayı üzerinde inşa eylemiş olduğu
köprüden geçti. O sırada Menteşe
Oğulları Mehmed Bey ve İsfendiyar
ulu bargâha yüz sürerek bin at peşkeş
çekdiler. Onlara emsallerine kıyasen
fevkalâde inayet ve iltifatı şahanede
bulunuldu. Hil'atler, kemerler, külâh-
lar ihsan edildi. İsfendiyar maiyeti
humayunda kaldı. Mehmed Bey'e
deruhde eylediği emvali tahsil için
İlyas Koçin, Firuzşah ve saire terfîk
edilerek dönmesine müsaade buyurul-
du. Mevkîp Güzelhîsar'a ulaşınca
orada bir kaç gün tevekkuf buyurul-
du. Aman parası toplamaya memur
olanlar vazifelerini yaptılar. Bu hava-
lide iki yüz kadar cesur Çitak bir
dağa sığınmışlar, odun ve saire için
giden askerlere taarruz ediyorlar ve

öldürüyorlardı Sahib Kıran Timur Han buna vakıf olunca; emir buyurdular, geceleyin bir kısım asker yürüyerek onları kuşattılar. Sabahleyin hepsini de öldürerek dönüb geldiler.

Bu mevzi'de hasta bulunan Horzumlu Mevlâna Abdülcebbar hakkın rahmetine ulaştı. Bir kaç gün sonra ulu mevkîp Güzelhisardan hareket ederek Ayasuloğ'a geldi. Otağ kurularak bir kaç gün tevakkuf buyuruldu. Aman akçası tahsil olundu. Oralar-daki sükûn ve asayişin muhafazası için bir **daruğa** tayin olundu. Nasrullah Damğacı da malî işler için orada bırakıldı. Tanrının hîfz ve emanetinde olarak, oradan göçülerek Rum'un meşhur şehirlerinden olan Tire'nin yanına nüzul buyuruldu. Muhassıllar aman akçasını tahsil ettiler. Mentеше Beyi Mehmed Beyle gidenler döndüler. Bir çok para at ve sair hayvanlarla Mentеше oğlunun hususî olarak gönderdiği armağanları getirerek arzylediler. Bundan sonra İzmir fethine gidiyor.

Demek Sahib Kıran artık Osman Oğulları elindeki memleketleri tasfiye

ettikten sonra İzmir fethine giderken bu abideyi orada rekzetmişlerdi.

Tire ve civarındaki okuyucularımızdan bunun aranılmasını dileriz.

(Abidedeki kitabenin Tercümesi)

Hamdele ve salveleden sonra : Cenabı Hakkın inayeti ile yedi iklimin fermanferması, İran ve Turanın Dârâsı Ulu Bey Sultan Timur Gürgân İran ve Turanı Çin ve Hind hududundan Mısır nahiyelerine değin fetih ve zabtettikten sonra, 804 senesi Zilhiccesinin yirmi altısında Meliki Kayyum'un fazlu inayeti ile Rnm Hakimini Oğlu ile harpte derdest ve bütün askerlerini mağlûp ve perişan eylediler. Bundan sonra kıslamak üzere deniz kenarına geldiler. Manisa, Balat. Antalya ve Alaiye havalisinde çadır kurdular. Aydın vilâyetinin bu menzilinde bulundukları sırada bu bir kaç satırı taş üzerine nakşettirdiler. Ta ki ebnayı zaman onun vasıtasile hakikati hali öğrensinler ve ibret alsınlar.

(KONYA)

San'at Tarihimiz hakkında notlar :

MİMARÎ TARİHİNDE BİR DURAK YERİ

İnsan Ankara Halkevi'nin iç merdivenlerinden orta kata çıkarken sâ-luna bakacak olursa orada Timur Kağan'ın kabrini görür. Gerek kabri süsleyen çiçekler, motifler, gerek duvarlardaki fırça ve oyma işleri insana Bursa'nın Yeşilindeki taşlaşmış, firuzeleşmiş çiçekleri, işleri hatırlatır. Sanki Timur'un Bursa'dan iğtinam ederek bilesince götürdüğü nakkaş Ali'nin bu kabir üzerinde ellerinin işlediğini görür. Yahut ta bunları Semerkand'de görüb bize getirdiğini söyler.

Gerek Selçuk eserlerini, gerek başka islâm ülkelerindeki Türk eserlerini incelerken göz önünde bulundurulması gerekli bir durak yeri de Ulucaytu'nun yeniden inşa ettirdiği Sultaniye şehridir. Ulucaytu tarihinden alıyoruz :

Sultaniye şehrinin inşası :

Mahir ressamların, meşhur mühendislerin, hazık üstat ve mimarların yaptıkları kurultayda Tebriz'in tul ve arzında ondan çok güzel bir şehrin kurulması için verilen buyruğun nasıl üstesinden gelineceği görüşülerek şehir kuruldu.

Mina renkte taşlardan dört köşeli

bir kal'a yapıldı. Kal'anın her kapısında imaretler, mamureler kuruldu. Yalnız birisinin yüresinde medreseler, hankahlar, darüşşifalar, darüzziyafeler, darülhuffazlar ve saire yükseldi. Müzeyyen köşkler, gümüşlü kubbeler kondu. Her mamure ak mermerden idi. Muhit çamlıklarla çevrilmişti. Güzel sular cetveller içinde akıtıldı. Sade on bin dükkân yapılmıştı. Dükkânlar kıymetli evani ile, kıymetli kâseler ve ibriklerle, murassa tansuhlarla değerli kumaşlar ve elbiselerle doldurulmuştu. Meşhur san'atkârlar, maruf tacirler, bezzazlar yerleştiler. Boş ve bakımsız yerler türlü türlü ağaçlarla, cetvellerle mamur olmuştu. Vezirler, melikler, sultanlar mansıp ve derecelerine ve kudretlerine göre her biri şehrin bir yerine geniş evler, yüksek köşkler, kisrevî tahtlar vücuda getirmişler, etraflarını cennet gibi bahçelerle süslemişlerdi. Şehrin adına Sultaniye dendi. Bu mamurenin mimarı büyük vezir sahibüsseyf—i velkalem Tebrizli Hoca Tacüddeve Alişah idi. Şehrin inşası için yüz tümen rayiç altın sarfeylemişti. Hiç kimse hatta karınca bile incitilmedi. Bizzat kendinin vücuda getirdiği mamureler dünyanın

hased ve gıpta edeceği, cennetlerin kıskanacağı bir takım harikalardı. Kal'anın karşısında yaptırdığı köş-kün bütün tavanları gümüşten, bütün kapı ve duvarları altın yaldız incilerle cevherlerle, lâ'llerle, firuzelerle mü-lemma idi. Ud ve abanoz, fildişi mebzulen kullanılmıştı. Uddan, saçtan, abanozdan, fildişinden murassa bir taht vücuda getirdi ki kalem onu vas-fetmekten, Erjenk onun tasvirinden âcizdi (1) .

(1) - Topkapı sarayındaki meşhur tahtın bu olması pek muhtemeldir.

Hasılı bir eser ki Türk ve Tacik karışmış, Çin ve Hata abı ruyunu dökmüştü.

NOT — İşte Selçukların en düş-kün oldukları bir devirde Anadolu'da vücuda getirdikleri nefis eserler üze-rinde bu Tûran san'atkârlarının Teb-rizde kurdukları kurultayın mühim tesiri vardı. Çünkü yarım asırdan zi-yade bir müddet Anadolu, İlhanların otağı bulunan bu yerlere haccetmişti.

KONYA

ESKİ KARAMAN VİLÂYETİNE ÂİT KANUNLAR

M. FERİT UĞUR

İCMALİ HALİ SUĞLAHAYİ VİLÂ-YETİ KARAMAN .— Kazai Seydi-şehri Gölü ayağından bahar mevsimin-de feyezan idüb akan su Çihar-şenbih nam mevziden Dedelü nam mahalle geldikde, olagelen adet üzre bend bağlanub, bend bağlamalar ol-dukda Bilviran Kazasından (1) reaya kifayet mikdarı mertekler getirürler, ve Konya sahrasından, Çay İlinden ve gayriden ırgadlar getirilüb bağla-nan bendin cari olan suyu Alemdar'a (2) uğrayub suğla olur. Andan Kısır Oğlan suğlalarına varır, ve andan Gödene (3) çukuruna, andan Karahö-yük'e (4) andan Alayer'e ve Varıncak suğlasına varır. Ve andan Firuz'e ve andan Orta Viran Suğlasına ve andan Sırnık Suğlasına varır. Bu zikrolunan Suğlalar bu aralıkda tamam olur. ve mezkûr suğla Alemdar'dan ayrılıb âhar bend bağlanub Kargın (5) üzerine gider. Ol aralarda pera-

kende suğlalar oldukdan sonra Katır Gölü Suğlasına, Beş Kilisaya ve Keçi Gölüne ve andan Samuk Suğlasına varır, andan İsmil (6) ve Ağca suğ-laya varır. Bu suğlalar tamam olduk-tan sonra Alemdar'dan giru âhar bend tutulub Ilgın Suğlasına varır. Andan Balıklağı Suğlası olur. Seydişehri gö-lünün suyu bu aralıkda tamam olur.

DER BEYANİ SUĞLAİ AĞCA ŞEHİR TÂBİİ KAZAI ESKİ İL DER LİVAİ KONYA .— Bulgar Dağı'ndan su inüb Ağca Şehir (1) karyesinin önünde Bayram Gazi ve Ağcagöl ve Sadık Höyüğü suğla (2) olub ve mâi mezburdan senei âherde Kalburcu Suğ-lası olub, olagelen adeti mârûfe üzre reayayı etraf bendlerin tutageldikleri ol diyar halkının malûmudur.

DERBEYANİ SUĞLAİ DİNEK TÂ-Bİİ KAZAI LÂRENDE .— Mezbur

(1) - Belviran. Bozkır İlçesine bağlı bir Kamun.

(2) - Çumra İlçesine bağlı bir köy.

(3) - Hatıp Kamununa bağlı bir köy.

(4) - Hatıp Kamununa bağlı bir köy.

(5) - Çumra İlçesine bağlı bir köy.

(6) - Çumra İlçesine bağlı bir köy.

(1) - Ağca Şehir = Ağca Şar, Akça Şehir. Karaman İlçesine bağlı bir köy.

(2) - Suğla = su altında bir müddet kal-dıktan sonra suların çekilmesile ekilmiye yarar bir hale gelen arazi.

suğlanın suyu Lârendeden gelüb, Kara Bendden geçüb suğla olur. Yanında olan kura halkı ziraat iderler. Olagelen adeti kadime üzre bendleri tutulagelmıştır.

DER BEYANI SUĞLAİ BEYDİLİ
DER KAZAI LÂRENDE VE SUĞLAİ
ÇOĞLUĞU TÂBİİ MEZBUR. — Bulgar Dağı'ndan su gelüb beydilin'de olagelen adet üzre kurbünde olan kura halkı bend tutarlar, suğla olur. Andan su Çoğlu'ya gelür ol dahi suğla olur, orada dahi reaya muavenetile bend tutulagelmıştır.

Bu suğlalar ve bunlar gibi nice suğlaya kabil yerler vardır ki ihtimam olunup kârgir bina ile bendler (Barajlar) tutulsa Nili Mısır'dan hasil olan gallât gibi buralardan dahi vafir mahsulât husulü mukarrerdir. Amma sahibi vukuf ve müstakim iş adamları kalilülvücdur. Bulunsa dahi iltifat ve itibar ve riayet olunmamakla kimse suğla bendlerinin tamirine rağbet göstermez. Bu suğla olan yerlerin mahsulâtı mirî ve reaya beyninde münasafeten taksim olunur. Bundan gayri toprak sahibi öşür almak adet olagelmıştır.

KANUNU RUSUMU ÇİFT VE BENNÂK VE CEBE DER ELVİYELİ KARAMAN. — Livayı Konya ve Akşehir ve Beyşehir ve İçil ve Aksaray ve Niğde ve Kayseri :

Kayseriye livasından gayri vilâyeti Karaman reayasının müslüman ve zimmlerinden (1) bir çift için otuz altı akça ve nim çift için on sekiz akça resim alınur. Resmi bennâk on iki akçadır, Resmi cebe altı akça-

(1) - Zimmî = gayri müs'im reaya, hiristiyân ve Yehudiler.

dır. Bennâk, hiç yeri olmayan veya nim çiftten eksik yeri olan evliye dirler. Cebe, mücerred olan balığ kimseye dirler ki babası yanında bulunub kisbû kâra kadir ola. Babası yanında olub kisbû kâra kadir olmıyan âcizden resim alınmaz (2) Rûsum mart evvelinde alınır.

KANUNU RESMÎ OTLAK VE KIŞLAK DER KARAMAN. — Kadimden otlak için koruna gelüb resmi otlak alına gelmiş yerlerde sürüden sürüye bir orta koyun alınur ve bir timar arazisine koyun gelüb kışlarsa sürüden bir şişek (3) resmi kışlak alınur. Sipahînin beratında veya defterde üzerine mukayyed değildir deyu muhalefet olunmaya. Zira bu resim, mukarrer hasil (irat) değildir ki ol karyeye kayıd oluna.

VİLÂYETİ KARAMANDA UMUMEN RESMÎ GANEM. — (Temamen sipahîye kayıd olunmuştur. Mirliya'nın veçhenminelvücuhi resmi ganemde asla alâkası yokdur. Cümlesi sipahî'nindir. Ancak kendi basları dahilindeki ağnamin resmi, mirliya'ya aiddir. Bir sipahî'ni raiyeti, yazıldığı yerde mütemekkin olmayub harici karye ve kabiledede, veya harici livada sakın olsa; tamamı resmi ganem ve öşürden maada rûsumu reaya kendu sipahî'sine virir. Toprağında sakinsin deyu toprak sipahîsi dahleyleyemez. İderse hâkimülvakıt men ve def ide.

KANUNU CÜRÜM VE CİNAYET BEYANINDADIR. — Defteri atıkda, vilâyeti Karaman ceraim ve cinayet

(2) - Bugünün kazanç vergisi demek olub evli ile bekâr arasında fark vardır.

(3) - İki yaşına giren erkek koyun.

kanunnamesi merkum olunmamağın defteri cedidde dahi yazılmadı. Hacet oldukça Divanı Humâyunda istimal olunan kanunnameye muracaat oluna; ve hususu mezkûr meşhur ve maruf olub her vilâyetde Kadılar Mahkemesindeki sicillatda mezkûrdur.

KANUNU ÖŞRÜ ASEL VE RESMÎ KÜVVARE (1) DER VİLÂYETİ KARAMAN. — Vilâyeti Karamanda Balkovanından şer'i şerif muktezası üzre öşür kaydolunmuştur. Amma müddeti medidedenberi reaya, sipahî'sine her kovan için ikişer akça resmi küvvare viiregelüb öşür alınmak mütadları olmadığına binaen rızaları üzere resim alınmak dahi tahrir olundu. Lâkin reayanın bazı küvvarelerini olduğu mahalden ahar sınıra, veya yaylağa iletüb anda oğul hasil itmeğın resim alındığı takdirde bir akçasını sahibi raiyet ve bir akçasını kovanın hasil olduğu arz sipahîsi alageldiğinden ol veçhile mukarrer kıldı. Havası Humayun, ve havası elviye, ve züama ve sipahîyon, ve müstahfizanı kilâi timar, ve evkaf, ve emlak ahashının tasarruf eyledikleri kura ve mezari ve yaylaklarda bu kanun mukarrerdir, bu minval üzre amel oluna.

KETEN VE KENDİRDEN (ŞÜR) ALINUR. SÂLÂRIYE ALINMAZ, HAŞHAŞ VE PEMBE DE BÖYLEDİR. — Beyşehir ve Seydişehir livasında keten ekilür yerler vardır. Gallât üslûbunca hem öşür, hem sâlâriye (2) taleb olunmaz. Ketenden yalnız öşür alınır. Öşür ve sâlâriye kendüm

(1) - Küvvare arapçadır. arı kövanı demektir.

(2) - Sâlâriye, Öşrün mütemmimi bir vergidir, saman karşılığıdır.

ve şair (1) ve çavdar ve alef cinsine mahsusdur. Keten anlara kıyas olunmaya. Kendir dahi keten gibidir. Pembeden (2) ve Haşhaşdan dahi yalnız öşür alınur, sâlâriye alınmak mütad değildir. Alınmaya.

KISSAI MERFU ŞÜDENİ MÜNASAFİ ORTAKCIYAN DER KAZAI SEYDİŞEHİRİ (3). — Beyşehir livasına tâbi Seydişehir kazasında Göküyük ve Suyerde nam karyelerin her biri kırk üç bin akçadan ziyade defteri atıkda ortakçı kayıd olunub her bir raiyet bir miktar tohum ekmek takdir kıldıkdan sonra mahsul mirî ve raiyet beyninde münasafa oluumak mâhud (mukarrer) iken reaya ihmal ve taksir idüb, muayyen tohumun rub'unu dahi ekmeyüb, ve mahsulü dahi kendu reylerle sülüs ve sülûsan üzere virmeğın karyenin mahsul bedeli indüğünden gayri, resmi ganem ve çift ve sair rûsumu dahi virmezler imiş. Ortakçılık ref olunub kemakân rûsumu reaya ve avarız virüb ve mahsulü Gallât'dan suğla olmadığı yıl sâlâriye, ve suğla olıcak münasafa verilmek enfa olduğu, Deri Devlete arz olunub makbul buyurulmağın minbaid veçhi meşrut üzre olması defteri cedide kaydolundu.

TAYİN VE ŞAİR VE NARHI GALLÂT DER VİLÂYETİ KARAMAN UMUMEN. — Defatiri kadim ki âlemülûlema Mevlâna Şemseddin

(1) - Kendüm farsçadır, buğday demektir. Şair - Arpa.

(2) - Penbe = Pamuk.

(3) - Seydişehir kazasında, ortaklıktaki yarıcılık usulünün kalktığı beyanındadır demek.

Ahmed elmâruf Bibni Kemal Paşa (1) tahrir itdüğinden sonra Defterhane-i Humayunu Sultanî Emini Bayezid bazı mevazii emri Sultanî ile tashih idüb bu defteri cedid, tastir olundu. Mamulünbih olan Bayezid'i mumaileyhin terkım itdüğü defterdir. Anın dibacesinde bu veçhile menkuldir ki Mevlânayı müşarünileyh cemi vilâyeti Karamanı defter itdikde gâllâtı, nısf buğday ve nısf arpa itibar idüb bir-biri üzerine mamulünbih olan Konya kilesile, kilesi beşer akça ve İçil kilesile yedişer akça olmak üzere narh bağlamışdır deyu kaydolunmuşdur. Haliyen tahriri cedid mevsiminde vilâyet kadıları tahtı kazalarında bulunan kasabat ve kurada müstamel kileleri Konyada mâmûl olan kile ile tatbik idüb ve her vilâyetde (yani liva, kaza ve nahiyelerde) gallâtın narhını, ve eyyamı hasadını, ve deranbar olduğu vakti, ve her mevsimin ucuzluk, bahalılık zamanlarını, ahali vilâyet ve ehli vukufu müşavere ettikten sonra tayin idüb vilâyeti Karamanda, İçilden maa-da, Konya kilesinin, ki Mevlâna Hacı Ali Elkazi Bikonya hücceti mucibince keyli İstanbuldan bir şinik ziyadedir, buğdayı yedişer akça ve şairi kema-kân beşer akça olmak derecei itidâlde görülmüşdür. Ve livayı İçil'de, ki anın mezruat ve gallâtı ziyade vefretle mev-suf değildir, buğdayın kilesi Konya kilesile on akça ve şairin kilesi sekiz akça olmak üzere münasib görülmüşdür. Narh tayin olunmak üzere vilâyet kadıları ferdenderda imzalarile hüccet ve defter idüb bu canibe teslim itdiler. Ol hüccet ve defterler Kuzat tevcihi

(1) - 940 H. yılında ölmüş büyük bir alim ve şairdir. Anadolu Kazaskerliğile Şeyhis-lâmlıkta bulunmuşdur.

üzre Asitanei Saedete arzolandukda minali arz üzre tevzia emir varid olmağın imtisal ve inkıyad lâzım oldu.

HİLAFI MÜTAD OLAN RESMİ OTLAKI LİVAYI İÇİL MERFÜDUR .- Livayı İçil reayası eyyamı şitada sevahile inüb eyyamı sayfde yaylaklara giderler. Kadimden korunub otlak resmi alunur imiş. Yaylaklar ve üzerlerinde resmi otlak mukayyed olan yerlerden maâdâsı, ki bazı Haymana yurdudur (1), ve bazı aharin timarıdır, anların âmil ve sipahîsi resmi otlak deyu iki koyuna bir akça alurlar imiş. Hilâfı kanun olmağın arzolunup ref idildi.

TAVAİFİ ESİPKEŞAN .- Tavaifi Turgud ve Eski İl ve Bayburd ki Atçeken Kabileleridir. Yürükânı Bozdogan ve ahar cemaatler bu minval üzere müteferrik yerlerde sakin olmuşlardır. Defterde merkurı olanlarla defterden hariç kalmış raiyetler kemakân mukarrerdir. Bulundukları yerlerde rüsum zabtına gelen emirlere ve sahibi timarlara vilâyet hakimleri mani olmayalar. Ve zikrolunan Atçeken Kabailinin kanunnamesi livayı Konya defteri arasında mufassal ve meşruh kayıd olunmuşdur. Ol defterin evveline nazar ve mucibile amel oluna.

MUKASEMEİ MAHSULÂTI MALİKÂNE VE DİVANİ DER BAZI VİLÂYETİ KARAMAN, BER VEÇHİ MÜNASAFİ .- İçil Livasına tâbi Selinti ve Anamur ve Silifke kadılıklarında Çeltik (2) nehirleri vardır. İhtimam olunsa haylı mahsul virir. Lâkin sipahîleri ve eminleri ihmal ve müsahele

(1) - Haymana = Serseri gezen.

(2) - Çeltik = Döğülmemiş pirinç, piriç tarlası.

itmekle çeltikçiler kolayında gezüb muayyen tohumlarını ziraat etmezler. Bu hususda ihmal ve taksir iderlerse çeltikçilerin, hizmetleri mukabelesinde üzerlerinden kalkmış olan rüsum ve avarızı tazmin itmeleri lâzım olur. Taksiratla mes'ul olmaları, rızalarile, her mahkemenin siciline kayıt olunmuşdur.

Ve hemgünan Silifke iskelesi kur-bünde mirî bir memleha vardır. Zabtu hıfzı hısar erlerine havale olunmuşdur. İhtimam ile zabt olunsa yılda badel-harç yirmi bin akça hasıl olmak mukarrerdir.

DER BEYANI İCMALİ EVKAF VE EMLÂK DER VİLÂYETİ KARAMAN .- Bayezid Çelebi emri Sultanile merhum ve mağfur Mevlâna Şemseddin Ahmed elmaruf Bibni Kemal Paşanın tahrir eylediği Vilâyeti Karaman defterini tashiha şurû eyleyüp müceddeden beyaz kıldıkda, dibacesinde bu veçhile şerh ider ki Vilâyeti Karaman Sultan Mehmed Han zamanında tamam fetholundukda (2) Mevlâna Baldır zade Karaman'ın evkaf ve emlâkini teftişle emr olunub ol dahi defter idüb kapuya teslim etmiş. Badehu bir yıldan sonra Sultan Mehmet Han cemi evkaf ve emlâki timara buyurub Karaman'ın dahi emlâk ve evkafı timara tasarruf olunmuş. Sonra Bayezid Han tahta cülus kıldıklarında Murad Bey nam Vilâyet Eminini gönderip mensuh olan evkaf ve emlâki mukarrer eylemek buyurduklarında ol dahi varup ol kadim deftere nazar itmeyüb her kişi bir yere mülkümdür deyu hüccet gösterdikde mülk yazub, Karaman'ın

ekser yerlerin emlâk ve evkaf yazub, bir defter idüb kapuya göndermiş. Makbul kılınmış. Badehu tekrar Haydar Çelebi dahi yazub, defter idüb, anın defterinde olan hususlara eşirra çok niza idüb, ol defter de Murad Çelebi defteri üslûbunca amel olunmuş. Zikrolunan iki defterde mestur olan evkaf ve emlâki Bayezid Emin yazub, makbul olmayanı timara kayıt eylediğini beyan eylemiş ve mevlânayı müşarünileyh defterinde bazı emlâke yazılan kura ve mezarii saire, ki harici defteri kadim olub ve timara buyurulub yazılmış imiş, anın gibilerin bazısı payei seriri âlâya arzolunub geru eski sahiblerine cebelü ile timar virilsin deyu buyurulduğu sebebden, defterde üzerlerine cebelü ile timar kaydolundu. Meğer hizmet vaki oldukça edayı hizmet idüb cebelülerin vireler, yerlerine mutasarrıf olanlar, deyu mufassal zikrolunmuşdur.

Altı uzun ve karışık ahkâm ihtiva ettiği için bırakılmıştır.)

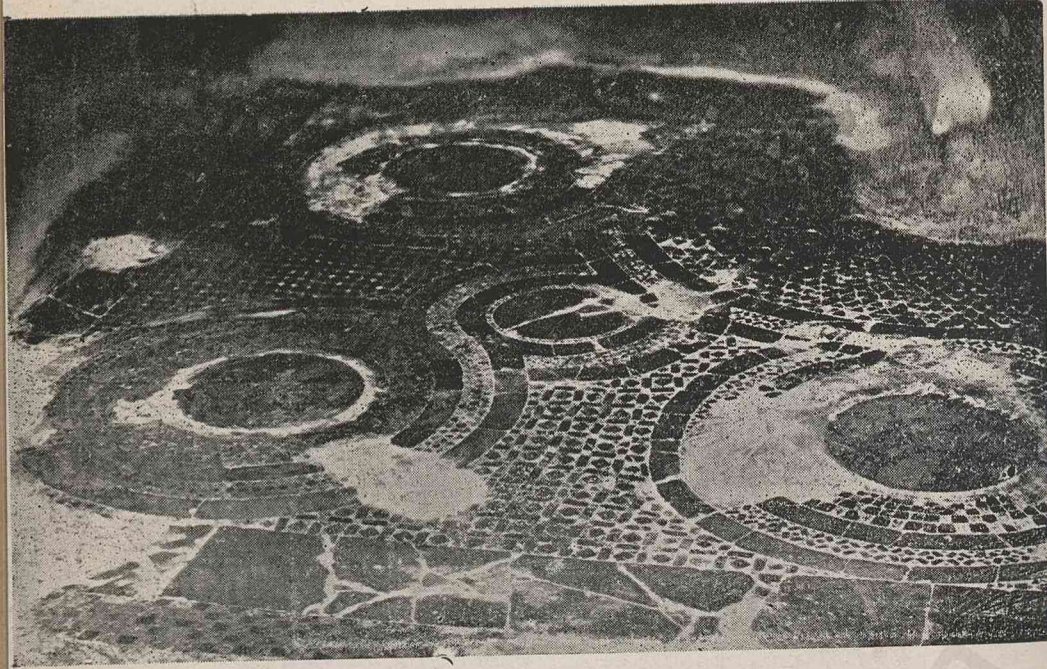
KANUNU MUKASEMEİ MAHSULÂTI MALİKÂNE VE DİVANİ DER BAZI VİLÂYETİ KARAMAN, BER-VEÇHİ MÜNASAFİ .- Vilâyeti Karamanda karyeler, matekaddemeden iki baş yani bir canibi divanî ve bir canibi malikâne olarak tasarruf olunegelmiştir. Bunlardan malikânesi vakıf veya mülk olan karyelerde vaki kadimî bağların öşrünü külliye sahibi vakıf ve mülk tasarruf edüb baki gallâtının ve kovasının ve resmi asiyâbının [1] nısfını sahibi evkaf ve emlâk ve nısfını müşterek olan sahibi timar tasarruf idegelmiştir. Ve cümle karyenin örfi-

(1) Asyâb, farsça değirmen demektir.

yatı, ki resmi çift [1] ve bennâk ve cebe ve resmi ganem ve resmi tapu ve resmideştbanî, sipahîye mahsustur. Sahibi mülk ve sahibi vakfa bundan hissa yoktur. Şimdiye değin bu veçhile amel olunur imiş. Haliyen vilâyet, emri humayunla tahrir olundukda sipahîler ve vilâyet ayânı takririle şöyle zahir ve böyle malûm oldu ki, mukaddema ziraat olunan arazinin öşri gallâtı, humsi mahsul gallâtı, sipahî ve sahibi vakıf veya mülk beyinde alelmünasafa taksim olunurdu. O yerlere mukaddema, vilâyet tahrir olundukdan sonra, bağlar dikilince ziraat mahsulüne noksan müteveccih olmuştur. Öşri bağata sahibi vakıf ve mülk ibtidayı

(1) Çift akçası ki ana ku'luk akçası dahi derler. Pütün çiftten on iki, yarım çiftten altı akça alınır.

emirde müstakillen mütasarrıf olub mahsuli divanî ve malikâne iştirâk üze kismet olunmak lâzımgelirken bağatdan sipahîye asla hisse verilmediğinin veçhi malûm olmadığından, bağati cedideden hasıl öşür sipahî ve sahibi vakıf veya mülk beyinde alelmünasafa taksim olunmak üze defteri cedide kaydolundu. Bağatı kadime bozulunca, ki arzı haliye ola, kemakân vakıf veya mülk eshabına mahsus olarak tasarruf oluna. Cedid bağ olacak kemakân alesseviye kismet eyliyeler. Ve iki baş olan yerlerin gallâtı mukasemesi humüsdan olub, bağatın öşür olduğuna sebeb kesreti meuneti ile (•) emeği ve tamirinin harcı ve masrafıdır. Matekaddemden bu veçhile tasarruf olunduğu ecilden tağyir olunmayub mukarrer kılındı.

Konyada Romen Sarayı (Zemin Mozayiklerinden) No. 1

Konyada Romen Sarayı (Zemin mozayiklerinden) No. 2

KONYADA SON ROMEN DEVRİNE AİT BİR SARAY BAKİYESİ

M. MES'UD KOMAN

1935 senesinin Nisan ayı bidayetle-
rinde Konyada Muhacir Pazarı civa-
rında, eski Yıkık mahallede bir Kırım-
lı muhacirin evinin bodrum katındaki
tabanda bir mozayik döşeme gözümü-
ze ilişti.

Bu gibi ilmi işlerle yakından ve
candan alâkalı sayın İlbayımız Cemal
Bardakçı ile bunun ehemmiyeti görü-
şüldü. Ricamı kırmıyan İlbayımızla
mahalline gidilerek incelemede bulun-
duk.

İlk önce muhacirin ahır yaptığı
evin bodrum katı boşaltılarak temiz-
letildi. Meydana çıkan güzel mermer
mozayik dairelerin göbeklerindeki da-
marlı ve renkli mermer levhalar buldu-
rulup yerlerine konuldu (Resim : 1).

Mozayiklerin uzanmakta olduğunu,
evin yanındaki boş arsa ile sokakta
hafriyat yapılırsa asıl binaya ait bir
takım duvar ve temellerin de meydana
çıkması ihtimalini söyledim.

Bu hafriyat çok önemli idi.
Çünkü şimdiye kadar Konyada böy-
le bir eser malûm değildi. Bilgin

İlbay yüksek ilgi göstererek ge-
reken muaveneti, ziyadesile, yayıp
bizi hafriyatta bulunmaya teşvik etti.

Evin yanındaki boş arsada kazıya
başladık. Epeyce toprak ve moloz yı-
ğınları kaldırıldıktan sonra muhtelif
renk ve şekillerde, mebzûlen, cam mo-
zayikler çıkmağa başladı. Bunlardan
bazıları rutubetin tesirile salabetlerini
kaybetmişlerdi, elde hafif bir tazyikle
ufalanıyorlardı. Bu güzel parçalar şüp-
hesiz sarayın kubbe ve kemerlerini
tezyin ediyorlardı.

Bundan sonra yapılan kazıda yan-
gın emmareleri çıkmağa başladı. Bu
arada ateşten bükülmüş demir parça-
ları da vardı ki bunların kapı ve pen-
çere gibi ahşap kısımları birbirlerine
bağlıyan vasıtalar olduğu şüphesizdir.
Bu meyanda çıkan bir mermer sütun
başlığının kırılmış, gayet ufak bir yap-
rağında altın yıldızlar da vardı.

Arsada yapılan hafriyat muhacir
evinin bodrum katında gördüğümüz
mozayikler seviyesine indiği zaman
tahminim veçhile burada da bir moza-

yık döşeme meydana çıktı.

Bu döşemedeki mozayikler evin bodrum katındakiler gibi büyük degildi. Mozayik parçaların aralarını büyük mermer levhalar dolduruyor ve birbirine bağlıyordu.

Hafriyat; arsanın cenup tarafına doğru genişlediği zaman, İstanbulda Ayasofyada on birinci asırdan itibaren Bizans imparatorlarının taç geydikleri maheldeki mozayikleri hatıra getiren büyük bir göbek zuhur etti (1).

Bunun taksimatı ilk önce gördüğümüz mozayiklerin taksimatına benziyordu. Eakat aralarındaki desenleri, motifleri başka idi. Motifler murabba, müstatil ve main gibi hendesî şekillerden mürekkepti (Resim : 2).

Bu pek mühim keşfi İstanbul müzeleri müdür umumîsi Bay Aziz'e bildirdik. Bu iş için bir mütehassıs istedik.

Muhterem dostumuz Bay Aziz, bize uzun yıllar İzmir çevresinde ve bilhassa Efes'te hafriyat yapmış olan ve mesaisinin yakından şahidi bulunduğu Profesör Franz Miltneri tavsiye etti.

O zamanlar Kültür Bakanlığı (Abideleri Koruma Heyeti) azasından bulunan Arkeolog Doktor Franz Miltner (2), İlbayımız Cemal Bardakçı'nın isteği üzerine, Konyaya gönderdi.

Son Romen devrine ait bir saray harabesi olduğu anlaşılan bu yerin hafriyatı arsanın şimal tarafına doğru

(1) - Bunu, İstanbul Müzeleri Umum Müdürlüğü tarafından çıkarılan (Resimli Ayasofya kılavuzu) ndaki mozayik resimle mukayese ediniz.

(2) - Viyana Arkeologya Enstitüsü Sabık Genel Sekreteri ve elyevm İnsbrük Üniversitesi profesörlerinden.

ileriledikçe sarayın renkli ve kalın süvalı duvarlarıyla bunların yanlarındaki mermer döşemeli zeminler de açığa çıktı.

Bu duvarlar arasında bir de kapı yeri görüldü. Bu kapının mermer sögelerinden biri meydana çıktı ise de mukabil sögeyi bulmak kabil olmadı.

Kazı sahasında, şimali şarkiden garbe doğru uzanan saray duvarlarını katetmek üzere şimalden cenubu şarkıye doğru yapılmış bir takım temeller de meydana çıktı.

Kazı, arsanın garp ve tekrar cenup ve şark taraflarına doğru tevsi edildi, ve bu suretle binanın büyüklüğü hakkında bir fikir hasıl oldu.

Civardaki boş yerler ve sokaklar bu kazıya dahil edilmişti. Kazıdan çıkan topraklardan sahanın etrafında tepeler meydana olmuştu. Ne çareki sarayın diğer aksamını mevcut evlerin altında aramak icap ediyordu. Buna da maddî imkân yoktu. Çünkü evleri istimlak etmek uzun muameleye ve bir hayli paraya tevakkuf ediyordu.

Gerek ilk muhacir evinin altındaki ahırda ve gerekse açıktaki sahalarda yaptığımız araştırmalarda bulunan mozayik zeminler çok büyük ve enteressan idi.

Bu zeminlerdeki tersim tarzlarıyla motiflerin, Anadolu ve Ege'deki daha eski mozayik tezyinat ve tersimatla, ilişkileri araştırılmalıdır.

Hafriyyat sahasında vaktile yer yer kireç kuyuları, kerpiç çukurları açıldığı için mozayiklerden bir çokları harap olmuştur. Arsanın kenarına kurulmuş olan bir çeşmenin ayağında bu tahribatta âmil olmuştur. Sahanın cenubu garbî kısmında mozayiklerden hemen eser kalmamıştır.

Meydana çıkardığımız mozayiklerin araları betonla ve kemali itina ile tahkim edilmişti.

Mozayiklerin cenup tarafında görülen Bizans devrine ait bir temel belki de bu sarayın tamirine aitti. Arsaya civar evlerin içinde yaptığımız araştırmalarda, bir çok sütun başlıkları, uzun ve kısa sütun gövdeleri bulunmuştur. Hiç şüphesiz bunlarda büyük sarayla ilgili idiler. Dostumuz Profesör Franz Miltner Konyaca şimdiye kadar bilmiyen bu eserin ilim âlemince de malûm olmadığını söylemiş ve bunun mahallinde muhafazası lüzumunu ileri sürmüştü. Çünkü burası eski Konyaya ait ilk gayri islâmî bir harabe idi (3).

O zamanlar Halkevi reisi bulunan Bay Ferid Uğur üstadımız Babalık'ta

(3) - Konya Halkevi Dil, edebiyat, Tarih araştırmaları. Not 1 deki (Helen, Romen ve Bizans eserleri Türk Tarihi bakımından faideli midir ?) mevzuu Profesör Dr. Franz Miltner'in konferansına bakınız.

mozayikler üzerine iki makale vazdıkları gibi, Vakıf, Cumhuriyet ve Son Posta da bu mozayiklerin resimleriyle hafriyyata dair bazı malûmat intişar etmişti.

Cumhuriyet gazetesindeki malûmatı gören Robert L. Baudouy Paris'ten yazdığı bir mektupla bizden bu hususta izahat istemişti.

İstanbulda Sutan Ahmet civarında bir kaç yıldanberi hafriyatla bulunan ve Bizans devrine ait güzel mozayikler çıkaran Profesör Doktor Baxter de tarafımızdan bu işle ilgilendirilmişti. Fakat İstanbuldaki hafriyatla olan fazla meşguliyetinden ve bunun on yıl kadar devam edeceğinden bahsile şimdilik bu taharriyatla meşgul olmayacaklarını bildiridiler.

Sonradan Kültür Bakanlığı Turizm bakımından da faydalı olan bu yerin her nedense kapatılmasını ve bazı mozayik parçalarının Konya müzesine nakillerini münasip gördü.

MİMARİ ZÜHULLERE KARŞI CEVAP

M. YUSUF AKYURT

Sayın arkadaşım doktor Osman Şevki Uludağın Konya Halkevi mecmuasında çıkan bir makalem üzerine yaptıkları tenkidi okudum. Cidden büyük bir vukuf eseri olan bu makaleden çok istifade ettim. Bütün san'atkârlara mukadder olan zühullerden, sehivlerden, tarihî zühullerden ben de epice hisse almışım. Bu alimâne tenkide karşı derin minnettarlıklarımı sunmayı borç bilirim. Tarih sahifelerini istenildiği şeñle konulan mizah sahifeleri haline getiren bu günlerde böyle mantıkî, ciddi yazılara çok ihtiyacımız vardır. Yazısında bir gayesi olan her yazarı, yazısını bütünleyen bu kabil tashihlerden memnun kalacağında şüphe yoktur. Hakikat herkesin malik olmak istediği müşterek bir nesnedir. Bu vazifemizi müteakiben ve daima hiç üşenmeyerek yapmalıyız. Bu hususta gücenmek hatırıma bile gelmez. İstifade ve hakikati temin edecek olan bu yazılara memnun olmamak had naşinaslıktır.

Eskidenberi sevdiğim ve şahsına pek ziyade hürmet ettiğim arkadaşım doktor Osman Şevki Uludağın ka-

naat veya tetkikini biz aynen tastik etmeğe mecbur olmadığımız gibi (NİÇİN BÖYLE YAZDINIZ) demeye de hakkımız yoktur. Tetkikinin ve tenkidinin şümül ve ihatasından dolayı kendisine hakikî ve samimî ihtiramımız bulunan arkadaşımıza şu beyanatım hürmetsizlik sayılamaz. Hakikat meydana çıksın da ne şekilde olursa olsun. Vatana, tarihe hizmet sayılır ve bundan erbabı ihtisas müstefit ve memnun olur. Şimdi tenkide uğrayan maddelere gelelim :

1 — Nilüfer Hatun Anadolu'nun muhtelif yerlerinden mimar ve işçi getirmediği ne ile iddia olunabilir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinden işçi getirmeye siyasî durum müsait olsun olmasın buna mani olamaz. Nitekim o zaman da Hacı İvaz Paşa bir çok işçi getirmiştir.

2 — Mimar Hiristo Dolosdan bahis açmadım. Ve açmaya lüzum görmedim.

3 — Nilüfer Hatun'un İznikte tesis ettiği çini fabrikası hakkında bir çok tetkik ve münakaşalardan sonra İstanbul müzeleri müdürü merhum Hamdi ve kardeşi bugün İstanbul sayı-

Halil Edhem üstadımızın babaları Osmanlı Saltanatı Nafia Nazırlarından merhum Edhem Paşanın riyaseti altında (1871 - 1873) senelerinde teşekkül eden mütahassıs komisyonun tetkikatile sabittir. Bu fabrika bilâhara ihtilalâtı dahilîye sebebiyle harap olduğu 1873 senesinde Viyana sergisinde teşhir olunmak üzere mezkûr komisyon tarafından meydana getirilen (USULÜ MİMARİİ OSMANÎ) adlı kitabın tarih kısmında yazılıdır.

Mademki Osmanlılar 15 inci asra kadar çini kullanmamışlardır o halde bu tarihten evvel yapılmış olan binalardaki çiniler nereden getirilmiş ve nerede yapılmıştır ? Yoksa evvelce atılan köksüz rivayet gibi sandıklarla Tebrizden mi getirilmiştir ? Anadolu selçukîlerle Osmanlılar hiç bir vakit memleketleri haricinden çini getirmemişler binalarının ihtiyaçlarını malzemelerini vesairesini dahilden temin eylemişlerdir. Hatırımda kaldığına göre üçüncü Ahmet devrinde veya daha sonra Viyana çinileri getirilmiştir.

4 — Nilüfer Hatun zamanında yapılan eserler ondan evvel yapılan eserlerden daha iyi olduğundan ve Türk zevkini okşadığından dolayı Türk mimarisinin vücade gelmesine amil olmuş ve ondan sonra Türk Osmanlı mimarisinin esas uzuvları konmağa başlamıştır. Bu hal tekemmül kanununa tabidir. Nitekim İstanbulda Bayezit Camii planile ve taşla tuğla karışık yerleştirilmiştir ve Bursa binalarını andırmaktadır. Hikmet, Türk yurdu mecmuasındaki makalesinde tasrih etmiştir.

5 — (Çelebi sultan Mehmet Anadolu'dan getirdiği mimarlarla nakkaşlar ve Bizans'den (İstanbuldan) celp

ettiği bazı mahir işçiler marifetile Bur-sada yeşil camii mimar İlyas Ali (Nakkaş) ye yaptırmıştır.) diye yazmıştım. İşçiler daima mimarın maiyetinde çalışır ve mimarın verdiği projeden inhiraf edemez. Bu tabir camiın hiristiyan bizanslıların elinden çıktığını ifham edemez ve o binada Bizans kokusu yoktur. Bu cümleden bizanslılar bu binayı yapmış oldukları manası çıkmaz.

6 — Mimar Sinanın tavsifinde (Kuşağına sapladığı şimsir ağacından bir endaze ve büyük daireleri çizmek için bir sicim parçası ile bir temel çivisinden başka bir şey kullanmayan bu san'atkâra duyduğum hürmet) cümlesi « kıyas maalfarik = قياس مع الفارق » kabilinden olup koca mimarın kadrü ilmini eksiltmek değil onun ibda ettiği mucizeleri daha ziyade teyid eyler. Yoksa Sinanın eserlerinde hesap kitap olmadığı hatıra bile getirilemez.

İstanbulda yirmi beş sene evvel ikinci Bayezit türbesi ikinci vakfiyesinde (türbedar nezdinde) mimar Sinanın bir aralık kanunî Süleymana riyaziye muallimliği yaptığını gören ve onun eserleri üzerinde otuz sene kadar tetkikat yapan ve neticede kendisini aciz gören naçiz bir şahıs onun dehasından gafil olamaz zannındayım.

Bu gün mimar Sinanın eserlerindeki incelik, tenasüp, letafet, mehabet ve ihtişam ile mukavemeti ecdam hesabâtında vesair ibdaat ve inşaatındaki harikalar sonradan gelen mimarlarımıza rehber olmuştur. Endaze ve sicim tabiri, müdakkik, hassas, mütefennin, mübdi ve bir iki yabancı lisana vakıf ve çenantonun bulunmadığı bir zamandaki su yollarına ve köprülere kullandığı harcin salâbet ve ta-

hammülünü hesap eder Koca Sinan'ın san'at ve fendeki dehasının küçülmesine hamlolunamaz.

7 — Mimar Kasım gelince : Mimar Sinan'ın meziyet ve harikulâde bilgisini tavsif ettikten sonra (Mimar Kasım ve Mustafanın eseri olan Yeni Cami (1074 = 1663) Sinan mektebinin sonu sayılabilir) demiştim. Bu muhteşem bina tamamen mimar Kasım hasredilmemiştir. Ve Kasım'a bağışlanmamıştır. Üstadımız Ahmet Refik'in bu baktaki eski tetkikleri bu binanın mimar Mustafaya ait olduğunu isbat etmiş ve bu isbatı vaktile İkdâm gazetesi neşretmiştir. Binaenaleyh mimar Kasım Yeni Cami baştan aşağıya kadar yapmamış inşaatın mebadisinde hizmeti görülmüştür.

Yeşil cami hakkındaki zühullere cevabım

Bana karşı yazılan bu itirazda bile tenkidi ihmal edilmeyecek zühul göze çarpar. Bu zühulleri görmek için eskiden hazırlıklı bulunuyorum. İlk önce bu mealde bir yazı çıktı. (Türkiyat mecmuası, 1626, ikinci cilt, sahife 398: san'at tarihimize bazı notlar.) başlığı altındaki bu yazı üstadımız Hasan Fehmi Turgal tarafından yazılmıştı. Bursanın Yeşiline ait olan bu iddiayı tekrar (1929 mayıs, haziran, numara 211 - 212 sahife 6 - 8) Türk yurdu nushasında okuduk. O zaman bu ikinci yazıya karşı bir itiraz hazırlamış ve hatta Türk yurduna gönderilmiş ise de nedense o vakit neşrolunmadı.

Muhterem doktorun bu yazısıyla benim o eski itirazlarımın kuvvetlenmiş, tekrar edilen o nazariyenin de çürümüş olduğunu gördüm. İşte o eski yazıyı tekrarlıyorum :

Mimarî tarihimizde meşhur bir ga-

lat vardır. O da Bursanın Yeşil Camii mimarı, İlyas Ali. Ahmet Vefik Paşa birinci defa olarak ileri sürdüğü ve yukarda adı geçen Edhem Paşanın kabul ettiği bu malûmat bütün mimarlarca kabul edildi. Mimar Hikmet hatıta mimar Sedat kaç defa yazılarında bunu kullandılar zannederim.

Yalnız zühullere karşı yazılan makalede yeni bir zühul meydana geldi. (ALİ İLYAS) ismi yalnız (ALİ) oldu. Ancak babası için ALİ İLYAS diye hiç aslı olmayan bir şey ortaya çıktı. Bu tashihten sonra asıl maksada girişeceğim : Kitabede ALİ BİN İLYAS yazılıdır. ALİ BİN İLYAS ALİ değildir. Azıcık Arapça ile ilgisi olanlar bunu açık olarak görürler. Kitabeyi yazan zat (افقر الناس) = Efkarünnas) tabirini boşuna istimâl etmemiştir. (علي بن إياس) = ALİ BİN İLYAS) sözüne kafiye yapmıştır. (Efkarünnasa Ali Bin İlyas Ali = علي بن إياس) deyince bu hakikat kaybolur, lüzumsuz, maksatsız bir ibare olur. zaten kitabeye dikkat edilince iki Ali olmadığı Açıkça görülür.

Şimdi gelelim asıl zühullere : Bu zühuller müsterek ve eski bir farazi-yedir. Meselâ deniyor ki : Yeşil Camii'nin çinileri, dekorları kaldırılсын aynile Yıldırım Camiidir. O halde Hacı İvaz'a mimarlık veren iş hangisidir ? Ahşab işleri Tebrizli Ahmet yapıyor. Çinileri Mehmet Mecnun yapıyor. Kalan iskelet de Yıldırımın kendisidir. Ne nakkaş Aliye, ne de Hacı İvaz'a iş kalıyor. Halbuki camii'nin en mutena yerinde tesbit edilen mermer üzerinde kalın sülüsle BU İMARETİ ŞERİFE-NİN NAKŞINI ALİ BİN İLYAS YAP-

TI deniliyor. Hatırımda kaldığına göre kitabe şudur :

«قد تم نقش هذه العمارة الشريفة بيد افقر الناس علي بن إياس في اواخر رمضان المبارك سنة سبع وعشرين وثمانمائة»

Evet eskiden beri söylenildiği gibi bu kitabe sahibi ESERİN ASIL MİMARIDIR. (ALİ BİN İLYAS) bu imareti şerifenin nakşını yapanım deyior.

Eskiden ressama, nakkaş derlerdi. Nakış da resim olduğuna göre binanın plânını Nakkaş Ali yapmış oluyor.

Mevlevî menakiplerinde tafsilen yazıldığı veçhile Mevlâna Celâleddin Rumi'nin müridlerinden olup adları (NAKKAŞ) sarahatile diye geçen AYNUDEVLE = عين الدولة ve KÂ-LÜYAN = كالويان nakış ve tasvir san'atında binazir olmakla beraber her ikisi de mimar idi.

Nasılki Konyada vesair yerlerde mevcut olan SAHİP ATA-NIN yaptırdığı nefis mebanide (Konyada SAHİP ATA camii, HANİKAHI ve TÜRBEŞİ, İNCE MİNARE, NALINCI KÜNBEDİ ve Iğındaki KAPLICA) da ismi mahkûk (KÂLUYAN = KÜLÜK BİN AB-DULLAH = كالويان كلوك بن عبد الله) mimar idi. Şimdi ona yalnız bu mebaninin nakışlarını yapanım diyeceğiz, yoksa binaların mimarımı diyeceğiz ?

Türkiyat mecmuasında okunan dava; daha kuvvetli idi. Binada işsiz kalan Nakkaş Aliye orada iş bulunuyordu. Gûya bu gün mâdum olan bazı nakışları fırçasile duvarlar üzürüne nakkaş Ali yapmış imiş. Bu daha mantıktır. Sayın doktorun tenkidlerinde nakkaş Ali boş kalmaktadır. Aziz

doktor mimber üzerindeki âmillerden zühul etmiş bulunuyor. Yahut davasını takviye için onu meskût geçiriyor. Mademki okuyuculara bir malûmat vermek hepinizin gayesidir bu istifade kapısını niçin kapıyalım ? bunu da söylemeliyiz. Bu mühim bir san'at olan mihrabın solunda (عمل استادان تبريز)

(1) diye bir satırcık vardır. Demek çini işlerini yalnız MEHMET MECNUN yapmıyor. Bir sürü üstad var. bundan daha başka zühullere düşenler de var. Gûya bu çiniler Tebrizde yapılmış da sandıklar içinde Bursaya getirilmiş imiş.

Hacı İvaz Paşa'nın ilk defa olarak Osmanlı kapısında çini istimali düşünmüş olması ve uzak mahallerden üstadlar getirmesi malûm olunca mes'ele kalmıyor.

Gelelim Hacı İvaz'ın mimarlığına :

Padişahların adları yanında kitabelerde bir takım ümeranın adları geçtiğini görüyoruz. Bunlar o eserin banisidir de denebilir. Ancak mimarları değildir, vâkıflarıdır, veyahut bina emindirler. Evet Yeşilin kapısı üzerinde Hacı İvaz'a ait satırı böylece manalandıranlar vardır. Nasılki Sayın Doktor da öyle yapıyor. Bence bu satırın manası (DEVLETİN, PADİŞAHIN KANUNLARINI YAPAN, YAZILARINI YAZAN, İŞLERİNİ TANZİM EDEN HACI İVAZ BİN AHİ BAYEZİDDİR.) Hep birlikte ibareyi okuyalım :

«راقم وناظم و موثق قوائمه اقل خدم مانيه حاجي عوض بن اخي بايزيد»

(1) Bu da gösteriyor ki Tebrizden üstadlar getirilmiştir. Demek oluyor ki siyasi durum buna mani değildir.

Bu kadar üstadın imzaları geçen bir binayı zaman vezirlerine inşa ettirmek hep o eski çürük davanın sür'atı müktesebesidir. Acaba kitabe de (أقل خدم بانيه) cümlesinden Hacı İvaz Paşaya mimarlık şehadetnamesi mi verilmek isteniyor.

Bir de Çelebi Sultan Mehmet türbesi kitabesinde İvaz Paşanın İsmi şu suretle yazılıdır :

« برسم السلطان المغفور محمد بن بايزيد بن مراد بن
اورخان بن عثمان باشا وزیر صاحب تدبير حاجی
عوض بن اخي بايزيد »

Bin Osmandan sonra gelen
(باشا وزیر صاحب تدبير) cümlesi Paşanın

MİMAR OLDUĞUNA MI HÜKME-
DELİM ? ve o mana ile mi manalan-
dıralım ?

Doktor başka bir zühul yapmışlar-
dır. Gûya Hacı İvaz'ın gözleri oyula-
rak öldürülmüş. 827 = 1424 M. tari-
hinde olan bu faciadan beş sene son-
ra yani 832 = 1429 senesinde ecelile
ölmüş ve Bursada Pınarbaşı makbere-
sine defno'lanmış.

Konya mecmuasının gayesine mu-
halif olmamış olsa idi daha çok yaz-
mak mümkün olurdu. Hatta Türkiyat
mecmuasındaki makaleyi de buraya
alırdım. Bu kadarla iktifada zaruret
gördüm. Kıymetli makalelerle bize
ilhamlar bahşeden **Aziz Doktora** say-
gılarımı sunarım.

KONYADA KAZI İZZEDDİN CAMİİ VAKFIYYESİ

Arapçadan Çeviren
HAYRİ ÖNOL

Hükümdarın adı ve ünvanları :

Sultanül Âzam, Şahinşahil Muaz-
zam, Mevlâ Mülûkil Arabı vel Acem,
Nasırı Halifetillâh, Muinü Evliyaillâh
Müzillü Âdâillâh, Elmansur Livâühüş
şerife, Kehfûs sekaleyn, Avnullahi fil-
hafikayn, Mücirül halkı minel mahafe,
Madinül adli veşşerafe, İzzüddünya
veddin, Gıyasül islâmı velmüslimin,
Tacı Âli Selçuk, Ebülfeth Keykâvuş
ibnüs Sultanissaid Gıyasuddin Key-
hüsrev Bin Sultan Alâeddin Keyku-
bad.

Tescil eden kadının adı ve
ünvanları :

Yoktur.

Vakfın adı ve ünvanları :

Etabeki Âzam, Nazımı mesalihi
âlem, Kıvamülmemalik, Kibletülulema,
Kıdvetülfudala, Nasırülhak, Adudul-

halk, Hulasatülenam, Zübdetüleyyam
Tacüleâzım, Vafirülmerahir, Malikü
ezzimmetilhükkâm, Kazi Kuzatilisâm,
Kenzüssemaha, Menbaülfesaha, Haya-
tülmazlumin, Mematüzzalimin, Hücce
tullahi filard, İzzülmilleti veddin Keh-
fûlislâmı velmüslimin, Varisülenbiyaü
velmürselin, Ebülmülûkki vesselâtin,
Muhtarü mevakıfı Emirülmü'minin,
Mücteba Hazreti Rabbilâlemin, Ebül-
mehamid Mehmed bin Ahmed, Eşşe-
hir bilkazi İzzeddin.

Hayratın nevi ve mahalli :

Konyada camii şerif.

Mevkufat ve mahalleri :

Konya muzafaatından Saideli na-
hiyesinde (şimdi kazadır) Kestel ve
Koçmar karyeleri.

Meşrutun lehleri :

Camii şerifi mezkûr ile hademe ve
mesalihi sairesine.

Vakfiyenin şartları :

Âşarı mevkufe dört sehme ayrılarak iki sehmi reyî mütevellî ile rekabe ve camiîn hatib, müezzin ve kayyimine ve kilim ve hasır ve zeyt ve balmumu iştirasına ve sair levazımı muktez'yesine, mütebaki iki sehinden bir sehminin keزالik mesarifi mezkûreye ve diğer bir sehminin mütevellî ile iki hafıza verilmesini ve tevliyet umurunu vakıf madâmelhayat nefsi, ve vefatından sonra mütevellî tayinini, Halifeye, Sultana, Melike, Vali, Vezir, Kadı, Müfti ve Muhtesibe şart kılmıştır.

Vakfiyenin tarihi :

Fi gurreti şehri Şaban sene 652 Minelhicret-innebeviyye.

Şahidler :

Ebubekir bin Yusuf, Yutaş, Mahmud bin Ahmed bin Ebil-kasım-ittusî, Arslan bin Ömer, Said bin Mehmed bin Nasırttaberî, Yakub bin Adem bin melikişşirvanî Elmüte-vattın bimahruseti Sivas, Lârende hâ-kimi Abdülmuhsin Ahmed ibni Meh-med, Musa bin Ali Elhurî, Hüseyin bin Ebibekir ibni Mehmed Elekisalı, Ali bin Mehmed Emin

Vakfiyenin mukayyed olduğu defterin Nümerosu : Cilt 1.

Vakfiyenin mu'ayyed oldu-ğu defterin sahifesi : 33

Bu cami bu günkü Kız Öğretmen Okulu'nun önünden Ortaokula giden geniş yolun sağ tarafında ve spor sahası'nın hemen ittisalindedir. 1936 yılında mahallenin hayırseverleri tarafından yeniden ihya edilmiştir. Kurulduğu tarihten zamanımıza kadar def'atla yıkılıp yapılan bu camide eski sanat işlerinden hiç bir şey kalmamıştı. Kazi İzzeddin'in türbesi de cami avlısının sol tarafındadır. Selçuk tarzında olan eski müzeyyen türbe bugün yoktur. Görülen, kerpiçten mâmül kasvetli bir hücreden ibarettir.

Kazi İzzeddin namile maruf Mehmed bin Ahmed [*] esasen İran'ın Rey şehrinde olup ikinci İzzeddin Keykâvus zamanında vezaret mertebesine çıkmışken ikinci def'a Selçuk memaliki üzerine yürüyen Baycu Noyan ile Sultan Hamı civarında yaptığı savaşta şehadet şerbetini içmiştir (H. 654-M. 1256). Tarih bu zatin yüce himmetli, diyanetli düzgün ve güzel sözlü olduğunu yazıyor.

KONYA

[*] Mehmed bin Mahmud Razi. Osmanlı tarihi cild 1. Sah. 452 (Tarihi Osmanî Encümeni tarafından neşr olunmuştur).

MUHİK BİR TALEBİN İS'AFI

Geçen sayılarımızda Konya Ulularından Mevlânânın oğlu Sultan Veled'in divanından göçürdüğümüz Moğol Beylerinden Samgar hakkındaki manzumeyi olduğu gibi Farsça olarak geçirmiş ve Türkçesini dercetmeyi unutmuştuk. Aldığımız mektuplarda bunun doğru olmadığı ileri sürülmekte ve hatta kanunî bir yasak olmamasına binaen Arap harflerile tabedilmesi istenilmektedir. Evet; Türkçeden gayri dillerle yazılan ibareleri kendi harflerile yazmak ve basmak kanunca memnu değildir. Ancak matbaamızda o kadar bol Arap harfi bulunmadığından Türk harflerile dizdirmekteyiz. Mammafi fonetik Türk harflerile yazılan Farsça bir ibarenin okunuşundaki kolaylıkta inkâr edilemez. Biz bu okuyucuların dileklerini cevapsız bırakmak için ortasını buluyoruz. Manzumemizin Türkçesini buraya koyuyoruz :

Senin gibi basiretli, bilgin ve büyük Melikten rica ve niyazlarda bulunmaktayım. Beğimiz bizi unutma.

Sen akl ile, adalet ile yektasın, dünyadan kâminı almışsın, mertlik seninle hatmolunmuştur. Beğimiz bizi unutma.

Samgar Ağa sen bir Noyınsın, ezelden bir Şahı güzinsin, cümleye Hak ile muinsi n. Beğimiz bizi unutma.

Sözün yoluyladır, nefsi ilâhten feyz alır, muhataralardan sığınak olur. Beğimiz bizi unutma.

Her ne kadar zahiren Moğol isen de aklü zekâ yönünden müntehasın, devlerin, guliyanların düşmanısın.

(Kızı) Tultak adında bir iyi namıdır ki hıramı ay gibidir. Eyilik onunla tamamlanır.

Mah gibi olan oğlu Arap orduya şah gibidir, ona kahrü elem irişmesin.

(Kızı) Numey serapa nurdur, ce malde hurflerin mağbutudur, cümleye ser-ü sürur o dur.

Nebî ve Kur'an hakkı için ey Rabbim hepsine de pek çok ömürler ihsan eyle.

Ey mutrib, rababa, kemane bir vur, bir gazel terennüm eyle.

Alemin suretinden, nakşından geç, ademin ruhuna bak. Bu vahdet demidir.

Senin Veledin sana candan dua ve niyazlar eder. Beğimiz bizi unutma. [*]

Samgar Noyın hakkında notlar (Tarihi Baybars'dan) :

Meliki zahir Baybars Dimeşk'da bulunduğu sırada Moğoldan elçiler geldi. Altı yüz yetmiş senesi şevval yedide Abaka bin Hulâgû tarafından

Anadolu üzerine hâkim tayin edilmiş bulunan Samgar tarafından Meliki Zahir'in vürudundan bir gün önce Dimeşka elçiler geldi. Elçiler Mecdüddin Dulat Han, Sadeddin Said Tercüman-ı. Anadolu'da naibi saltanat olan Muinüddin Süleyman Pervane ile Samgar adına geliyorlardı. Mevkip Dimeşka gelince huzura alındılar. Nereden geldikleri sorulunca Samgar Noyın selâmı, bu kadar zamandır komşuyuz, bir emirlerini alamadım. Eğer alsa idim derhal ona itaat arzederdim der, ve Abaka'ya elçiler gönderilmesini muvafık görür. Eğer böyle arzu olursa onları mahalli maksuda isali deruhde ve vesatetlerini vadeyley dediler. Bu görüşmeden sonra elçiler ağırlandı. Müteaddit defalar Dimeşkin Gökmeysan'ında biniş ve oyunlar yaptılar. Bundan sonra da Baybars haciplerinden Fahreddin Ayaz'ı ve diğer birisini bir takım hediyelerle Samgar'ın elçilerine katarak gönderdi. Konya'ya ulaştılar. Cuma günü camiye gittiler. Orada Sultan Baybars'a dua edildiğini işittiler. Elçiler vazifelerini yaptılar. Bundan sonra Muinüddin Pervane kendilerini alarak Abaka Han'ın katına götürdü. Abaka gelişinin sebebi nedir diye soru. Samgar, Sultana elçiler gönderdi, katınıza elçiler gönderilmesini tavsiye eyledi, biz de onun için gönderdik. Sultanımız Baybars, eğer bizim

[*] Dergimizin altıncı sayısında bulunan bu Farsça manzume'nin üçüncü mısraındaki «Tü bekl-ü adl merdi», «Tü bekl-ü adl ferdî» olacaktı. Sonradan mimin gözüne nokta konmuş.

Son mısra'nın da «budeş derin vefaha Beyimiz bizi unutma» olduğu anlaşıldı.

Tultak, Diltak: Küpe, vesile, mânasındadır.

Num: Eski Türkçede şeriat demektir.

Arab sözü her halde Arabistan seferlerinde doğmuş olmasındandır.

kendisine itaat etmemiz arzu ediliyor. sa ilk önce ellerinde bulunan müslüman beldelerini terk etsinler buyurur dediler. Abaka Han bunun üzerine herkesin ülkesinin kendi elinde kalması daha iyidir cevabını verdi. Aralarında uzun görüşmeler oldu. Abaka ağır sözler söyledi. Nihayet anlaşma yapılmaksızın döndüler. 671 senesi Safer 15 inde Dimeşka'ya ulaştılar.

KONYA

Okuyucularımızın ilgisi

Bor'da Halil Nuri kütüphanesi memuru Rağıp Ömer'den aşağıdaki mektup alınmıştır.

Mecmuanızda neşrolunan Selçuk Tarihi kısmının 4 üncü sayıdaki parçasında ve 205 inci sahifede Süleymiş'in hurucu başlıklı bendde Süleymiş adının Sulamış olması ihtimali varit gibi bir tereddüt gösterilmiştir. Memleketimiz olan Bor kasabasında Süleymiş mevkii ve Süleymiş Camii vardır. Sonradan Hamza Bey tarafından yeniden yaptırılmakla Hamza Bey camii ismini almıştır. Bu mevki Kale Mahallesi denilen ve şimdi tamamen harap olan Bor Kalesinin hudutları içerisinde.

Konya :

Bay Rağıp Ömer'in alâkalarına teşekkür ederiz Biz Süleymiş sözünü asker sevk etmiş manasına aldığımızdan ve lehçemizde asker ve ordu manasına olan bu kelimenin Subaşı gibi kâh telaffuz edildiğini düşündüğümüzden bir nevi manalandırmak arzusunu göstermiştik. Halkın dili Hakkın dili olduğuna göre doğusu Bay Rağıp Öner'in söylediğidir.

DERGİDEKİ BAZI YANLIŞLAR

Sayfa	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
388	Sol	35	kucüksemek	Küçüksemek
389	Sağ	14	emir ve hakimi	Emir ve Hâkimi
390	»	19	sıkıntı	sıkıntı
391	Sol	32	düşerler de	düşerlerse
392	Sağ	43	saçacaklarını	saçaklarını
394	Sol	15	kargalaşğını	kargaşalığını
394	Sol	26	İldigiz	İldeniz
395	»	32	hudusunda	hududunda
399	Başlık	7	IV	III
400	Sol	25	Bustrofedon	Bustrofedon
403	Sol	30	gerek	gerek bu tarafın gerek
420	»	8	birisinin	birisi
»	»	»	diğerinin	diğeri
427	»	2	Mümin	Mü'min
435	Sol	1 (Hamış)	Kövanı	Kovanı
440	Sol	20	müdür	Müdürü

Derginin altıncı sayısında göze ilişen diğer yanlışlar

Sayfa	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
331	Sol	21	Alakuş'un vezileri	Alakuş'un vezirliği
335	»	22	Alakuş'un vezirliği	« ikinci vezirliği
345	Sağ	24	Narı necatda	Nirencat'ta
»	»	24 (Hmiş)	Neyyiri necat	Nirencat (İlmi sihir ve simya)

331 inci sayfanın sağ sütunundaki [o yıl içinde Kazan Han'ın yarlığıyla memleketlerin evkafına mütevellî idim. Memreş adında bir Türk muteberi Alâeddin Han'ın bir kaç burcuna tahassun eylemişti. Han bu yüzden harap olmuştu.] İbaresinin doğrusu şöyledir: [Padişah-ı Cihan Kazan Han'ın yarlığıyla memleket evkafının tevliyetini deruhte eylemiştim. Karamanlılar muteberan-ı Etrâkten Memreşin adeveti yüzünden Sultan Alâeddin Han'na girmişler, sığınmışlardı. Burçlardan birisi bu yüzden harap olmuştu.]

Tutarı (20) kuruştur.